

Octavian PALER

Deșertul
pentru totdeauna

OCTAVIAN Păler

DEȘERTUL PENTRU TOTDEAUNA

2001

Nu știu pentru cine scriu, dar știu de ce scriu. Scriu ca să mă justific. În ochii cui? Am spus-o deja, dar înfrunt ridicolul de a mai spune-o o dată: în ochii copilului care am fost.

Bernanos

Câteva lămuriri

Infarctul mi-a lămurit, cel puțin, două lucruri. Pe de o parte, am înțeles că sunt împrejurări în care egoismul e firesc. De patru luni, mă gândesc doar la speranța că voi depăși cu bine această vară. Pe de altă parte, e prima oară, cred, că-mi înțeleg eșecurile. Până acum, n-am avut niciodată tăria de a recunoaște că destinul meu a fost decis de defectele mele.

Înainte de recapitulărilor la care m-am văzut obligat, strângeam note pentru un roman. Mă ispitea o replică a trândavului Sybaris din legendă; un Asybaris aproape "metafizic", cu praf adus de vânt dintr-un deșert misterios, și visând o mare unde ar fi fost aruncată — se zice — cenușa zeilor morți. Nu bănuiam, pe atunci, că, într-o zi, voi transforma această ficțiune într-o realitate paralelă. Am renunțat la roman. Aveam, acum, alte griji. Dar, la un moment dat, m-am pomenit amestecând praful din Asybaris în problemele mele. Poate, fiindcă, uneori, oboseam să zic, continuu, "eu"?

E posibilă și altă explicație. Sunt aproape convins acum că omul are, de fapt, trei vieți relativ distincte. Una, publică. Alta, particulară. Și alta pe care — în lipsa unei formule mai bune — aș numi-o "secretă". Prin "viață secretă" înțelegând nu ceea ce ascundem de ceilalți, din pudoare sau din interes, ci acea parte din noi asupra căreia nu avem nici un control — cum ar fi obsesiile, fantezmele, visele, subconștientul — și unde nu ne putem minți. În viața publică și în viața particulară, am găsit o soluție defensivă, fie și rea. Dar, dacă împotriva pericolelor din afară te poți apăra lipindu-te cu spatele de un zid, cum s-o faci împotriva primejdiilor dinlăuntru? Aici, n-am găsit nici un răspuns. Tot ce pot să spun despre această "viață de dincolo de oglindă" e că reprezintă imaginea mea cea mai fidelă, azi.

24 august 2000

Octavian Paler

mai

1. Ore în șir, nimeni nu trece prin această curte, izolată de stradă. Nici nu se aude vreun zgomot. Pe dalele de ciment și pe straturile de flori stăruie o liniște ușor ireală. Cu un mic efort, mă pot închipui într-o mănăstire abandonată, cu chiliile goale, sau într-o bibliotecă părăsită, unde doar eu mai privesc peticul de cer care-mi amintește frunzele albicioase ale măslinilor bătrâni din Grecia și zidul din fața ferestrelor. Un zid de cărămidă veche, roasă de intemperii, care închide curtea, spre miazăzi. Când nu plouă, vin să picotească pe el, amețite de soare, câteva ciori. Dincolo, se văd crengile unor oțetari al căror verde viguros contrastează cu galbenul veșted al zidului.

Am aproape șaptezeci și patru de ani, vârstă la care nu pot pretinde că soarta n-a fost indulgentă cu mine. Mi-a acordat suficient timp pentru a da existenței mele un înțeles. Dacă n-am reușit, e numai vina mea. Dar sunt oare ceea ce am crezut că sunt? Mă gândesc din nou la diferența dintre "o biografie" și "un destin", fără să pot ajunge la o idee clară. Ce am în urma mea? G biografie? Sau un destin? Într-un vis ciudat, sfârșit cu o ploaie aproape roșie, mă aflam la Lisa. Vroiam să intru în curte și nu puteam fiindcă portița. era încuiată. Aveam vârsta mea de-acum, dar casa era tot cea veche, în care mă născusem, iar asta mă făcea să cred că părinții mei trăiau, se găseau înlăuntru și nu mă auzeau, trebuia să bat mai tare. După o așteptare, apăsător de lungă, a ieșit în pridvor sora mea. Era mai bătrână decât atunci când a murit, ceea ce îi dădea un aer străin. Fără să coboare scările, a întrebat supărată: "Cine-i acolo?" i-am spus. "Nu te cunosc", a zis ea, rece, tăios. Apoi, a intrat în casă, lăsându-mă în uliță, buimăcit. Am vrut să strig: "Sunt eu!", dar n-am reușit să articulez nici un sunet.

Poate, simt mai mult decât înțeleg. Asta ar lămuri multe. Căci reprezintă categoria cea mai expusă și mai stupidă: omul cu sentimente. Mă domină ceea ce simt, nu ceea ce gândesc. N-am avut parte de un spirit practic și uneori mă port, pur și simplu, ridicol. În clipa aceasta, cerul primăvăritic, afectuos, mă deprimă cu frumusețea lui, în loc să mă bucure. Dar, oare, lucrul de care ne temem cel mai tare trebuie să se întâmple întotdeauna?

2. Așezat pe un scaun, lângă patul pe care stam întins, profesorul, un om blajin, subtil specialist, se pare, și cu o moderație de modă veche, se uita pe ecranul ecografului. Și vedeam, pe figura lui, că nu era mulțumit. În cele din urmă, s-a întors spre mine, forțându-se să nu se dea de gol.

— Va fi necesară o coronarografie. Abia atunci ne vom da seama care e situația și vom putea lua o hotărâre.

Tonul lui alb nu mă putea înșela. Era prima oară că vorbea mai puțin optimist. Dar a evitat să-mi dea amănunte. Socotind, probabil, că și așa eram prea crispat, a preferat să reia convorbirea întreruptă de ecografie.

— Chiar nu mai credeți în nimic?

O cameră de spital nu e locul cel mai potrivit pentru confesiuni. Și nici eu nu eram într-o stare potrivită unei discuții despre certitudini. Fixam tavanul văruiat proaspăt, gândindu-mă la ce putea să urmeze. Un nou infarct? O operație pe inimă? într-un târziu, i-am răspuns, străduindu-mă să mă comport firesc.

— Am crezut că sensul vieții este chiar viața. Acum nu mai sunt sigur.

— Asta nu se poate, a zis, imediat, profesorul, cu o energie neașteptată, care arăta că nu era vorba de o părere convențională.

M-a mirat tonul lui foarte decis.

— De ce să nu se poată?

— Pentru că nu putem trăi în conflict cu noi înșine, a venit răspunsul, pe cât de surprinzător, pe atât de categoric.

O clipă, am uitat de ce mă găseam acolo. Mi-a venit să râd și să-i spun că eu sunt de mai multă vreme în conflict cu mine. Poate, chiar ireconciliabil. Dar ceea ce ar fi trebuit să explic, după aceea, se cuvenea comunicat unui preot sau, cel mult, unui psihiatru. Ar fi sunat straniu să-i mărturisesc unui doctor pe care-l văzusem numai îmbrăcat în halat alb ce probleme îmi pun azi.

— V-aș contrazice, a fost tot ce am reușit să îngaim, dându-mi seama, o dată mai mult, că nu-mi e deloc simplu să-mi admit slăbiciunile; și cu atât mai puțin, să discut despre ele.

M-am întors acasă pe jos. Era soare, dar în loc ca asta să-mi facă plăcere, căutam locurile cu umbră. Altădată, apropierea verii constituia în sine o promisiune. Era perioada mea preferată. Acum, strada însorită mă obosea, îmi accentua sentimentul confuz de om terminat.

3. Când eram tânăr, începusem o "istorie a sinuciderilor" pe care am abandonat-o. Mi-ar plăcea s-o pot relua acum. Aș putea vorbi despre una din cele mai delicate probleme (singura cu adevărat importantă, zicea Camus, dar cred că exagera), fără să fie necesar să dezvălui (ar fi de prost-gust) mizeriile din subconștientul meu. M-ar ușura, probabil, asta. Ar constitui un fel de exorcism. Cu atât mai important cu cât nu mai sunt în situația, fericită, de a-mi crea singur punctele de sprijin, când am nevoie. Printre "darurile" pe care mi le-a adus bătrânețea se numără și acesta; iar, acum, mă simt ca o epavă aruncată la mal.

Dacă aș avea mai multă energie, aș fi, poate, disperat. Dar nu ajung până acolo. Disperarea e o stare vitală, or eu sunt doar obosit, deprimat și, pe deasupra, tulbure. În fond, de ce mă întorc mereu la teama că sunt aproape de capătul drumului? N-am niciodată încredere în motivele care mi se par evidente. Motivul evident acum ar fi infarctul. Eram convins că o boală gravă te ajută să vezi esențialul și fiindcă nu pot spune în această clipă ce anume e esențial pentru mine mă simt derutat. Se pare că iubim, de fapt, ceea ce ne lipsește. Din păcate, nu semăn deloc la caracter cu tatăl meu. Vitalitatea, care m-a ajutat totdeauna să fac față melancoliei și pesimismului, dă, se pare, semne de "insuficiență", iar natura mea impulsivă reacționează, ca de obicei, pe dos, prin dorinți negative. Aseară, am adormit în fotoliu, uitându-mă la televizor. Când m-am trezit, după miezul nopții, rula un film cu un bărbat care suferise un accident ce-i paralizase tot corpul de la umeri în jos. Își pleda dreptul de a dispune de viața sa în acele condiții. Am stins televizorul, dar n-am reușit să readorm, cu toate că luasem un somnifer. Mi-am amintit cum a înghițit Pavese un pumn de somnifere, într-o cameră de hotel, după ce și-a scos pantofii, ca să nu murdărească din greșeală cearceaful. Pe urmă, mi-am zis, rușinat, că am obsesii morbide. Adevărul e că nu găsesc în mine nici nepăsarea, nici puterea de a privi moartea ca pe un sfârșit firesc. Și, probabil, tocmai pasiunea cu care am iubit viața m-a adus în situația asta. Nu sunt în stare să concep fatalitatea fără nici o crăpătură, pe unde vine un licăr de speranță.

Mai târziu, m-a copleșit o senzație stranie de irealitate. Mă afundam, parcă, într-un fel de timp gol, ruinat, pustiu, auzind ca prin vis vântul care izbea afară, de zid, crengile oțetarilor. Prin întuneric, ghiceam dunga cenușie care e sabia tatei din tabloul de pe perete, dar memoria mea devenise cețoasă, nesigură, încărcată de resturi ale unor întâmplări greu de

fixat într-o vreme precisă. La un moment dat, mi s-a părut că plouă și că ploaia făcea să sune prelung tabla de pe acoperiș.

Probabil, ațipisem deoarece, când m-am sculat și am aprins lumina, nu se mai auzeau decât rafalele vântului.

4. Nimeni, probabil, nu mă cunoaște așa cum sunt, de fapt. Par sau, oricum, am părut un ardelean sobru, cu picioarele bine înfipite în pământ, serios și ursuz. Din toate aceste trăsături, e adevărată numai ultima. Sunt posac, morocănos, am moștenit-o pe mama. În rest, n-am nimic din calitățile unui ardelean. Ardelenii sunt, în genere, buni gospodari, realiști, pragmatici. Eu sunt tot ce poate fi mai străin acestor însușiri. Gospodar nul, romantic vulnerabil, introvertit înclinat să-și viseze viața, în loc s-o trăiască, sentimental cu o sensibilitate bolnăvicioasă, care ajunge ușor jucăria susceptibilităților sale, cam așa arată ce e sub mască.

Dar nu sunt sigur nici că mă cunosc, măcar eu, îndeajuns. De ce mă obsedează oare deșerturile? Doar fiindcă singurătatea a făcut parte mereu din destinul meu? Nu cred că explicația e pe de-a întregul valabilă, de vreme ce — m-am convins de asta de nenumărate ori — nu-mi sunt suficient mie însumi. Fac parte din specia lupilor-singuratici care nu pot trăi liniștiți departe de haită. În realitate, am fost o singură dată în marginea unui deșert, în Egipt, și n-am îndrăznit să mă aventurez printre dunele, cenușii-gălbui, de nisip pe care nu creșteau decât tufe rare de alfa. Amurgurile vin repede în deșert și m-am temut să nu mă prindă noaptea înainte de a mă întoarce. M-am oprit și m-am uitat, îndelung, într-o stare nelămurită, în care se amestecau fascinația și panica, închipuindu-mi cămile cu poveri în spate și beduini cu fața acoperită sub lumina care, seara, devine violetă. Cu toate acestea, cred că nimic nu m-a fascinat mai mult ca soarele toxic din deșert, creator de iluzii la tot pasul. Un deșert nu-mi sugerează moartea, ci puterea iluziilor de a rezista îndeosebi în condiții vitrege. Înclin spre convingerea că, departe de a fi funerar, exterminator, deșertul e vital și chiar senzual. Îți dă, pe lângă o senzație de sete și de pericol, un fior de viață de dincolo de viață, pe care n-o poți încerca nicăieri altundeva. În deșert, filosofia valorează mai puțin decât un burduf de apă, dar cu atât mai prețios e ceea ce nu poate fi anulat.

Probabil, în legătură cu asta aș avea multe de spus. E posibil să mă fi născut cu o asemenea predispoziție, cum te naști cu o celulă defectă care,

mai târziu, dezvoltă o tumoră.

5. Când a murit bunicul dinspre mamă, aveam trei ani și patru luni, după calculele pe care le fac acum. Ducându-se la înmormântare, părinții mă luaseră cu ei. Ajunși la casa bunicului, în capătul din jos al satului, îmi dăduseră voie, probabil, să mă duc în grădină, ca să nu-i încurc sau, poate, eu mă strecurasem pe poarta șurii, spre vale, nepricepând de ce se agita lumea din curte, ocupată, cum era obiceiul, cu tot felul de pregătiri înainte de plecarea la cimitir. Curios e că n-am reținut nici un detaliu din ceremonialul înmormântării. Cu totul altceva m-a impresionat. Era o zi de toamnă târzie, cu soare blând, una din ultimele zile frumoase de toamnă, probabil. Lumina curgea ca un ulei galben pe coaja merilor rămași fără frunze și înroșiți de primele vânturi reci. Cum nu-mi dădeam seama că în acea împrejurare se cuvenea să fiu trist, mergeam prin iarba plină de frunze uscate, aproape fericit. Presupun că, încă de atunci, mă dovedeam sensibil la excitațiile luminii. Oricum, n-am uitat starea care m-a cuprins, în egală măsură limpede și misterioasă. Eram, ca sub o vrajă, uimit de ceea ce mi se întâmpla, dar și intimidat de aerul luminos care mă făcea să aflu că existam. Deodată, vraja s-a rupt. Am descoperit golul din jurul meu, am constatat că eram singur, că nu mai auzeam nici un zgomot din curte, și m-am speriat. Am impresia că atunci am tras prima spaimă din pricina singurătății.

Ambiguitatea acestei prime amintiri nu e, probabil, întâmplătoare — dimpotrivă, mi se pare semnificativă pentru firea mea — căci, ironie sau nu, fascinația vieții mi s-a dezvăluit într-un cimitir. Îmi plăcea, vara, să mă strecur, printr-o spărtură a gardului, în "Progade", cum i se zicea cimitirului din capătul uliței noastre. Acela a fost primul meu domeniu inițiativ, de care n-am vorbit nimănui. Hoinăream ceasuri în șir printre crucile de ciment, de piatră sau de lemn, unele surpate, copleșite de bălării și pe jumătate putrezite. Nu mă gândeam la morți. Le bolboroseam numele și le priveam îndelung fotografiile de porțelan, încastrate în cruci, de parcă făceau parte dintr-o poveste. Iarba înaltă, dintre morminte, plină de flori sălbatice care atrăgeau albinele și viespile, răspândea un miros greu, pătrunzător, care acționa asupra simțurilor mele ca un narcotic, de vreme ce îmi dădea o stare specială, de irealitate. Din când în când, câte o pasăre despica aerul, ca o săgeată neagră. Brazii, plantați cu mulți ani în urmă de-a lungul gardului, semănau cu niște străjeri întunecați care separau ulița de cimitir. Încât

aveam impresia că mă găseam într-o altă lume. În afară de micile sunete scoase de insectele ce foiau prin iarbă nu se auzea nici un zgomot...

6. Ce vreau? Să-mi povestesc viața? Nu. Categoric, nu. Pentru a te dedica amintirilor, îți trebuie mai mult decât o vârstă înaintată, care să te îndemne la bilanțuri. Îți trebuie, îndeosebi, încrederea că ai reușit să ajungi la unele concluzii care ar merita să fie împărtășite. Or, o poveste ca a mea ar putea fi interesantă, cel mult, ca ilustrare a ideii că destinul este propriul nostru caracter. În rest, nu mă tentează câtuși de puțin să spun, ca alții, "viața mea, ce roman!" Și, de altfel, nu sunt deloc sigur că o amintire e, neapărat, mai intimă decât o obsesie. Într-una din seri, dând din întâmplare peste o descriere mai veche a luminii gălbui, ciudate, din Asybaris, m-am gândit că, dacă m-aș putea concentra, ar fi o soluție, probabil, să încerc să duc la bun sfârșit proiectul, abandonat, de roman. Mi-ar prinde bine, presupun, să fug de temerile legate de boală într-o lume unde istoria e complet anulată și nu sunt necesare explicații din moment ce nimic nu e explicabil. Ce ar putea fi mai potrivit pentru nevoia mea de a ieși, cumva, din realitate decât războiul, încăpățânat și zadarnic, luat de la capăt în fiecare dimineață de Monseniorul, împotriva a cincizeci de pendule pe care ar vrea să le oblige să bată în aceeași fracțiune de secundă? Uneori, când mă trezesc noaptea și trebuie să aleg între uitatul pe pereți și un al doilea somnifer, mi se întâmplă, chiar, să mă surprind că încep să fac diverse supoziții în privința motivelor care-l împing pe doctorul Luca să-și caute, în Julius, un confident, după ce cutreieră tavernele, sau în privința originii prafului adus de "vântul din sud". Din nenorocire, nu am destulă energie ca să pot întreprinde ceva pe termen lung.

Dar să revin la ce vreau. Să-mi pun ordine în amintiri? Poate că o s-o fac într-o zi, dacă mă voi bucura de răgazul necesar și voi avea liniștea care-mi lipsește acum. Deocamdată, m-ar interesa altceva. Aș putea consimți că m-am iubit pe mine mai mult decât am iubit adevărul și că, de aceea, sunt în măsură să confirm că regretele sunt uneori o formă, indirectă, de vanitate. De la contradicția că regretele îți permit să te crezi mai bun decât ești până la convingerea că toate nereușitele se explică prin faptul că nu ți-ai utilizat cum se cuvine calitățile nu e decât un pas mic. Pe care eu l-am făcut. Probabil, inclusiv de ideea ratării s-ar cuveni să ne apropiem cu prudență. La urma urmei, lumea e plină de ratați. Câți ar putea spune că și-au văzut

împlinite toate așteptările? Poate, e chiar o lipsă de modestie să declari: sunt un ratat! Ca să devii "ratat", trebuie să fi avut niște visuri înalte, niște ambiții mari. Le-am avut? N-aș putea să jur. În schimb, acum, mi-ar fi mai ușor, cred, să vorbesc despre eșecuri pe care altă dată le-am ocolit sau le-am judecat superficial. Chiar dacă nu mi-am dat viața la câini, mă tem că am avut o idee greșită despre mine. Prea romantică și, mai ales, îmbâcsită de prejudecăți.

Întrebarea e dacă pot conta pe sinceritatea de care am nevoie. Cum zice doctorul Luca, nu e deloc simplu să-ți descarci sufletul cum ai răsturna un sac. E de ajuns să-mi imaginez subconștientul meu ca o grotă întunecoasă prin ungherele căreia își țeș pânza păianjenii, că încep să mă codesc. Ce spun? Cât spun? Sunt îndoieli de care mă jenez și neputințe pe care aș prefera să nu le știu. O pudoare egoistă, mai puternică decât dorința mea de a fi sincer, mă blochează, deși sentimentul pe care-l încerc, de la o vreme, că am supraviețuit propriei mele morți și că lumea reală nu mai are nevoie de mine ar trebui să mă elibereze de orice reținere.

Nu întâmplător, de când am venit de la spital, m-am gândit deseori că am trăit cu piciorul pe frână (ce păcat că n-am derapat!), prea defensiv, prea precaut și că, din această cauză, am în urma mea o existență cu prea multe febre false. Toată viața m-am apărat, m-am ferit, am pus între mine și ceilalți o barieră, am stat la pândă. Nu m-am dăruit în întregime, mi-am păstrat căi de retragere, mi-am protejat singurătatea, am fost "rac" și chiar mai rău decât atât, încarcerat în mine însumi, încât am preferat de multe ori să-mi drămuiesc pasiunile decât să nu le pot controla. Mi-a plăcut să mă cred un "animal afectiv" și, chiar, am fost, dar am pus lângă "animalul afectiv", ca gardian, un "animal rațional". Probabil, aici s-a aflat sursa eșecurilor mele. N-am putut fi un cerebral pur, nici nu mi-am lăsat sensibilitatea neîngrădită.

7. Îmi amintesc o scenă care e aproape emblematică. Se întâmpla în septembrie 1937, în curtea unui internat de pe strada Schitu Măgureanu din București; internatul "Casei corpului didactic" unde fusesem încartiruiți cei cinci bursieri de la liceul "Spiru Haret". Nu trecuseră mai mult de două săptămâni de când venisem din Lisa. În noaptea precedentă, mă visasem pe Calea Secii, cu vacile. Mali, mai vicleană, se strecurase printr-o spărtură a gardului în livezi și, târându-și clopotul prin iarbă, ca să-mi înșele vigilența,

coborâse într-o văioagă. Strigasem din adâncul plămânilor, să mă audă Mali, iar răcnetul meu fioros reușise să sperie întreg internatul. Dimineața, la micul dejun, eram arătat cu degetul și am auzit multe comentarii răutăcioase pe seama "sălbăticiiei" mele. Nu-mi plăcea deloc că devenisem "vedetă", dar ce puteam face? Am înghițit cu noduri ceaiul și felia de pâine cu magiun, strângându-mă în carapacea mea, după care am pornit spre liceu.

Nu cunoșteam orașul și cred că barbarii, la Roma, au fost mai degajați decât mine. Mă speriam de câte ori trebuia să trec strada și auzeam frânele vreunei mașini scrâșnind. Nu apucasem să-mi formeze reflexe citadine, așa că alternam curiozitatea cu teama. La prânz, am făcut drumul invers. Am căscat gura în fața vitrinelor de pe Bulevardul Elisabeta, uimit mai mult de manechine decât de hainele expuse, m-am oprit să mă uit la pozele de la cinematografe, iar în dreptul Intrării Zalomit m-am abătut prin Cișmigiu, unde am admirat din nou iarba fragedă, grasă, cu gândul la Mali și Cioanta. Am reușit să pierd, astfel, masa de prânz. Când am ajuns la internat, servitoarele tocmai strângeau resturile de pe mese. Am luat dintr-un coșuleț trei felii de pâine cu care mi-am potolit foamea, apoi m-am dus în curtea din spatele clădirii, o curte spațioasă, asfaltată și împrejmuată de un zid înalt, de unde se auzea gălăgie. Băieții jucau "lapte-gros".

Cum nu promisem, încă, uniforma pe care urma s-o capăt în cadrul bursei, purtam hainele de-acasă. O pălărie rotundă și neagră, cu bor mic, specifică portului din satele făgărășene, pantaloni albi, strâmți, de bumbac, cămașa, tot de bumbac și fără guler, lăsată peste pantaloni și încinsă cu o curea lată, plus o vestă de postav vânăt. Doar bocancii mei erau "citadini". Nu vroiam să intru în vorbă cu nimeni, deoarece remarcasem că accentul meu tăragănat, cu inflexiuni curioase pentru urechea unui bucureștean, și cuvintele "exotice" pe care le foloseam stârneau zâmbete amuzate. Probabil, le păream noilor mei colegi din cale-afară de pitoresc cu aerul meu de mică sălbăticiune dezorientată, coborâtă din munții Făgărași și azvârlită, ca într-o grădină zoologică, într-un internat bucureștean unde trebuia să fie "educată" și "civilizată". Amestecul de orgoliu și timiditate care era, încă de atunci, baza caracterului meu, nu mă împingea nici el să mă arăt mai prietenos. Am mormăit un "nu" arțăgos, agresiv, când un băiat m-a chemat să intru și eu în joc, și m-am dus în fundul curții, lipindu-mă cu spatele de zid. De-acolo puteam să urmăresc ce se întâmpla, fără să mă amestec cu ceilalți și fără să las pe nimeni să se apropie; dar și satisfăcându-mi curiozitatea. Zidul îmi

dădea o anumită siguranță în lumea aceea necunoscută, plină de surprize, care diferea atât de mult de cea cu care fusesem deprins.

Cu vreo lună înainte, tata mă trimisese să dorm noaptea într-o mică livadă "de pe Seaca", unde plantase meri. Porcii mistreți aveau obiceiul să coboare din pădure, prin august, și să râme în căutarea unor rădăcini dulci. Misiunea mea era să-i alung, dacă veneau. Aprinsesem un foc și, culcat în iarbă, stătusem la pândă, copleșit de mirosurile nocturne ale pădurii, fără să închid ochii. Nu avusesem curajul să-l contrazic pe tata, refuzând o treabă care nu reprezenta nimic neobișnuit în Lisa, dar cred că eram speriat. De aceea, alimentam continuu focul. Când am auzit grohăituri, am luat-o la fugă. Pe urmă, m-am întors, am început să țip și să arunc cu crengi aprinse, fără să văd, ce-i drept, nici un mistreț. Acum, însă, gălăgia veselă din curtea internatului făcea parte dintr-o altă realitate, total nouă pentru mine. Gata să-mi scot ghearele la primul semn de primejdie, stăteam cu spatele sprijinit de zid, ca într-o tranșee, încordat, atent la orice mișcare din preajma mea, hotărât să nu îngădui nimănui să se apropie.

Zidul acela a fost primul de care m-am sprijinit. În Lisa nu avusesem nevoie să mă apăr. Și cred că lângă acel zid m-am lămurit ce este un "străin": cineva în care nu poți avea încredere decât după ce te convingi că nu-ți vrea răul. Ieșisem de sub scutul părintesc, acum puteam conta doar pe mine.

Înduioșătoare și cam caraghioasă, dacă e văzută cu ochii de azi, întâmplarea are o semnificație aparte în "mitologia" mea personală. Am avut nevoie, mereu, de un "zid" de care să mă sprijin. Când el mi-a lipsit, am intrat în panică. Asta a făcut din mine un animal bănuitor, înclinat să fie tot timpul în gardă. Practic, de la unsprezece ani, viața mea a fost o lungă apărare agresivă, o pândă, care a accentuat dramatic cusurul meu de ins nesociabil și dificultatea de a-mi găsi prieteni.

8. Străbăteam o toamnă cu amurguri prevestitoare de catastrofe prin lumina lor stranie. Mă uitam la apa unui râu. Părea liniștită. Numai în adânc se formau vârtejuri viclene. Așa e și viața, mă gândeam. Te lasă să crezi că totul e normal și, pe neașteptate, îți pune gheara în gât. Apoi am visat o mare plină de delfini roșii. Se jucau în apă. Deodată, am observat că lăsau

urme de sânge pe care valurile le combinau, făcând să apară pe suprafața mării un text din care nu înțelegeam nimic deoarece era într-o limbă necunoscută. Când spuma a șters totul, ca un burete alb, m-a acoperit un val puternic. Am simțit că devin ușor, că plutesc, că mă afund, că nu mai eram deloc speriat.

Pe la patru noaptea, m-am trezit. Simțeam înțepături în inimă. N-am mai putut readormi. Mi-am amintit de două "amănunte" cărora nu le-am dat importanță niciodată. Bunicul meu dinspre mamă a murit în urma unui stop cardiac. Avea șaiszeci și doi de ani. Era toamnă, prin noiembrie, desfăcea știuleți de porumb. La un moment dat, a plecat capul într-o parte și s-a prăbușit. Bunicul dinspre tată a murit în somn. Venise, într-o seară, de la cârciumă, pus pe harță. Tatăl meu și mama, proaspăt căsătoriți, s-au dus să doarmă în șură, pe fân, lăsându-l pe bătrân singur, pentru a nu-l supăra. Dimineața l-au găsit mort, tot datorită unui stop cardiac, probabil.

"Singurul zeu pe care-l cunoaștem", cum numea cineva ereditatea, ne poate dezvălui, uneori, o față deloc romantică.

9. Propriu-zis, nu mă doare nimic. Angoasele, când mă bântuie, vin din faptul că respir mai greu, gâfâi la orice efort, obolesc repede și, uneori, simt o apăsare în zona inimii. Atunci, am impresia că duc dinamită în buzunare și că trebuie să fiu atent să nu sar în aer. Sunt singur cu "monștrii" mei și încerc să-i domesticesc cum pot, cu slabe rezultate de cele mai multe ori, deși, inițial, nu mi-a fost frică. Am stat acasă douăzeci și patru de ore după infarct, agitându-mă și traversând o noapte albă. E adevărat că bănuiam altceva: o criză de colon sau de bilă. Nu promisem nici un avertisment de la inimă. Electrocardiogramele de rutină arătau perfect. Când m-am hotărât să mă duc la spital (era Duminica Floriilor), n-am luat cu mine nici pijama, nici schimburi. Eram sigur că, peste un ceas, două, mă voi întoarce acasă. Nici auzind că făcusem infarct, n-am fost impresionat. Prima mea reacție a fost de o stupiditate enormă: "Nu voi petrece Paștele într-o cameră de spital". Abia ulterior am consimțit că nu mai sunt deloc "o stâncă".

Iar acum mi se pare aproape ridicol că odinioară i-am studiat pe stoici cu pretenția de a învăța ceva de la ei. N-am învățat nimic! Stoicul își domină temerile. Și, în cele din urmă, se înalță deasupra lor. Nu mai e unealta lor oarbă, chiar dacă nu le înlătură. Pe când eu n-aș mai putea zice decât cu o

neîncredere jenată: tot ce se întâmplă se întâmplă fiindcă așa trebuia să se întâmple.

Ceea ce ar trebui să mă îngrijoreze, poate, mai mult nu este, totuși, lipsa de bravură, ci altceva. Fiindcă n-am putut să mă gândesc cât mai puțin la boală, am dorit să mă gândesc cât mai puțin, în general. Medicii mi-au atras atenția că moralul ridicat e cel mai bun medicament și că, deci, o oarecare detașare s-ar impune. Din sfatul lor, m-am ales, însă, cu nostalgia de a mă comporta ca o larvă. Pentru prima oară am renunțat complet la viața socială. Nu mai doresc să ies pe stradă, să văd lume, mă complac în sihăstria de aici, încep să am calități de pustnic. Observ că suprim în mine, pe zi ce trece, orice curiozitate față de evenimente, orice interes care m-ar deranja. Nici măcar să citesc nu mai sunt în stare. Dacă iau o carte, o pun deoparte după câteva pagini. Când primesc, rar, câte un telefon, am dificultăți să întretin conversația mai mult timp. Fac tot ce pot s-o scurtez. Efortul de a rămâne politicos mă obosește.

În schimb, îmi pierd ore întregi privind niște oțetari banali sau zidul cu ciori. M-am sălbăticit, nu mă mai pot baza, se pare, pe nevoia de alții, care nu m-a părăsit niciodată până acum și mă surprind având impulsuri mizantropice. Adevăratul creștin e pesimist, s-ar zice, de vreme ce marea lui speranță e viața de apoi. Dar poate fi asta o justificare? Și, pe urmă, mă pot eu lăuda că sunt un creștin veritabil? Într-o noapte, m-am visat discutând cu... doctorul Luca. Spunea că lumea se împarte în bolnavi declarați și bolnavi nedeclarați. "Lasă asta — i-am zis —, vrei să te sinucizi?" S-a încruntat și m-a măsurat din cap până la picioare. Ce-mi păsa mie? Apoi, a izbucnit într-un râs răutăcios. "Ce știi despre deșerturi?" m-a apostrofat, rânjind. Nu-mi mai aduc aminte ce i-am răspuns, dar, probabil, m-am lăudat, căci s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit: "Bravo, e o specialitate folositoare".

10. *De fapt, doctorul Luca e de părere că sinuciderea reprezintă o soluție doar în tinerețe, când poți lăsa în urmă un cadavru frumos. După ce ai îmbătrânit, nu-ți rămâne decât să cutreieri, ca el, tavernele, tăvălindu-te în noroi, ca să poți să-ți disprețuiești trupul. În consecință, nu se sinchisește de ce clevește lumea, în Asybaris, pe seama lui. "N-au decât să-și bată gura cât vor, i-a zis lui Julius, ștergându-și cu o mare batistă cadrilată fața roșie, de rac fiert și pe urmă răcit. Ba chiar îi înțeleg. Se plictisesc,*

probabil, ascultând continuu vântul care aduce, vara, nori de praf sau emițând ipoteze despre deșertul pe care expedițiile nu reușesc să-l descopere. În Asybaris, băiete, bârfa constituie un medicament".

Uneori, când nu se controlează de ajuns, iese la iveală o tristețe bine ascunsă, dar doctorul Luca se grăbește totdeauna să-și reia aerul său obișnuit, de clown bătrân căruia îi place să spună lucruri ciudate. Într-o zi, i-a explicat tânărului custode că Dumnezeu e ce rămâne când tot ce ne e permis să vedem ne pare absurd, după care, cu ochii la pendula cu ramă de sidef din perete, a adăugat, între două accese de tuse: "Ceea ce am căutat eu, băiete, nu se află pe lumea aceasta. Sau nu se mai află". Julius îl ascultă fără să-l întrerupă. Foarte rar îi pune întrebări și o face cu grija de a se arăta politicos, deoarece nu vrea să-l supere pe bătrân. Cum n-a găsit în biblioteca Monseniorului nici o carte care să-l lămurească de cine și când a fost întemeiat Asybarisul, doctorul Luca, o adevărată enciclopedie ambulantă, e un interlocutor extrem de prețios. În plus, e singurul străin care are acces la "palat", cum i se spune pretențios clădirii cumpărate de Monsenior de la un negustor de parfumuri, cu mulți ani în urmă; în fapt, o casă greoaie, dărăpănată, care ar semăna cu un cufăr vechi, mâncat de carii, dacă zidurile cenușii, pe alocuri putrezite, n-ar fi acoperite de glicină. Vine în fiecare marți și în fiecare vineri, în jurul orei cinci după-amiază, se abate prin pavilionul bibliotecii ca să stea de vorbă cu tânărul custode, apoi suie scara de lemn stacojiu spre încăperile unde s-a izolat prietenul său din tinerețe și, probabil, singurul său pacient. Căci, după unii, Monseniorul n-ar mai fi întreg la minte.

Când Julius a încercat să afle ce teme au gurile rele să lanseze asemenea vorbe, doctorul Luca s-a mulțumit să-i explice că unul dintre marii regi ai Spaniei, anume Carol Quintul, s-a retras la bătrânețe într-o parte rezervată a castelului unde doar câțiva servitori aveau voie să pătrundă, pentru a se război cu treizeci de pendule; armată pe care n-a izbutit s-o învingă. După aceea a schimbat vorba și s-a întors la răutățile debitate pe seama sa: "Nelly și prietenele ei își închipuie că mă mână viciul prin taverne. Dar ce să le spun? Cel mult, că nimic nu e rușinos dacă te ajută să trăiești. Se pare că e ceva real, băiete, în ideea că nu e nebun cel care și-a pierdut rațiunea, ci acela care și-a pierdut tot în afară de rațiune. E o suferință să te găsești într-o asemenea situație, crede-mă. Uneori, dacă aș putea să-mi amputez o parte a memoriei, cum îți amputezi un deget cangrenat, aș face-o".

11. La mine, memoria se comportă ca o prostituată. Mi-a oferit, de fiecare dată, ce-am dorit să găsesc în ea. Sau, cel puțin, așa s-a întâmplat până acum. Mă revăd într-o odaie mică, sărăcăcioasă, cu lut pe jos, fără sobă, cu o lampă de gaz pe o măsuță rotundă. Afară, noaptea căzută peste periferiile cartierului Ferentari. Din când în când, loveam cu o lingură de lemn în pălăria metalică a unui ceas deșteptător, pentru a-mi birui somnul, neavând un reșou la care să-mi fac o cafea. Așa mi-am pregătit examenele, patru ani, la Litere, la Drept și la Filosofie. În timpul anului, cu excepția după-amiezilor în care îmi permiteam luxul de a merge la un film, pe bulevard, colindam bibliotecile, citind tot ce găseam despre Evul Mediu. Scriam o "Reabilitare a Evului Mediu", pe care o visam operă capitală, dar al cărei manuscris l-am pierdut, din păcate, în toamna anului 1948. Lăsam pregătirea examenelor pentru sesiuni. Contam pe memoria mea, capabilă, potrivit calculelor verificate în practică, să rețină, aproape fidel, orice text, parcurs cu o viteză de douăzeci și șase de pagini pe oră. Toate examenele din studenție au fost pentru mine o simplă problemă de timp. Aveam nevoie, la fiecare examen, de numărul de ore care, înmulțit cu douăzeci și șase, să-mi permită să parcurg cursul până la capăt, însemnând pe margine, după o metodă proprie, cu diverse culori, pasajele mai importante. O săptămână, două, mai târziu, însă, textul memorizat astfel începea să pălească, până ce, în locul lui, rămânea o mare pată albă, cu detalii care rezistau, semănând cu hieroglifele de pe o coloană egipteană măcinată de nisip.

Așa îmi explic că, pe lângă întâmplări disparate, îmi amintesc, mai ales, stări, senzații. Cred că aş putea să înșir câteva mii de mirosuri ale ierbii, în funcție de ceasurile zilei, de ploaie, de soare, de anotimp, de pământ, de umbră, de vecinătatea unui râu, de înălțime, de gradul de umezeală ori de uscăciune. Verile și toamnele petrecute pe Calea Secii m-au făcut expert în studiul luminii și al norilor aducători de furtună sau de grindină. Aș putea deosebi și acum, bănuiesc, cu ochii închiși murele oloage de murele crescute în tufe, foșnetul unui fag de foșnetul unui brad. În schimb, multe din cele trăite s-au estompat, lăsând în urmă goluri, ca într-o pădure arsă pe jumătate. Această descoperire mă obligă să admit că memoria mea seamănă acum cu o oglindă spartă, care-mi restituie numai frânturi de viață.

12. Vers al pieilor roșii: "Moartea mi-a tatuat inima". Dacă aș crede în zeii lor, i-aș ruga să mă ajute. Din păcate, nu prea mai am nici un punct de sprijin ferm. Poate, în amintiri. Și nici acolo. Pe peretele dinspre bucătărie, am atârnat un tablou pictat de un amator, care reproduce casa din Lisa. Nu e cea în care m-am născut și pe care am visat-o într-una din nopți. E o clădire nouă, ridicată în 1954, în anul morții tatei. De aceea nu mă leagă prea multe de ea. Gândurile mele alunecă spre o casă modestă, construită din bârne, care nu mai există. Ultima fotografie a tatei mi-l arată lângă ea. E cu căciula pe cap, dar fără suman. Va fi fost prin aprilie? Tata ține un ciocan în mâna dreaptă și e neras. Probabil, repara ceva când l-am întrerupt și l-am fotografiat.

Acea casă am fost pe punctul s-o incendiez, într-un elan demiurgic, când aveam trei sau aproape patru ani, ceea ce m-a costat o fobie (ignifobie) de care sufăr și azi. Trebuind să spele niște rufe în curte, mama a comis greșeala de a mă lăsa singur, nesupravegheat, în casă. Și am profitat de ocazie pentru a pune în aplicare un proiect care mă muncea, probabil, de mult timp. Cu ajutorul unui lemn, luat din grămada de lemne de fag depozitată între picioarele sobei noastre de tuci, am lovit cu putere jarul, hotărât să sting focul, ca să-l reaprind cu mâinile mele. Probabil, asta se întâmpla într-un sfârșit de iarnă sau la începutul primăverii. N-am reușit decât să fac să sară câțiva tăciuni pe niște obiecte inflamabile aflate pe lavița din fața sobei. Flăcările au ajuns repede la grinzi și, în clipa aceea, m-am speriat. Mi-am părăsit experiența și m-am strecurat în curte, fugind de la locul faptei. Abia după ce m-am văzut la adăpost, dincolo de poarta șurii, am strigat, anunțând-o pe mama că ardeau niște haine ale surorii mele. Ar fi ars, probabil, și casa dacă nu săreau vecinii, cu găleți cu apă. Nu mai țin minte ce am făcut în timp ce nenorocirea era, încă, pe cale să se producă. Probabil, am stat în grădină, îngrozit. Nu mai țin minte nici prin ce mijloace m-a determinat mama să revin în curte, când urmările isprăvii mele au fost înăbușite. Probabil, mi-a făgăduit că mă va ierta. Dar, după ce m-a prins, a vrut să-mi administreze o lecție, înainte de a mă ierta, ca să mă lecuiască de porniri asemănătoare în viitor. Pentru a da acelei lecții o formă cât mai convingătoare, s-a dus în șură, a luat funia cu care se lega, vara, fânul în car, a făcut un zbilț și m-a anunțat că mă va spânzura. Locul execuției era părul din fața grajdului, al cărui trunchi se despica în două la înălțimea unui om. Mama mi-a pus zbilțul în jurul gâtului, apoi a trecut funia prin despicătura părului și a tras ușor, cu grijă, chestionându-mă: "Mai faci?" Aștepta de la

mine un "nu", slab și convențional, ca să aibă un motiv să mă ierte. Dar încăpățânarea mea era mai mare decât spaima. În consecință, am refuzat cu cerbicie să promit că voi pune capăt carierei mele de incendiator, ceea ce a silit-o pe mama să simuleze mai departe hotărârea de a mă spânzura, pentru a mă determina să regret. Lecția de pedagogie a fost, însă, întreruptă de apariția tatei care n-a apreciat-o. În loc să mă ia de guler și să-mi tragă bătaia cuvenită, i-a dat mamei o palmă. Asta m-a șocat și mai rău decât dacă m-ar fi bătut. Cred că a fost singura dată când l-am înfruntat. Am țipat la el: "De ce dai în mama?" Eram atât de furios încât tata a izbucnit în râs, după care conflictul s-a aplanat.

Deși în Lisa sentimentele nu erau importante, tata îmi ierta aproape orice. Așa se face că în viața mea "particulară" preistorică au existat și alte experiențe rămase nepedepsite. Pe la vreo patru ani, lăsat singur acasă, m-am trezit cuprins de friguri artistice care nu suportau amânare. Drept care am luat o "cuțitoaie", o lamă de cuțit cu mânere laterale la ambele capete, și am răzuit de scoarță toți pomii fructiferi din grădină, pe care tata, pasionat pomicultor, abia îi altoise. Doream să-i fac albi, "mai frumoși". Am lucrat cu spor, până seara, încredințat că voi fi lăudat pentru strădania mea, și am fost sincer mirat când l-am văzut pe tata negru de supărare. Am făcut, așa zice azi, ceea ce a făcut Malraux când a declanșat operațiunea înălbirii clădirilor din Paris, numai că pomii "înălbiți" de mine n-au rezistat. S-au uscat toți.

Am digerat foarte greu învățătura acelei isprăvi chiar și după ce am priceput ce grozăvie săvârșisem. Dar ce știu azi mai bine decât atunci când credeam, învărtind limbile ceasului deșteptător, că timpul poate fi dat înapoi? Poate, doar că mecanismul iluziilor se strică și el, ca orice mecanism.

13. Aceste întâmplări — și altele — care-mi stârnesc un surâs melancolic pot da o impresie greșită despre legătura mea sentimentală cu Lisa. Nu cred că mă înșel dacă afirm că ele par să semene cu o realitate comună intelectualilor români plecați din sate, înainte de al doilea război mondial. Or, spre deosebire de alții, eu nu mai sunt sigur că viața mea interioară are un "centru" căruia i-am rămas fidel. Bineînțeles, nu mă pot gândi la Lisa ca la o localitate, ci ca la temelia ființei mele. Și mi-ar fi imposibil să vorbesc despre copilăria mea altfel decât ca despre partea mea de paradis. Trebuie să

recunosc, însă, că acest paradis mirosea nu numai a frunză de nuc și a fan încins, ci și a rachiu prost. Și că am trăit, cumva, schizofrenic, pe două planuri, încă de atunci, deoarece am copilărit într-o lume pe care grijile și existența dură o obligau să disprețuiască slăbiciunile, să fie chiar brutală când interesul material era în pericol. Bărbații pe care îi admiram, cărora doream să le semăn, mânuiau mai bine toporul decât vorbele despre sentimente, iar asta mă complexa.

De altminteri, când m-am lămurit în privința naturii mele romantice, am înțeles mai bine aceste complexe. Căsătoriile, în Lisa, aveau la baza lor un târg, în care dragostea juca un rol minor sau, în orice caz, secundar. Părinții fetei și părinții băiatului se întâlneau și negociau "afacerea"; ce livezi, de unde se asigura fânul pentru vite, și ce fâșii de pământ arabil primea fiecare dintre virtualii soți, ca să poată întemeia o gospodărie. Dacă părinții cădeau de acord, se bătea palma și se organiza nunta. Dacă nu, dragostea trebuia să sucombe. Femeile se urâteau repede, renunțând la cochetăriile din tinerețe, și ajungeau să pară trecute înainte de a fi bătrâne, iar bărbații se împărțeau, la sfârșitul fiecărei săptămâni de muncă, între două biserici și patru cârciumi.

Plecarea mea din Lisa a fost, poate, o șansă. Dar, probabil, fără a pierde nu învățăm să prețuim.

Câți copii au dispus, ca mine, de posibilitatea de a învăța, înaintea buchiilor, limbajul pietrelor, al arborilor și al norilor? Sufletul meu e plin și azi de aromele copilăriei, chiar dacă ea n-a fost idilică. Mi-am creat o Arcadie proprie, după o rețetă binecunoscută. Copilăria = vârsta de aur. Tot ce urmează e decădere. Exil. Nostalgie a neștiinței pierdute. Convins — și cum aș fi putut să nu fiu? — că reprezint și eu categoria intelectualilor care duc cu ei lumina unui sat, am renunțat să-mi dau o explicație, alta decât trecerea timpului, pentru ceea ce am simțit de câte ori m-am dus, după moartea părinților, în Lisa; că acolo sunt mai străin decât în București. A trebuit să îmbătrânesc pentru a mă întreba ce sunt eu, de fapt. Un "dezrădăcinat" autentic? Nu cred; n-aș mai putea suporta de bunăvoie pacea unui sat. Un "adaptat" la oraș? Nu cred nici asta; un simplu cântat de cocoș ruinează toată experiența mea de intelectual. Și cum se face că, născut într-o lume extrem de practică, am ajuns să trăiesc aproape somnambulic?

E adevărat, nu-mi pot închipui un Dumnezeu burghez sau un Dumnezeu intelectual. În schimb, un Dumnezeu țăran îmi pare foarte posibil. Dar aceasta o voi lămuri, poate, altădată.

14. În multe nopți, nu visez nimic. Sau, poate, uit ce-am visat. Sunt, dimineața, ca o plajă pustie pe care au spălat-o valurile. Când visez, însă, visez, de la o vreme, încăperi ale căror uși sunt încuiate. Și interesant e că scenariul se repetă. Într-o primă fază, trec prin spaima că sunt prizonier. Mă învârt prin încăpere, încercând să-mi stăpânesc panica. Dacă nu reușesc, mă trezesc buimăcit de emoție, speriat, gata să strig. Dacă reușesc, invariabil, se petrece același lucru. La un moment dat, ușa pe care m-am străduit în zadar s-o forțez se clatină din balamale, ca bătută de vânt, sau încetează să mai opună rezistență. Nu trebuie decât s-o împing ușor. Atunci, mă năpădește, brusc, altă panică. Oare ce mă va aștepta dincolo de ușă? După ce, înainte, nu-mi dorisem decât să scap din acea încăpere, acum mă tem s-o părăsesc. Mă încearcă un ciudat regret că mă voi despărți de ea. Mă uit cu tandrețe înapoi, îndelung, înainte de a-mi lua inima în dinți să împing ușa.

Azi-noapte, mă găseam într-o casă cu mobile grele, uzate și prăfuite, unde așteptam pe cineva. Auzeam foarte clar zgomot de valuri și am presupus că mă aflu unde va pe malul unei mări. Sentimentul de panică, de neliniște tulbure, care mă stăpânea, fiindcă nu știam nici pe cine așteptam, nici când va veni, s-a mai atenuat după ce am zărit pe o etajeră cu cărți un Cupidon de porțelan, destul de hilar, care trona peste "Scrisorile provinciale" ale lui Pascal. Deodată, ridicând privirea am constatat că vedeam cerul, deoarece acoperișul casei se surpase. Asta mi-a dat o speranță nebunească. La nevoie, puteam fugi pe-acolo, dacă nu se întâmpla nimic. M-am urcat pe o masă de stejar, masivă, cu picioare în formă de labe de leu, pentru a încerca să văd dacă ajungeam cu mâinile până la spărtura din acoperiș, și am fost în pericol să cad deoarece îmi sprijinisem piciorul pe un maldăr de chei ruginite. Prima cheie pe care am vârat-o, nerăbdător, în broască s-a învârtit cu ușurință. Am ezitat, ca de obicei, să împing ușa, dar o pală de vânt a trântit-o de perete și m-am pomenit în fața unui câmp acoperit de zăpadă, proaspăt căzută. Nici vorbă de mare, însă, și nu se mai auzea nici zgomotul valurilor. În schimb, în zăpadă se vedeau, clar, urme recente de pași. De fapt, două rânduri de urme, aproape suprapuse. Unele care se apropiau de casă, altele care se îndepărtau. Acel cineva pe care-l așteptasem nu putuse, probabil, să deschidă ușa și plecase, fără ca eu să-l aud. Am mers până ce zăpada s-a transformat, brusc, în noroi. Acolo, mi-am dat seama că nu eram singur. Mergeam în spatele cuiva. Un bărbat, cu

siguranță. Nu-i vedeam decât picioarele, deoarece era mult mai înalt decât mine. Era o zi urâtă, umedă, cu cer mucegăit, din care se scutura o ploaie mărunță, rară, neputincioasă. Bărbatul din fața mea pășea cu grijă, căutând locurile unde era mai puțin noroi, evitând băltoacele, și, în timp ce-l urmam, am priceput, uimit, că era tatăl meu. Aveam șapte ani, era prima zi de școală. Mergeam cu ochii în pământ, preocupat, intuind vag că se schimba ceva în viața mea. Când am ajuns la poarta școlii, m-am împiedicat. M-am ridicat repede, dar tata dispăruse. În fața mea era acum "unchiul George", rezemat de un gard. Mă privea ironic, fără să spună nimic. Când a deschis gura, m-a întrebat ceva care m-a zăpăcit. De ce nu-l iubisem? Nu știam că-mi fusese unchi? Își bate joc de mine, mi-am zis. Cum să nu știu că era fratele mamei? Am știut chiar foarte de timpuriu că era, cum zicea mama cu respect, "primul domn din neamul nostru". Își lăsase capul pe spate, în stilul lui provocator, teatral, și aștepta. Undeva, în depărtare se zăreau turlele celor două biserici din Lisa. Una alb-argintie, mai înaltă, cealaltă, ca de aramă coclită, mai scundă. Jenat, încurcat, căutam o explicație care să nu-l rănească, să nu scurme prin leziuni vechi, când m-am trezit. Am aprins lumina și, amețit de somn, m-am uitat la ceas. Era abia trei. Cu ajutorul unui somnifer, am readormit și, de data aceasta, am visat ceva foarte încâlcit. Locuiam, încă, pe Bulevardul Eroilor și mă dusesem să beau un ceai la barul din stația de metrou. Când a venit ospătarul să ia comanda, s-a revărsat de pe scară un furnicar de călători, gălăgios și, oarecum, agresiv, care nu se mai sfârșea. M-a cuprins o spaimă teribilă. Ceea ce vedeam prin geamul barului mi se părea monstruos. Am luat-o la fugă. M-am pomenit într-o încăpere goală, văruiată de curând, unde nu exista decât un televizor aprins. Pe fereastră, vedeam mașini și autobuze care transportau statui decapitate. În camera alăturată, cineva a trântit nervos telefonul. Am auzit, apoi, o colindă, cântată într-o limbă necunoscută, întreruptă de împușcături. Un domn distins conferența acum la televizor, tradus în mai multe limbi. La sfârșitul conferinței, s-au transmis ultimele știri. O sectă, cu mulți prozeiți, decapitase toate statuile din oraș. Dar poliția era pe urmele răufăcătorilor. Cetățenii au fost rugați stăruitor să stea liniștiți și să aibă încredere în poliție. Cei care au batjocorit statuile vor fi prinși. Și nu va exista nici o îndurare pentru ei. S-au auzit urale, după aceea un marș. Pe ultimele sunete ale marșului, televizorul s-a stins. În cameră s-a lăsat o tăcere apăsătoare și eram sigur că, dacă m-aș fi dus la ușă, aș fi constatat că era încuiată.

10. "Vântul din sud" nu e un vânt oarecare, e o taină, la fel de importantă, probabil, ca marea pe care cei din Asybaris n-au văzut-o niciodată. Numai că în timp ce marea, ce s-ar găsi undeva la miazănoapte, e o simplă probabilitate, "vântul din sud" taie în două jumătăți, aproape precise, anul. Și, cu siguranță, tot el — în măsura în care se poate conta și aici pe ideea că orice are o cauză și un efect — se află la originea faptului că toate casele din Asybaris au ferestre doar în pereții dinspre miazăzi, de parcă orașul ar fi vrut să arate că numai într-acolo privește, restul fiind reverie sau somn. În aprilie, când "vântul din sud" se dezlănțuie, făcând cocoșii de tablă de pe acoperișuri să scoată sunete subțiri și bolnave, începe sezonul secetos. Un sezon cu praf mult, galben-roșcat, care a creat multe nedumeriri, deoarece în împrejurimi nu există un pământ asemănător; un anotimp cu călduri atroce, istovitoare, și cu cerul permanent acoperit de pâclă. Vântul suflă până în octombrie, cu rare și scurte întreruperi. E mereu fierbinte ca o flacără, uscând tot ce întâlnește în cale, mai puțin frunzișul rododendronilor care, dimpotrivă, se umplu de flori roșietice, cărnoase, ce reușesc să parfumeze și praful.

În acest timp, cu cer galben, nu cade nici o picătură de ploaie, iar locuitorii Asybarisului țin, continuu, ferestrele închise și obloanele coborâte. Altminteri, praful s-ar strecura până și în visele lor. După o vreme, în pământ apar crăpături mari, ca niște șerpi morți. Atunci străzile rămân pustii, mai ales în ceasurile amiezii când aerul capătă un miros greu, de stârv descompus de căldură. Și întrucât nu uită că bătrânul custode, al cărui ajutor era, a murit în urma unei crize de astm, Julius ține o găleată cu apă în bibliotecă, pentru a se spăla pe mâini după ce pune în ordine cărțile îmbâcsite de praf.

Pentru dezlegarea misterului acestui praf ciudat, care dă aproape tuturor lucrurilor o paloare bolnăvicioasă, s-au format nenumărate expediții. Cei mai buni specialiști în mineralogie, în meteorologie, în știința solurilor, s-au dus, vară de vară, cât au putut de departe, spre miazăzi, în speranța că vor găsi deșertul de unde se presupune că ar proveni praful. De fiecare dată, plecarea expediției e un eveniment. Se strânge multă lume în partea de miazăzi a Asybarisului pentru a-i saluta pe curajoșii care vor căuta, o dată în plus, să vadă cât de extinsă e izolarea lor de lume, mergând cât mai departe spre sud, cu grija de a se întoarce înainte de sezonul ploilor. Dar

bravii temerari s-au ales de fiecare dată cu un insucces. Au întâlnit pământuri întinse, pe care crește o iarbă săracă, aproape stârpită de soare, întrerupte, când și când, de bălți cu apă mâloasă ori de mici păduri, compuse din arbuști, adăpostind izvoare inutile, dar n-au găsit nici urmă de deșert sau vreun semn că o ființă omenească ar fi trecut, înaintea lor, pe-acolo.

Într-o noapte, pe la începutul lui octombrie, "vântul din sud" devine, brusc, șovăielnic, abia târându-se printre platanii de pe strada Cămătarilor, după care se oprește. Se așterne o liniște nefirească, atmosfera se limpezește și, curând, apar pe cer stelele, curate, strălucitoare, ca desenate cu mâna. De peste tot se aud, atunci, pocnete de obloane ridicate. Asybariții deschid larg ferestrele, ca să intre în case aer proaspăt.

Acea minunată pace, când nici o adiere nu mai mișcă frunzele rododendronilor, majestuoși, mari cât eucaliptii (în Asybaris, nimeni nu știe că rododendronul e, de fapt, un arbust), durează vreo săptămână. Apoi, vremea se tulbură din nou. Începe să sufle "vântul din nord", aducător de ploi. Ploi lungi, plicticoase, care răcoresc pământul chinuit de secetă, dar care sfârșesc prin a așeza peste Asybaris un cer putred.

— Cunoști parabola cu cămila și urechile acului? l-a întrebat doctorul Luca pe tânărul custode, după ce a aflat de la grădinar că participanții la ultima expediție se întorceau fără a fi descoperit nimic. Mai degrabă va trece cămila prin urechile acului decât vor găsi ei deșertul.

Julius e hotărât să nu accepte acest pesimism, chiar dacă-l înțelege. E încă tânăr, plin de speranță, convins că trebuie încercat imposibilul.

— Se vor duce mai departe.

— Mai departe? s-a strâmbat doctorul Luca. Mai departe spre ce? Băiete, și eu am crezut odată că omul își dă măsura numai forțând imposibilul. Acum, însă, nu mi-a mai rămas decât să mă îmbăt ca un porc, fără să-mi mai pese ce zic imbecilii și înțelepții... Doctorul Luca se opri, câteva clipe, pentru a-și șterge de transpirație fața congestionată... Aici toți se socotesc filosofi. Ce e cu praful? De unde vine? Asta se întreabă mereu. Stau cu obloanele trase, jumătate din an, pe urmă, în cealaltă jumătate, ascultă cum sună ploaia pe acoperișurile de tablă, și vor să-și umple singurătatea cu un deșert. Nu e caraghios? Pentru mine, nu există decât două soluții, băiete. Să nu mai știi ce vrei ori să nu te mai intereseze nimic. Se auzeau acum bătăile cavernoase ale pendulei cu ramă de sidef, din

perete. Julius se foi, o vreme, stânjenit. Ar fi vrut să spună că orice șansă dispărea abia după ce te dai bătut. Până atunci, poți să mai speri. Nu găsea, însă, vorbele cele mai potrivite. De aceea îi fu recunoscător bătrânului "stâlp al tavernelor" din Asybaris, când acesta își luă de pe masă uriașa pălărie de pai și plecă, zicându-i, grăbit, din ușă: "Cred că mă așteaptă Monseniorul".

16. S-a accentuat starea proastă, dar despre ce altceva ar merita să vorbesc, în primul rând? Sistemul meu de apărare se dovedește defect.

Probabil, mă tem întâia oară, cu adevărat, de moarte și mă văd silit să constat cât de puțin valdez. Încerc să mă împotrivesc, să nu las răul din mine să avanseze, numai că între "a vrea" și "a putea" e, acum, o prăpastie. Tot ce izbutesc e să consimt că n-are rost să mă lamentez. Viața îmi prezintă nota de plată. Și trebuie s-o achit fără să crâcnesc.

Ziua se întunecă încet. Ciorile au dispărut. Până anul acesta, n-am avut decât dispreț pentru oțetari, arbust cu o vitalitate agresivă, care-l ajută să crească oriunde. Oțetarii sunt varianta botanică a câinilor vagabonzi din București. Cred că e imposibil să fie stârpiți. Acum, însă, puterea lor de a măcina și piatra cu rădăcinile îmi impune respect. Lumina amurgului îi face mai puțin sticloși, le dă ceva feciorelnic. Și, ascunși pe jumătate de un zid vechi, capătă un mister care îndeamnă subconștientul meu să se lege pe ramurile lor ca într-un balansoar. E un ceas care-ți cere să iei viața așa cum e, cu recunoștință. Un tunet sfâșie liniștea, cum ai sfâșia o draperie. E primul tunet pe care-l aud în acest an.

17. Două zile, am fost din nou la spital. Trebuia să mă supun unei scintigrafii, "pentru evaluarea gradului de afectare a vaselor coronariene", mi-a explicat doctorul. De data aceasta, am încercat să mă obișnuiesc cu condiția de pacient pe baza unei strategii simple. Te uiți fix, insistent, la pereții albi ai camerei de spital până ce ți se șterge totul din minte în afară de motivul pentru care te afli acolo. Te goleşti de tine însuși. Noaptea, văzând că nu reușesc să ațipesc, am aprins lumina. Luasem cu mine cărțulia cu sfaturi pe care și le da Marc Aureliu. Becul chior, vederea slăbită și confuzia simțurilor provocată de nesomn, făceau lectura un chin, de aceea am renunțat și am ascultat concertele haitelor de câini din curtea spitalului.

În paralel, îmi reproșam că am ajuns un fel de marionetă a angoaselor mele, că sunt obosit sufletește peste măsură, că nu mai văd nici un capăt. Spre dimineață, mi-am revenit. Am găsit chiar puterea de a mă bărbieri, pentru a-mi ridica moralul. Nu sunt, încă, în stare să judec senin "evenimentul" (infarctul nu e o boală, ci un accident), dar, cu răbdare, voi deveni, poate, un pacient model care socotește perfect normal "servilismul față de trup", disprețuit de Marc Aureliu.

10. *Tânărul custode a încercat să-l tragă de limbă pe doctorul Luca. A avut vreo legătură stăpânul său cu lumea principilor sau a prelaților, de i s-a zis "Monseniorul"? Și cum a ajuns acest om învățat — de la fostul custode, Julius aflase că Monseniorul ar cunoaște vreo nouă limbi, între care greaca veche și latina — să-și petreacă diminețile luptându-se cu cincizeci de pendule, înghesuie, una lângă alta, în "salonul pendulelor"? Trudă care nici nu dă roade. Căci mereu se găsește câte o pendulă care o ia puțin înainte sau rămâne în urmă. E adevărat, cumva, ce zice Marta, menajera, că Monseniorul a trecut printr-un spital de boli nervoase? Dar pe cât de limbut e doctorul Luca, atunci când e vorba de "filosofii" din Asybaris, pe atât de reținut e în privința prietenului său.*

— Marta? Marta, băiete, e o femeie rea și clevetitoare, enervată că trebuie să șteargă de praf măcar la două zile, atâtea pendule și să țină ordine într-o "casă de nebuni", cum bodogăne ea. M-am saturat s-o aud. Și făcu un gest plictisit, disprețuitor, care arăta cât preț punea pe asemenea bârfe. Apoi, mormăi ceva ambiguu:

— Melancolia nu cruță pe nimeni, să știi. Și, la urma urmei, între liniștea sfinților și furia nebunilor nu e decât o diferență de diagnostic.

Poate, nu întâmplător la intrarea coridorului prost luminat de la etaj, unde se află "salonul pendulelor", a fost pusă o statuie de bronz, reprezentând muza tăcerii. Înfățișează o femeie înfășurată într-un vâl lung, cu un deget pe buze care sugerează o interdicție: "Profanii, înapoi!" De aici și impresia că pe ziduri e depusă, ca praful, o tăcere grea. Marta e singura care pătrunde în acest coridor, și asta numai după ce Monseniorul s-a retras să-și facă siesta, pentru a coborî mai târziu să-și asigure provizia nocturnă de lectură.

Interesant e și faptul că, din toată biblioteca, imensă, împărțită în patruzeci și patru de dulapuri pântecoase, din lemn de mahon, cu încuietori

scumpe, de argint, Monseniorul citește numai cărți în care e vorba despre oracole și mări. Seara, la șapte fix, intră pe ușă și, de fiecare dată, Julius îl asemuie cu un strigoi. În lumina lămpilor, care îl supără vizibil, Monseniorul pare mai scund și are o față de om bolnav, suferind, arătând, din pricina ridurilor, ca o stofă mototolită. E adus din spate, vorbește fără să deschidă gura prea mult, și, dacă altădată va fi fost grijuliu cu ținuta sa, acum nu-i mai pasă, probabil, cum arată. Umblă cu aceeași bluză roșcată, croită din piele de capră, și cu pantaloni de catifea neagră. De sub tichia pe care o poartă tot timpul ies șuvițe de păr lung și neîngrijit, de un alb murdar, și nimic din înfățișarea sa ori din felul șovăitor în care se apropie de obiecte, de parcă nu mai e sigur de mișcările lui, nu ține de realitatea obișnuită. Pune pe masă, fără să zică nimic, cele două cărți luate în ajun și așteaptă ca Julius să-i dea altele. Tot două și, bineînțeles, tot despre mări și oracole. Fără să se uite, măcar, la ele, murmură un "mulțumesc" slab și se prelinge pe ușă.

19. "Cărțile despre oracole" mi-au adus aminte de Fontenelle și de sarcasmul subțire cu care își bătea joc de preoții lui Apolo.

Pe unde voi fi pus, oare, cartea?

Presupun că se află undeva în bibliotecă, dar n-am răbdare s-o caut.

M-a entuziasmat, inițial, ironia cu care Fontenelle îi socotește pe preoții lui Apolo nu doar niște escroci, care au organizat la Delfi cea mai mare și cea mai rentabilă escrocherie a antichității, ci și niște diletanți. Hexametrii în care ei tălmăceau bolboroselile Pythiei îl puneau pe zeul poeziei în situația penibilă de a se dovedi un poet minor, un fel de versificator de duzină, un veleitar. Apolo, ca poet, nu era bun decât să-i ducă bagajele lui Homer. În schimb, ideea preoților săi de a stabili că Pythia trebuia să fie, obligatoriu, analfabetă a fost genială. Căci ignoranța ei o apropia de rolul de interpretă a zeilor.

Ulterior, în felul meu sinuos, am ajuns să mă interesez de oracole fără asemenea ironii, iar azi, dacă aș urca povârnișul de la Delfi, aș avea de pus pietrelor o unică întrebare de răspunsul căreia, totuși, m-aș teme. Cum va arăta, oare, acest an pentru mine?

20. După un anumit număr de pahare de rachiu băute, când se dezlegau limbile la cârciumă, tata obișnuia să se laude că băiatul lui va fi, cândva, "subsecretar de stat" și că va locui "într-un bloc, la etaj". Curios e că nu se avânta niciodată să zică "ministru". Invariabil, se oprea la o treaptă inferioară. Probabil, nu cuteza să treacă de o anumită limită, nici măcar sub influența rachiului. Cei cărora le destăinuia acea aspirație nu știau, cu siguranță, cu ce se îndeletnicește un "subsecretar de stat". Dar din faptul că "subsecretarul" era "de stat", înțelegeau că era vorba de o funcție importantă. De aceea clătinau din cap, sceptici. Nu vedeau cum putea cineva din Lisa să ajungă la o treaptă atât de înaltă. Și, ca să nu-și arate îndoiala, goleau paharele, trântindu-le apoi pe tabla de zinc a tejghelei: "Mai dă-ne un rând". Deși eram la curent cu acel ideal al tatei (fiindcă, de câte ori mă duceam, trimis de mama, să-l chem acasă, ținea să-l comunice din nou celorlalți), eu, cu atât mai puțin, știam cam ce treburi învârtte un "subsecretar de stat". Nu mergeam încă la școală. Aveam, deja, "lecturi", întrucât tata mă învățase să-mi mângălesc numele și să casc ochii prin cărți pe la cinci ani, dar ziare nu ajungeau în Lisa. Singurele tipărituri, cu poze și cu referințe mai mult bisericești, erau calendarele venite de la Mitropolia din Sibiu. De unde să fi aflat ce era "statul"? Auzisem, poate, că la București erau "domni importanți", dar pentru mine autoritatea o reprezentau notarul și jandarmii din Lisa. Iar legile erau fixate de părinți. Laudele tatei, totuși, mă deranjau. Căci, de câte ori le auzeam, așteptam să râdă cineva de ele.

În afară de acest amănunt, nu cred că e ceva demn de reținut din "viața mea publică" de care merită să-mi amintesc. În "viața particulară", lucrurile sunt mai puțin simple.

Eram prin clasa a II-a sau a III-a de liceu, cred. Sau, poate, chiar a I-a? În sfârșit, n-are prea mare importanță. Un proaspăt absolvent a tipărit o plachetă de versuri. Avea părul negru, lins, favoriți, purta o haină de piele și nu arăta deloc ca un romantic, visător și ușor bolnav, cum mi se părea, în acea vreme, că trebuie să fie poezii. Foarte sigur de sine, cu un ghiul de aur pe deget, arăta, mai degrabă, ca un comisar de poliție. M-am uitat, totuși, cu interes și cu o ușoară invidie la el când a venit la liceu să ne citească din placheta sa. Era primul poet viu pe care îl vedeam, nu conta că gloria lui nu trecuse de gardul liceului. Din ceea ce am auzit, mai țin minte doar două versuri, care mi se par acum cam rizibile, aproape stupide, dar care, atunci,

m-au emoționat, poate, de vreme ce le-am reținut: "Râd, râd / când inima-mi plânge".

Întâmplarea are pentru mine un tâlc anume. Viața nu e o operă de artă. E, mai degrabă, un bazar în care găsești de toate, inclusiv nimicuri. De altfel, nu știu cum ar arăta o viață care ar vrea să fie o operă de artă. În acest bazar care leagă o naștere de o moarte și în care unii au mai mult noroc, alții mai puțin, eu am fost ceea ce se cheamă un visător. M-aș putea compara, eventual, cu o mică uzină de visuri. Numai că visurile mele n-au avut ambiții practice. Și au fost, cele mai multe, ori prea cuminți, ori prea naive. Am visat lucruri imposibile, dar nu mărețe: să ajung la Polul Nord, să aflu "secretul secretelor" dintr-o carte a regelui Solomon, pe care n-a văzut-o nimeni, sau să devin "om de lume".

Mai ales "om de lume" mi-am dorit, cu stăruință, să devin, deși n-am avut harul necesar pentru asta. Sau, poate, tocmai de aceea. Cei care posedă harul farmecului în societate nu știu cât de penibile sunt eforturile de a-l suplini. Eu am reușit să fac din ele chiar o dramă.

Mi-am zis mereu că explicația neputinței de a deveni "om de lume" se află în faptul că nu m-am cizelat la timp, nu mi-am dat osteneala să-mi însușesc unele deprinderi care țin de civilizație, deci se pot învăța. În realitate, cauza e mai adâncă, probabil. Nu e suficient să cunoști ce vin se potrivește la o anumită mâncare sau ce flori se cade să dăruiești în funcție de situație. Există în mine ceva needucabil, cred. Un amestec de tristețe, lipsă de umor, stângăcie și rigiditate m-a condamnat să văd în "mondenități" un chin, o corvoadă, o suferință, deși, în singurătate, am tânjit mereu după ele.

Ar fi trebuit să-mi dau seama din capul locului, poate, că mă străduiam în zadar. La petrecerile pe care n-am avut inteligența sau prevederea să le ocolesc, mă mișcam ca un elefant printre porțelanuri, cum m-am ironizat eu însumi. Vorbeam fie prea tare, ca orice timid care ține să demonstreze că nu e timid, fie prea serios, iar asta mă făcea și mai neîndemânatec, și mai greoi. Nestăpânind arta șuțelor, îmi era groază că plictisesc, că stric cheful celorlalți. Și reușeam să mă inhib atât de bine încât nu mai găseam tonul nimerit, firesc, în discuții.

Probabil, am avut o impresie mult prea bună despre resursele mele, dacă am insistat. Sau, poate, a fost mai puternică nevoia, dureroasă, de a mă opune singurătății ce-mi era destinată. Nu mi-a fost de ajuns să fiu un contemplativ, să iubesc pietrele înnegrite de lumină și cerurile decolorate de

căldură. Am vrut mai mult. Din pricina asta m-am aflat mereu în conflict cu caracterul meu și mi-am detestat stângăciile (între altele, n-am știut niciodată ce să fac cu mâinile în public). Nu-mi place s-o recunosc, dar au existat momente în care aș fi dat orice pentru a fi mai dezinvolt, mai relaxat, în lume. Și mi-a fost foarte greu să mă resemnez cu regrete. Regrete care, vorba lui Nietzsche, seamănă unor câini care mănâncă piatră (ah, ce extraordinară comparație!). Nu știu decât de la alții ce este solidaritatea unui grup, nu m-am priceput să-mi fac prieteni (excepțiile nu sunt meritul meu) și m-aș găsi în mare dificultate dacă aș avea nevoie în miez de noapte să apelez la cineva.

21. Mi-am amintit de Petroniu care, înainte de a se sinucide, și-a chemat prietenii la un ospăț. E greu de imaginat un sfârșit mai străin de logica mea. Trec peste faptul că eu n-aș avea pe cine să chem. Dar cum să transformi moartea în spectacol?

22. *Doctorul Luca ascunde, probabil, ceva — și-a zis Julius — dar ce? În după-amiaza în care a deschis prima oară ușa bibliotecii, bătrânul i s-a părut ușor caraghios, poate din pricina uriașei pălării de pai pe care și-o înfundase pe cap, și surprinzător de spilcuit pentru un bețiv.*

Julius tocmai se apucase să pună în ordine cărțile despre oracole și mări, dintr-un dulap anume destinat lor, și n-avea chef de taifas. Drept care l-a întrebat, nu prea politicos, cu ce putea să-i fie util. Dorea, eventual, o carte? "Nu", a zis doctorul, așezându-se nepoftit pe un scaun și scoțându-și pălăria. Avea părul rărit și pieptănat cu grijă pentru a-i acoperi chelia, lavaliera milimetric aranjată, ceea ce îi dădea un aer de bătrânel cumsecade, cu totul nepotrivit cu ceea ce auzise Julius, că, după nopțile de chef umbla tras la față, nebărbierit, cu gulerul cămășii murdar.

Discuția s-a încropit anevoie și pentru că doctorul are probleme cu auzul. Trebuie să aplece urechea dreaptă spre interlocutor când i se vorbește prea încet. Din când în când, își ștergea fața roșie cu enorma sa batistă cadrilată și se uita spre pendula din perete. Probabil, aștepta, plictisit, ora la care se putea urca în apartamentul Monseniorului. A devenit, brusc, atent, zărind cicatricea de pe pieptul lui Julius, subțiată acum de timp și de soare. S-a ridicat de pe scaun și a atins cicatricea cu

degetul: "Ce ai acolo?" "Am suferit o operație pe inimă", i-a explicat, oarecum enervat, Julius, căci nu-i plăcea să i se vorbească despre asta, dar enervarea i-a trecut în clipa în care a observat că vederea acelei cicatrici l-a înviorat pe doctor. În ochii lui, tulburi și verzi, ca ai bălților stătute, s-a aprins o luminiță de interes. "Atunci, să vorbim despre bolile noastre", a exclamat doctorul. Era vădit încântat că găsisse un subiect interesant pentru amândoi. Vreo jumătate de oră, apoi, și-au răcnit mărturisiri despre frică, despre speranță, despre durerea fizică. În cele din urmă, doctorul a hotărât că marile boli sunt preferabile bolilor meschine. Numai boala adevărată te poate face să fii fericit când poți să spui "azi îmi e mai bine", a adăugat el, convins că Julius îl înțelegea, de vreme ce îl asculta cu atenție.

După asta, s-au apropiat unul de altul. De câte ori îl vizitează pe Monsenior, doctorul Luca își face apariția. Poartă mereu pantofi de lac, ireproșabil lustruiți, pe care nu se zărește nici un fir de praf, ceea ce într-un oraș ca Asybaris e aproape un miracol, și haine ușor demodate, dar atent periate, fiindcă, după teoria doctorului, un bărbat în vârstă nu-și poate permite să umble cum se nimerește. Treptat, tânărul custode s-a dumirit că, dincolo de faptul că-și pierde nopțile cu persoane deocheate, doctorul Luca e un personaj ciudat, cu o erudiție pestriță. De altfel, cum n-are pacienți (când are vreo suferință, soția lui, Nelly, trebuie să apeleze la alt medic, "eu sunt psihiatru", îi amintește, sec, doctorul Luca), își petrece după-amiezile, în afară de marți și vineri, prin anticariatele de pe strada Cămătarilor, interesându-se de limbile vorbite în Africa, de ritualurile budhiste sau de tainele chiromanției. La ce-i serveau toate acestea? s-a mirat sincer Julius. Răspunsul l-a surprins: "Am mers prin viață ca pe o stradă plină de câini, fără să iau în mână nici o pietricică, să mă apăr. Așa ceva se plătește". Și, fiindcă Julius tăcea, doctorul a vrut să schimbe vorba. "Într-o zi, vei afla și tu, băiete, că nu moartea e greu de înfruntat, ci viața".

23. La nouăsprezece ani, am fost în stare să dorm pe ziare, în prag de iarnă, în Gara de Nord, fără să mă sinchiesc de riscuri. Reușisem la admitere la toate cele trei facultăți unde dădusem examen, dar, tot așteptând deschiderea cursurilor, nu m-am dus acasă. Apoi, am amânat, din motive de economie, mersul la Lisa pentru vacanța de Crăciun. Locuiam, provizoriu (*c'est le provisoire qui dure*), pe strada Tufelor, cum se numea atunci. Coana Veta, originară din Lisa, îmi oferise posibilitatea să fiu al treilea chiriaș în

singura ei odaie. O cămăruță în care abia încăpeau două paturi. Ea și bătrânul Moșuleț dormeau în antreu. Generoasă, coana Veta îmi dădea și câte o cină. La un moment dat, mi s-a făcut, însă, rușine și n-am găsit ceva mai bun de făcut decât să improvizez o poveste. Am zis că mă duc după alimente, la Lisa. De fapt, mințeam. M-am dus doar în Gara de Nord. Atunci nu erau "aurolaci" acolo, am putut să par un călător cumsecade care a pierdut trenul sau a sosit din provincie și nu are bani de hotel. După trei zile (ziua umblam pe străzi, lihnit de foame, sau mai făceam pe hamalul), m-am întors pe strada Tufelor și i-am povestit coanei Veta că la Predeal a fost un viscol grozav, care a înzăpezit trenul, încât reușisem cu greu să vin înapoi. Eram foarte încântat că minciuna mă ajută să aștept liniștit venirea Crăciunului.

Pe vremea aceea, toată averea mea încăpea în cufărul de lemn cu care tata a trecut prin tranșeele primului război mondial, mai întâi în armata lui Franz Josef, apoi în armata română. Un cufăr greu și când era gol. Puteam vârî în el puține lucruri și îl duceam mai mult pe umăr din pricina mânerului de fier care îmi intra în carnea degetelor. În schimb, mă învârteam numai printre certitudini, convins că absolutul se găsea la vârful degetului meu mic. Eram sigur că puteam rezolva orice cu ușurința cu care rezolvasem problema aducerii alimentelor de la Lisa. Dubiile le-am descoperit mai târziu. Și tot târziu am descoperit că adaptarea mea în București nu va fi niciodată completă.

24. Pot spune, fără să exagerez, cred, că m-am născut demodat. Prea sentimental pentru Lisa. Și prea conservator pentru București. Prea puțin suplu, ca să mă pot adapta, și prea susceptibil, ca asta să nu mă coste. Mi-a rămas și azi ceva de țăran sub lustrul citadin și, probabil, în adâncul melancoliilor mele am păstrat aroma ploilor din Lisa, rămasă ca umezeala în copacii bătrâni crescuți în locuri ferite de soare. Cu toate acestea, de câte ori vreau să mă întorc la identitatea mea, mă încearcă sentimentul tulbure că nu sunt nicăieri întreg. Am copilărit între bărbați care băteau cu pumnul în masă, la cârciumă, sau aruncau brazii în car, în pădure, cum ai arunca un vreasc, fără ca experiența aceasta să-mi fie de folos. M-a făcut doar să-mi dau seama că-mi lipseau calități importante pentru a fi un adevărat bărbat, potrivit normelor din Lisa, și să mă simt rău construit. Există în mine o tristețe nelămurită pe care mă rușinam s-o dezvălui, iar când doream să mă

joc cu alți copii exageram pentru a fi la înălțime. Ulterior, experiența de elev nimerit printre colegi ai căror părinți făceau parte din înalta societate m-a aruncat și mai adânc în viața interioară. Am avut nevoie mereu de un "zid" în spate, să mă apăr, ceea ce a consolidat, din păcate, reflexul meu retractil, iar egoismul a făcut restul. Lacom de viață, nu m-am priceput să ofer. Am primit de la viață mai mult decât am dat. Și mi-a trebuit mult timp să accept că ne naștem predestinați. E adevărat, nu în sensul sugerat de tragediile grecești, unde omul e jucăria zeilor. Destinul, cred eu, ne e, în bună măsură, decis de firea cu care ne-a înzestrat ereditatea.

În cazul meu, destinul a uneltit și prin amănunte, care ar putea fi socotite "fleacuri"; întâmplări lipsite de orice însemnătate și de orice mister, fără aparentă legătură cu ce-am trăit. Dacă n-ar fi existat "unchiul George", n-aș fi nimerit la cel mai simandicos liceu din București... Dacă tatăl meu n-ar fi avut motive personale să dorească să "evadez" din Lisa... Sau dacă n-aș fi ezitat să sar un gard care a fost micul meu Rubicon... Și câte alte întâmplări, care puteau să nu se petreacă ori să se petreacă diferit, au contat decisiv în soarta mea! Cele mai multe au fost anodine, dovadă că destinul nu e, neapărat, ocult. Nu am nici un merit și nici o vină în privința lor (unele s-au petrecut chiar înainte de a mă naște eu). Dar trebuie să recunosc că inclusiv defectele mele au jucat rol de ursitoare. Niște ursitoare ironice sau neglijente. De altminteri, presupun că unele date biografice, care mi s-au părut până azi esențiale — cum e faptul că m-am născut într-un sat care trăia după datini sau reguli din secolul al XVII-lea și, într-o singură zi, în câteva ore, am fost "transplantat" în secolul al XX-lea, în București — nu sunt "cauze", ci "fundal". Decisive au fost, pe lângă unele "detalii", defectele sau contradicțiile caracterului meu. Ele au atârnat greu în balanță, transformând în fatalitate întâmplări ce puteau să rămână altminteri fără consecințe.

25. Ceva mi-a rămas, totuși, din lectura stoicilor. O anumită jenă. Până în acest an, nu vroiam să aud de bătrânețe. Puteam alerga după autobuz, dacă era cazul. Acum, încerc să accept că sfârșitul poate dura câteva clipe. O înțepătură fulgerătoare în piept, în dreptul inimii, cum am simțit adineauri stând întins în pat, pe întuneric, și, dacă nitroglicerina nu-și face efectul, totul s-a terminat. Ce rost ar avea să mă mint? Sunt un mecanism șubrezit,

uzat. Înțelept ar fi să mă obișnuiesc cu acest gând, să am bagajele făcute și, dacă se poate, să rămân calm.

Mai greu e să mă împac cu stările în care am impulsuri autodistructive. Nimic nu justifică aceste impulsuri în afară de lașitate. Pe unii boala, suferința i-au întărit. Eu de ce n-aș fi, măcar, rezonabil? Căci deprimările nu-mi fac decât rău. Tocmai de aceea nu mă mai interesează acum răul din lume, deși secolul care se va încheia la sfârșitul acestui an a demonstrat mai mult decât oricare altul că Infernul nu e deloc o chestiune metafizică, așa cum susține Biblia. Aș dori să spun ceva despre răul din mine. Întrucât nici pentru golul din jur nu pot să dau vina pe ghinioane. El este opera mea. Din păcate, nimic în viață nu poate fi luat de la capăt. Sisif era, cu siguranță, tânăr, în vale, înainte de a sui coasta muntelui.

O cioară moțâie, observ, pe crengile oțetarilor, departe de grupul de pe zid. S-a născut, poate, și ea în zodia Racului. Revăd turlele celor două biserici din Lisa, ridicate spre cer ca două brațe scheletice. Curtea pustie pare ieșită din timp și am, azi, încă mai clară, senzația de viață în care nu mai sunt "actor", ci "spectator". Mai lipsește să aud "vântul din sud" făcând să scârțâie tabla de pe acoperiș.

20. *Ciudat e că nimeni, în Asybaris, nu se gândește la cercetarea ținuturilor dinspre miazănoapte, unde s-ar găsi marea despre care unii spun că e de o limpezime ce-ți taie respirația, dar în ultima noapte a anului se transformă în noroi. Valuri mari, murdare, s-ar izbi atunci de stâncile roșii de pe țărm. A doua zi, când apa e din nou limpede, pe toată marea plutesc pești morți, cu burțile albe întoarse spre soare. Alții sunt convinși că în jurul mării se ridică, asemenea unor bastioane, pereții unui munte de multe mii de metri înălțime și că, din această pricină, nici o vietate nu se poate apropia de ea. Marea e interzisă până și păsărilor fiindcă în ea se aruncă, de milenii, cenușa zeilor morți.*

Discuțiile acestea se poartă pe un ton prudent, cu pauze lungi, încărcate de bănuieli nemărturisite, ce arată că asybariții se tem, cumva, de taina acelei mări. Singurul care-și îngăduie să discute deschis e doctorul Luca.

— *Vor să spună că acolo e un cimitir divin? Explicația lui pentru lipsa de dorință a celor din Asybaris de a-și extinde curiozitatea și spre miazănoapte e mai simplă.*

— *Există lucruri pe care le poți avea doar dacă stai departe de ele. Făcând greșeala să le cauți, le pierzi, i-a zis lui Julius și, pentru că tânărul custode nu părea convins, i-a reprodus o inscripție pe care o observase pe un templu din Tibet: "Cine știe totul nu știe nimic. Cine nu știe nimic știe totul". Din nefericire, e greu să găsești pe cineva în orașul ăsta care să consimtă că viața nu înseamnă atât ceea ce ni se întâmplă, cât ceea ce ne persecută, conchise doctorul Luca, rămas pe gânduri.*

27. În măsura în care copilăria e partea noastră de paradis, "Asybaris" e un nume posibil al reversului ei, al părții noastre de infern. Acolo, toate destinele sunt terminate. Nu mai e nimic de sperat decât un deșert (fiindcă într-un deșert amăgirile n-au capăt) și o mare care păstrează amintirea zeilor dispăruți. Un "Asybaris" e ascuns, probabil, ca o fatalitate, ca o pedeapsă, în subconștientul tuturor celor care nu se mulțumesc cu lumea obișnuită sau nu știu să se bucure de ea, dar îl descoperim abia când nu mai e nimic de îndreptat. Probabil, de aceea cerul prăfos din Asybaris mi se pare mai real, uneori, decât ce-mi amintesc. Mi se potrivește mai bine azi, deși înțeleg că există în mine și ceva arhaic, care n-a putut fi educat în ciuda dorinței de a fi în pas cu alții.

28. Din visul de azi-noapte nu mai țin minte decât un vânt puternic care zgâlțâia niște chiparoși. "Arbori catolici", m-a lămurit cineva a cărui față n-o vedeam.

iunie

1. Mi s-a telefonat de la spital. Vestea e proastă. Probabil, va fi necesară o operație la inimă. Deocamdată, trebuie să fac o coronarografie. După aceea se va lua hotărârea.

Mă așteaptă o vară grea. Sper să nu mă fi înșelat când am susținut că, în cazul meu, curajul, cât a fost, s-a născut totdeauna din frică. A existat o limită a fricii dincolo de care nu mi-a mai păsat.

— Intervenția — vom vedea de ce tip — vă sfătuiesc s-o faceți în străinătate, a mai zis profesorul.

Dar cu ce bani, dacă e scumpă?

Între timp, temperatura a devenit, ziua, caniculară. Cerul e gol, secetos. Albastrul lui arată șters, ca într-o frescă uzată de trecerea timpului.

2. Cotrobăind prin sertare, să-mi caut pașaportul, am dat peste un document. E o reproducere după un pergament semnat la Sebeș, în octombrie 1664, de Anna Bornemisza, soția Principelui Transilvaniei Apafi Michai I. Documentul confirmă, ca boieri, pe Dobrin Greavu, pe Stoica și fiul său Radu, precum și pe Bucur Paler din Lisa, cu condiția ca ei să facă servicii militare ecvestre la castelul din Făgăraș. Informația am întâlnit-o și în cartea lui Ioan Cavalier de Pușcariu, "Date istorice despre familiile nobile române din Transilvania", apărută la Sibiu, în 1895. Totuși, nici o clipă nu mi-a trecut prin minte să-i dau vreo importanță. Când am primit "documentul", am zâmbit și l-am aruncat în fundul unui sertar. Înțeleg de ce "unchiul George" și-a franțuzit prenumele. Vroia să scuture de pe el praful din Lisa, să-l "înnobileze", întrucât "Gheorghe" îi suna, probabil, prea rural, dezavantajos pentru ambițiile sale de a se învârti în cercurile selecte ale societății. Pe mine, însă, nu m-au încercat niciodată asemenea ispite. Nu m-a emoționat deloc faptul că un strămoș al meu folosea, lângă nume, epitetul nobiliar "de Lisa". De altfel, cam intuiesc ce valoare avea acea "boierie", de vreme ce, într-un alt document, din 1678, se spune că pe așa-numiții "boieri liberi" principesa "i-a lăsat să-și zică boieri", dar, dacă nu-și plăteau dărilor, puteau fi bătuți cu vergile, ceea ce nu prea sugerează un statut boieresc. Ca elev la "Spiru Haret" am avut mulți colegi din protipendada Bucureștiului. Puțini proveneau din clasa de mijloc. Și a trebuit să mă decid repede dacă mă rușinam de originea mea țărănească sau, dimpotrivă, mă mândream cu ea. Mai e nevoie oare să precizez că am ales ultima variantă? Asta m-a făcut imun la fumuri aristocratice.

Dacă aș fi luat, însă, în serios ascendența mea boierească, aș fi avut în bunicul meu dinspre mamă, Ion Matei Șerban, o confirmare. Îl cunosc doar din fotografii, dar rar mi-a fost dat să văd pe cineva care să pară un

aristocrat îmbrăcat țărănește, înalt, cum îl arata un tablou comandat de "unchiul George" la Cluj, unde bunicul se dusesese să-și vadă fiul aflat la facultate, blond, cu o mustață stufoasă, îmbrăcat cu un cojocel înflorat peste cămașa de bumbac (era iarnă, probabil), cu cioareci și cizme, are o distincție de boier în redingotă. În copilăria mea, se vorbea despre el cu respect, ca despre un fost stâlp al satului, ce se bucurase de o mare autoritate. Mama îmi povestea că n-avea nevoie să ridice glasul ca să domine. Când intra în biserică ("biserica mică", greco-catolică), era suficient să tușească ușor, ca lumea să se dea la o parte, făcându-i loc să se ducă în strană. Ca orice bărbat din Lisa, va fi intrat și în cârciumi, dar nu mi-l pot imagina printre cheflii. Locul care i se potrivea cel mai bine era biserica. Dintr-o monografie a Lisei, am aflat că, în primăvara anului 1914, venise un ordin scris de la județ ca la grădinița din Lisa să nu se mai vorbească românește. Pentru a se da încă mai multă greutate dispoziției, s-a cerut comitetului școlar s-o avizeze. De frica represaliilor, membrii comitetului au semnat un proces verbal cu aviz favorabil. Doar două persoane au scris pe acea hârtie "nu" și au semnat. Preotul ortodox și bunicul meu.

Celălalt bunic, dinspre tată, Ion Paler, "Nica Tonii", cum i se zicea în sat, era, se pare, hâtru și cârtitor, mare amator de rămășaguri finalizate la cârciumă, mai totdeauna în folosul său. Mi s-a vorbit de o împrejurare în care a pus rămășag că va ridica în aer roțile dinapoi ale unui car plin cu brazieri și a reușit, așezându-se în genunchi sub osia din spate. A avut patru fete, dintre care una, o frumusețe după spusele tatei, a murit de tuberculoză prin București, unde se angajase slujnică, și un băiat. Tatăl meu. Probabil, spre deosebire de celălalt bunic, nu prea punea preț pe învățătură, de aceea nu l-a impresionat, se pare, faptul că băiatul său dădea semne ale unei înzestrări intelectuale neobișnuite. I-a îngăduit să se învărtă iarna în jurul unui preot bătrân, care l-a învățat pe tata, înainte de școală, să scrie și să citească, împrumutându-i apoi cărți, dar, după ce treceau Paștile, îl trimitea cu vacile pe Calea Secii. N-avea decât să se intereseze, mai departe, de isprăvile lui Alexandru "Machedon" sau ale lui Por împărat, zgâindu-se prin cărțile împrumutate de la preot, dacă avea grijă să vină seara, acasă, cu vacile sătule. Când a sosit sorocul mersului la școală, n-a vrut să audă. "Vacile cine le păzește? Fânul îmi trebuie pentru iarnă. Până nu cade zăpada, nu te las să-ți pierzi timpul la școală. După aceea, poți să te duci, până la Paști", i-a zis. În zadar a încercat biata bunica, o femeie mărunțică și

cuvîncioasă, să-l înduplece. Bunicul nu era omul să se lase înduioșat. "Îl las la școală după ce cade zăpada până ce dă colțul ierbii. Îi ajunge", a decis. Despre abecedar și tăblița de ardezie avea o părere proastă, dacă trebuiau plătite. În concepția lui, școala trebuia să le dea copiilor tot ce le trebuia pentru învățătură, de vreme ce îi lua de la treburi. Nu și-a schimbat opiniile nici când tata i-a uimit pe învățători, în ciuda faptului că mergea, practic, la școală doar un trimestru, pe timpul iernii.

În acea vreme, școala din Lisa nu era o instituție de stat. Autoritățile habsburgice nu se arătau preocupate de luminarea satelor românești. Se mulțumeau să strângă dările și să trimită jandarmii pentru păstrarea ordinei. În schimb, pe cheltuiala unui comitet de la Sibiu, al fostului Regiment grăniceresc român, se organizase o rețea de școli în satele de la poalele munților Făgărași. Acest comitet, din care au făcut parte și figuri ilustre, cum ar fi Ion Codru-Drăgușanu, era interesat să ajute la ridicarea unor intelectuali români, de aceea se interesa de elevii valoroși ce se remarcă la învățătură.

*

Când tata a absolvit clasa a II-a, comisia, care venise de la Sibiu să constate rezultatele școlii din Lisa, l-a examinat și l-a trecut direct în clasa a V-a. Aceeași comisie, în anul următor, i-a dat absolvența de șapte clase și a promis că va suporta jumătate din cheltuielile necesare ca să poată urma liceul. Cealaltă jumătate s-au legat s-o asigure învățătorii și cei doi preoți din sat, unul ortodox, altul greco-catolic.

*

Circulara cu nr. 685, din 18 august 1875, când diriginte în Lisa era Ion Pop Reteganul, și pe care am găsit-o citată în aceeași monografie a Lisei, întocmită de "unchiul George", e mai mult decât grăitoare în privința condițiilor în care funcționau aceste școli: " Onoratei Eforii școlare din Lisa. Înalțul minister de culte a dificultat în noul Abecedar de Petri următoarele trei pasaje: la pag. 44, numele de țări înșirate sub punctul 1: la pagina 82, din punctul 3, alineatul al 2-lea: «Patria română cuprinde toate acele țări unde locuiește și trăiește națiunea română»; la pag. 84 în strofa 4

versul al treilea: «cum e România toată». Spre a corespunde înaltei ordinațiuni de o parte, iar de alta, pentru a nu cauza părinților spese cu procurarea altor abecedare, dispunem ca pasajele dificultate să se lipească solid cu hârtie celită sau să se șteargă neligibil".

Când, însă, delegația "sponsorilor", cum s-ar zice azi, s-a dus la bunicul meu să-i anunțe marea veste, bunicul a ascultat, fără să se arate tulburat de norocul fiului său, după care a pus o întrebare care-i va fi năucit, probabil, pe generoșii patrioți ce-i intraseră în curte, fericiți că își făceau datoria: "Bine, bine, lui îi plățiți, dar mie cine îmi plătește?" După care le-a explicat că avea patru fete de măritat, că trebuia să trudească din greu pentru a le asigura zestre și că nu se putea lipsi de ajutorul singurului său fecior, care urma să-l moștenească. Urmarea a fost că, în loc să meargă la liceu, tata a ajuns slugă într-un sat vecin. Simbria pe care o primea era mai importantă pentru nevoile bunicului meu decât istoria lui Alexandru "Machedon".

3. Când vine vorba de viața pe care a dus-o înainte de Asybaris, doctorul Luca înșiră tot felul de ciudățenii.

— Vin dintr-o lume care avea un singur cusur, băiete, i-a zis el lui Julius. Era prea bună pentru mine. Acolo domneau trei reguli: să știi să suferi, să știi să te abții și să știi să mori. Or, eu nu eram în stare să îndeplinesc nici una din aceste cerințe.

A declarat asta cu o bună dispoziție suspectă, după care, fără să se lase rugat de tânărul custode, a alunecat spre alte amintiri.

— Am fost călugăr într-o mănăstire dominicană, dezmoștenit de tatăl meu din pricină că părăsisem medicina, împotriva voinței lui. Doream să mă răzbun, însă am fugit de-acolo, chinuit de visele erotice pe care le aveam noapte de noapte. Ca să-mi pierd urma, m-am imbarcat pe un vapor care m-a lăsat în insula Rodos. Acolo am făcut negoț cu antichități, trafic de droguri și, în cele din urmă, ca să scap de ochii poliției, am trăit printre pescari, strângând date despre sirene. Dar nu m-am putut abține când m-am îndrăgostit de nevasta unuia din pescari. A trebuit din nou să fug, altminteri muream înjunghiat. M-am întors la medicină și m-am angajat psihiatru într-un ospiciu aflat mereu în criză de doctori deoarece se găsea departe de orice localitate.

Vorbea aproape amuzat, de parcă nu era el în cauză, iar fața roșie îi dădea ceva comic.

— Sincer să fiu, îmi e greu să vă imaginez în rasă de călugăr, a recunoscut Julius.

— Poate că nici nu eram demn de ea, a admis, după o clipă de ezitare, doctorul Luca... S-a oprit să-i ceară tânărului custode un pahar cu apă. După ce și-a astâmpărat setea, a continuat pe cu totul alt ton.

— Era o mănăstire veche, băiete, așezată între o pădurice și un lac acoperit de mătasea broaștei. Când se scăldau călugării, le pluteau bărbile pe apa murdară ca niște nuferi putreziți. Spectacol care n-avea nimic evlavios în el, te asigur. Și, nu-ți ascund că mă dusesem acolo fără să fiu atras până atunci de călugărie. O făcusem într-un acces de revoltă. Pentru că mama a fost o târfa, băiete. Când mi-am luat diploma de medic, am fugit, fericit, să i-o arăt și tatălui meu. El n-a găsit nimic mai bun de zis decât că, de vreme ce aveam o profesie, nu mai era obligat să-mi dea nici un ban. Câteva seri după aceea, am vrut să sărbătoresc evenimentul cu o prietenă care fusese iubita unui negustor trecut bine de a doua tinerețe. Acesta a venit, atunci, beat mort, la masa noastră și m-a insultat. Mi-a zis "Fiu de cățea". Furios, l-am pocnit cu un scaun. Individul s-a pornit să vocifereze că sunt un bastard, că tatăl meu nu era, de fapt, tatăl meu și că mama făcuse din casa ei un bordel. Am vrut să mă reped la el, dar cineva m-a lovit din spate cu un obiect tare în cap și am leșinat. M-am trezit la spital, unde am zăcut câteva săptămâni. După întâmplarea asta, nimic n-a mai fost ca înainte. Am rămas cu mari dureri de cap și o duceam din beție în beție, pornit împotriva întregii lumi și, mai ales, împotriva femeilor. Ziceam, mânios, că toate sunt curve și cred că ura aceea m-a dus la mănăstire, nu credința... Te interesează ce-ți spun?

Dar n-a așteptat o încuviințare.

— M-aș fi resemnat, poate, cu hotărârea pe care o luasem, dacă n-ar fi existat acolo un fanatic veninos, o stârpitură, cu părul spălăcit și ochii apoși. Avea umărul stâng mai sus decât cel drept, din care pricină, când mergea, era aplecat într-o parte ca o balanță strâmbă. Mâinile îi tremurau, de aceea și le ținea, de obicei, vârate în buzunarele sutanei. Infirmitățile și boala, căci era și bolnav de plămâni, îl înrăiseră, în loc să-l smerească. La început, păruse prietenos, cu toate că urâtenia lăuntrică îi ieșea prin piele. Într-o seară, însă, m-a auzit zicând, într-un moment de derută: "Doamne, dă-mi un semn și voi crede în Tine". M-a dojenit: "Dumnezeu n-are nevoie

de credința ta. Tu ai nevoie să crezi în El. Îți închipui, cumva, că Dumnezeu depinde de tine? Dumnezeu nu există ca să-i ceri tu ceva. Abia dându-i, ești vrednic de El. Înțelegi?" Am plecat capul și n-am zis nimic. Mai târziu, relațiile dintre noi s-au înrăutățit. Căci aveam obiceiul să spun unele lucruri care sunau prea liber într-o mănăstire. Odată, le explicam unor călugări cum se deghizează diavolii în îngeri. Și mărturiseam că eu nu mi-l pot închipui pe Dumnezeu înconjurat de îngeri. Mi-l imaginez singur. Asta îl face mai uman. "Fratele Martin" m-a învinuit că sunt eretic. "De ce? Pentru că spun ce gândesc? — l-am întrebat. Dacă te interesează, îți pot împărtăși și ție rețeta după care poate fi găsit Dumnezeu". S-a holbat la mine. Devenise țeapăn. Doar mâinile i se bălăbăneau pe lângă trup. A bâiguit, nehotărât: "Cum?" "Simplu. Simplu de tot, i-am zis. Declari sus și tare, ca mine acum, că n-ai nevoie de El. Că-ți ajungi ție însuși. Și, în clipa aceea, îți dai seama că minți. Nu-ți ajungi ție însuși. Nu-ți ajunge toată lumea. Mai e nevoie de ceva dincolo de tot ce ești și poți să fii. Ei bine, în acel moment l-ai găsit pe Dumnezeu. El e acel «ceva» care-ți lipsește și care, în realitate, îți va lipsi mereu. Dumnezeu e o absență de care nu ne putem dispensa. Un gol pe care nu-l putem nici umple, nici ignora". Mă privea cu ură și, apărându-se cu mâinile ca de o vedenie, m-a trecut din rândul ereticilor printre atei. Ceea ce m-a îndârjit. I-am zis: "Un ateu îl contestă pe Dumnezeu și cu asta a terminat, caraghiosule (era prima oară că nu mă mai controlam), în timp ce eu susțin că Dumnezeu trebuie să existe pentru a-l putea întreba: De ce, Doamne, ai lăsat atâta ticăloșie pe lume? De ce tocmai eu trebuia să mă lovesc de ea? Ca să-i fac aceste reproșuri, trebuie să existe". Obrazul supt de tuberculoză s-a învinețit și l-am simțit pe "fratele Martin", ca pe o reptilă, gata să mă atace: "Cum îți permiți «fiu de cățea»?" a reușit să bâlbâie și, înainte să pot reacționa, mi-a întors spatele. În noaptea aceea a lipit pe ușa chiliei mele o hârtie pe care copiasse un verset din "Cartea Regilor": "Această casă va fi ca un exemplu. Oricine va trece prin fața ei se va cutremura și va spune: De ce Domnul a făcut aceasta, acestui pământ și acestei case? Și tot ei vor răspunde: Pentru că l-au abandonat pe Domnul Dumnezeul lor și au urmat zei străini și s-au închinat lor; iată de ce Domnul a adus asupra lor toată această nenorocire". Văzând hârtia, după slujba de dimineață, l-am căutat pe "fratele Martin". Eram furios. Răbdarea mea ajunsese la capăt. Nu aveam intenția să-l lovesc, dar mi-am pierdut cumpătul când mi-a zis din nou "fiu

de cătea ". Atunci am văzut negru în fața ochilor. Am tăbărât cu pumnii pe el și l-am umplut de sânge. A doua zi, am fost alungat din mănăstire...

În final, doctorul Luca a recunoscut că nu s-a putut atașa de nici un loc... "Cu excepția unuia", a adăugat el, enigmatic.

— De aceea am venit aici în Asybaris, de unde nu se mai poate pleca nicăieri. Aici sunt forțat să fac ce n-am făcut niciodată, să rămân.

4. Mă gândesc la îndrăzneala panteismului de a-l socoti pe Dumnezeu interior creației sale. Ceea ce ar însemna că Dumnezeu "curge" o dată cu noi. Sfârșitul creației sale ar fi și sfârșitul său.

5. Cineva care s-ar uita în sertarele mele cu medicamente n-ar avea, probabil, nici o ezitare să mă considere ipohondru. Și, poate, chiar sunt. Bineînțeles, am o provizie importantă de somnifere. Aproape nu mai pot adormi fără, iar după două, trei ore mă trezesc.

Omul care doarme e un om diminuat, zicea Rivarol. Eu cred că lucrurile stau exact pe dos. În somn, suntem mai adevărați decât în stare de veghe. Și, oricum, diminuat sau nu, prefer să nu mă trezesc în mijlocul nopții transpirat și cu pulsul mărit.

6. Se înnorează. Poate, va ploua. O cioară a zburat de pe zid și trece prin dreptul ferestrei. Gata, a dispărut. Bate și vântul.

7. Cum mă întorc spre tabloul unde tata e tânăr artilerist, îmi reînvie în minte, melancolică, admirația cu care-l priveam în copilărie. Era așezat între ferestrele dinspre uliță, deasupra unei icoane. De câte ori mă uitam la el, eram convins că tatăl meu a fost un războinic viteaz, de temut. Calul său negru, ca pana corbului, zburând prin aer, într-un elan irezistibil, cum va fi făcut-o faimosul Ducipal al lui Alexandru Macedon, tunica vișinie a călărețului, fluturând în vânt, cascheta argintie și, mai ales, sabia ridicată, care-mi sugera că inamicul tremura ca varga, îmi umpleau sufletul de mândrie. Nimeni nu m-a lămurit că tabloul reprezenta un desen standard în

care era lăsat un mic gol unde se lipsea fotografia cu chipul celui care primea tabloul ca "suvenir" din armata imperială. Și e bine că s-a întâmplat așa. Am crescut cu această imagine eroică și n-am făcut nici o legătură între ea și ce mi-a povestit tata despre momentele dificile de pe front. Eram încredințat că bravul "kanonir Alecsandru Paleriu", cum își scrisese tata numele, cu cerneală neagră, lângă indicativul unității, pusese pe fugă mulți dușmani prin asalturile sale impetuoase. Îl priveam cum strângea cu mâna stângă dârlogii, cum își îndemna calul cu pintenii și parcă auzeam zgomot de trupe care se retrăgeau, intimidat de acei artileriști cu pantaloni albaștri și cizme lucitoare, trimiși în luptă de bătrânul cu favoriți albi, din medalionul de deasupra, căruia tata îi zicea Franz Iozef. Habar n-aveam că totul se întâmplase într-o istorie diferită de cea în care ne găseam pe la 1930, când studiam eu tabloul, copleșit de încântare, și că tata fusese târât cu forța în război, în armata unui imperiu care dispăruse. Important era ce simțeam eu.

În genere, când se discută despre copilărie se vorbește, aproape totdeauna, despre puritate. Eu n-am curajul să spun că am fost un copil pur. Am impresia că admirația pentru faptele importante de arme pe care fantezia mea le atribuia tânărului artilerist, omul pe care l-am iubit cel mai mult, a fost una dintre puținele convingeri senine, neclintite, din acea vreme. În rest, defectele mi-au tulburat sufletul de timpuriu cu gânduri pe care nu îndrăzneam să le mărturisesc părinților mei. Mă feresc de aceea să vorbesc despre inocența copilăriei. Cred că n-am fost niciodată inocent. Dacă nu există decât paradise pierdute, al meu a fost unul cu mici probleme.

8. Relațiile mele cu "unchiul George" au fost, din capul locului, proaste. Când l-am cunoscut mai bine eram, deja, mărișor. Cred că aveam patru sau cinci ani. Auzisem, însă, des, vorbindu-se despre el în casă și totdeauna cu o anumită deferență, mai accentuată la mama, care îi zicea, ca toate surorile lui, "domnul", cu toate că era mai mare decât el cu doi ani. Numai că această deferență, în loc să-mi impună, m-a determinat să-l privesc aproape ca pe un străin, când ne făcea cinstea, vara, să treacă pe la noi. Răceala lui binevoitoare stârnea în mine reflexe retractile, cu atât mai mult cu cât o trata și pe mama la fel și nu eram în măsură să-i apreciez ascensiunea socială.

Intelectualii se bucurau, în acea vreme, în Lisa, de o mare prețuire, iar "unchiul George" reușise o carieră care-l ridicase deasupra tuturor. Învățase

la Școala normală de la Blaj, "mica Romă", unde, ca greco-catolic (mama a devenit ortodoxă prin căsătorie), beneficiase, probabil, de unele scutiri de taxe, importante pentru starea materială a bunicului meu. Începuse, apoi, studii teologice, tot pe bază de înlesniri financiare bănuiesc, pe care le-a părăsit, însă, neavând înclinații preoțești. A preferat Filologia pentru care avea o vocație reală. A terminat "Literale" la Cluj, cu rezultate strălucite, obținând o "Magna cum laude" și onoarea de șef de promoție pe țară care îi dădea dreptul la o bursă de specializare în străinătate. Dar când s-a prezentat, în București, să-și încaseze premiul, în lei-aur, s-a pomenit dat la o parte. Aranjamente bizantine de culise îi trecuseră bursa unui absolvent ieșit pe locul al treilea. "Să te trimită Blajul în străinătate", i s-a spus "unchiului George", fără menajamente. "De aceea m-am bătut eu pentru România Mare?" a strigat el în cabinetul înaltului personaj de la minister, care-i comunicase refuzul; însă jocurile erau făcute. Ca să i se închidă gura, i s-a oferit postul de inspector școlar; "inspector general pe țară", cum îi plăcea "unchiului George" să precizeze, de câte ori cineva abrevia calitatea pe care o deținuse în tinerețe; și apăsa, semnificativ, pe cuvintele cheie, adică "general" și "pe țară", din care rezulta că nu fusese un inspector oarecare.

Se "bătuse" pentru România Mare era cam pompos spus. O făcuse ca telefonist la cartierul general al Unirii unde, la douăzeci și trei de ani, se pusese în serviciul marilor figuri politice adunate la Alba Iulia. Era mândru că tot lui i se încredințase misiunea de a scrie editorialul în ziarul apărut, de nu mă înșel, chiar la 1 decembrie 1918. Cum se pricepea de minune să intre în grațiile celor cu care venea în contact, a ajuns un soi de secretar particular al lui Maniu. Pe urmă, din motive pe care nu le cunosc, a părăsit politica, întorcându-se la ambițiile intelectuale. Dar n-a reușit să obțină banii necesari pentru a face studii de filologie comparată în Spania, Portugalia și Italia, cum își dorise cu pasiune. Bunicul l-a refuzat, explicându-i: "Ar trebui să vând boii din jug și nu pot. Cu ce să mai lucrez? Eu te-am ajutat cât m-au ținut puterile. Mai mult de atât, n-am cum".

După asta, "unchiul George" s-a consolatat cu postul de "inspector general pe țară". S-a însurat, la Cluj, cu o fată căreia multă vreme i s-a zis în sat "unguroaica", apoi a început să se iscălească "George Șerban", în loc de "Gheorghe Șerban", pentru a-și lustrui puțin proveniența, și și-a cumpărat un baston de abanos cu măciulie de argint pe care-l învârtea, seniorial, vara, când se plimba pe ulițele din Lisa.

În felul lui, "unchiul George" era un personaj-spectacol. Își purta soclul cu el pretutindeni și nu mai putea vorbi decât ca o statuie vie. Îi plăcea enorm să se audă vorbind, să aibă auditoriu, să transforme orice discuție în monolog și monologul în conferință. Când venea, vara, în Lisa, făcea, duminica, operă de iluminist. Le explica oamenilor, strânși în jurul lui, pe uliță, că pământul se învâрте sau îi lămurea cum s-a născut poporul român. Avea o voce baritonală, bine timbrată, și un pronunțat instinct pentru teatru. Își lăsa capul pe spate, iar bărbia voluntară, înfiptă în aer cu câțiva centimetri mai sus decât poziția normală, și nasul acvilin dădeau chipului său, în acele momente, un plus de energie, de autoritate, care-l făceau dominator, chiar trufaș. Nu admitea să fie contrazis, de aceea tata îl incomoda uneori. Se învățase să peroreze, și nu-i lipsea, pentru a fi un orator de mare clasă, decât căldura. Poza prea mult, nu se putea debarasa de obișnuința de a se asculta doar pe sine.

În sat, lumea îi zicea "domnu' Șerban", "domnu' profesor" sau "domnu' din jos", deoarece locuia în capătul din jos al satului. Surorile îl "domneau" și ele, iar "unchiul George" nu protesta. Presupun că-i făcea chiar plăcere, căci modestia n-a fost niciodată pe gustul său.

Pe la începutul deceniului al treilea, avea patruzeci de ani. Nu mai era "inspector general pe țară", ajunsese subdirector la liceul "Spiru Haret" din București, unde era și profesor de română. Îscălea manualele de gramatică pe care le alcătua cu un alt profesor, Avram Todor, dacă nu mă înșel, cu numele modificat, George Șerban. Și își construise în Lisa o casă care nu semăna cu celelalte case din sat. Era un fel de vilă, cu verandă, dormitor și sufragerie. Acolo își petrecea vacanțele, ca un boier retras la moșie. De la el a aflat tata că liceul "Spiru Haret", un liceu ultraselect în acei ani, preferat de o bună parte a protipendadei bucureștene, oferea copiilor cu părinți strâmtorați material cinci burse ale comitetului școlar. Burse foarte ispititoare, mai mari decât cele date de stat, căci includeau, pe lângă taxele școlare și costul întreținerii în București, la internat sau la gazdă, uniforma, cărțile și trei călătorii, dus-întors, în vacanțe, la Crăciun, la Paști și vara.

În afară de casă, care rămânea încuiată trei sferturi din an, "unchiul George" mai avea în Lisa și ceva pământ arabil, plus o livadă cu meri tineri, în "Luncă". Pământurile trebuiau arate, semănate, grâul trebuia secerat, cartofii trebuiau prășiți, culeși, duși în pivniță, iarba trebuia cosită de două ori, o dată pentru fân, apoi, toamna, pentru otavă, fructele trebuiau adunate, transportate în pătul. Mai existau zaplazurile care putrezeau și trebuiau

reparate, merii trebuiau spoiiți, altoiți și tratați. Toate acestea, și altele, cereau zile serioase de lucru, iar "unchiul George" nu prea era dispus să plătească. Se va fi gândit, oare, că ducerea mea la liceul "Spiru Haret" îi permitea să-i ceară tatei, drept recunoștință, să-l scutească de angaralele legate de ce avea în Lisa? Nu-i exclus. Era, din punctul lui de vedere, o bună soluție. Cine putea fi mai de încredere decât cumnatul său, care îi era și obligat pe deasupra? Mai încercase îmbinarea generozității și profitului cu un alt nepot, dar operația eșuase din pricina nepotului care nu se omora după carte. Eu am apărut, cumva, la timp pentru a-i rezolva problemele gospodărești. Și mi-l închipui zicându-i tatei, când a aflat că vroia să mă trimită la "Radu Negru", în Făgăraș: "Dar de ce să-l dai la liceu într-un oraș de provincie, cumnate?" I-a vorbit despre cele cinci burse filantropice ce se obțineau prin concurs, dar, cu mărinimie, îi va fi dat de înțeles că nu era cazul să-și facă griji. Ca subdirector al liceului, avea, evident, posibilități să mă ajute, la nevoie, să-mi înving contracandidații. Tata se va fi grăbit, probabil, să-l liniștească, asigurându-l că la școala primară din Lisa eram un elev strălucit, la care "unchiul George" va fi strâmbat cu dispreț din frumosul său nas acvilin: "Nu compara, cumnate, școala din Lisa cu cele din București". Ideea că puteam răzbi singur nu-i convenea. Aceasta ar fi diminuat meritul său și, proporțional, recunoștința tatei.

Într-o duminică după-amiază, îmbrăcat cuviincios, cu cămașă de bumbac și cu obiele curate în opinci, m-am supus — e adevărat, fără nici o plăcere — voinței tatei care m-a luat de mână, ducându-mă la "unchiul George" să mă examineze. Ne-a primit în verandă, așezat într-un fotoliu de răchită. După ce mi-a verificat nivelul cunoștințelor, a părut mulțumit, i-a spus tatei că eram inteligent, dar i-a atras atenția că prea îmi vâram nasul în cărți nepotrivite pentru un "mucos" ca mine. "Cavalerii nopții" îmi trebuiau mie? Sau "Aventurile lui Alexandru Macedon"? Tata a înghițit în sec. El adusese în casă romanul în fascicule "Cavalerii nopții". Și tot el îmi deschisese apetitul pentru cuceririle lui Alexandru "Machedon". Socotind "prostii" lecturile cu care dorisem să-l impresionez, "unchiul George" mi-a poruncit: "Ține-te de ce înveți la școală". Am plecat capul rușinat, iar tata l-a asigurat că așa voi face.

Căci, după ce a luat hotărârea să mă trimită în București, fără să se lase înduplecat de protestele și de plânsetele mamei, care nu vroia să-și trimită "prin străini" unicul băiat, și se interesase de condițiile în care se acorda bursa, tata devenise mai atent cu "unchiul George". Nu-l mai contrazicea

decât dacă era puțin cherchelit. Și nu se mai codea când cumnatul său îi cerea să-i cosească iarba din "Luncă" ori să-i culeagă cartofii din locul de pe Calea Sâmbetei. Își lăsa baltă treburile și se ducea să-l mulțumească pe "unchiul George" care se arăta din ce în ce mai pretențios, pe măsură ce eu mă apropiam de sfârșitul celor patru clase primare.

Eu, însă, nu aveam nici un interes să mă prefac. "Unchiul George" nu-mi era deloc simpatic. Prea se uita la mama de sus, ca un "domn important" la o țarancă, nu ca la o soră. Simțeam că nu avea pentru mine nici o afecțiune și mă fâstâceam în fața lui. Era un bărbat frumos, cu mare succes la femei, am aflat mai târziu, dar când nu ținea să-și încânte interlocutorul se purta autoritar și aspru. Socotea, probabil, normal să mă intimideze și să-i răspund monosilabic la întrebări. Și nu-și imagina, desigur, că farmecul lui de bun vorbitor nu mă impresiona. Mă uitam cum își lăsa capul pe spate, parcă pentru a arăta că nu vroia să fie întrerupt, dar, după ce îi ziceam, smerit, "sărut mâna", mă strângeam lângă tata. Când venea la noi, tata mă lua deoparte și-mi atrăgea atenția să mă port frumos, să nu-l supăr pe "unchiul George". Dacă ne duceam noi la el, ne primea ca pe niște rude sărace. Nu ne invita niciodată să intrăm în sufragerie sau în dormitor, ca să nu-i murdărim covoarele. Ne accepta doar pe verandă sau la bucătărie. Poate și de aceea vizitele pe care i le făceam semănau a hatâr din partea lui, iar pentru mine reprezentau o corvoadă. Aș fi preferat să alerg desculț pe miriște decât să-mi zică tata "mergem la domnu' din jos".

9. E atât de pustie această curte, strivită de o lumină dură la amiază, încât din ce în ce mai des mă cred în afara timpului. Văd aceiași oțetari, cu frunzele întunecate de soare, ceea ce îi face misterioși. N-a plouat demult, iar oțetarii se asociază bine cu seceta.

Îmi vin în minte tablourile lui Vermeer, în care e evident că pictorul nu suportă opacitatea zidurilor. De aceea deschide în ele ferestre sau, dacă nu, așează pe pereți hărți care sunt tot un fel de ferestre. Eu am nevoie nu de "deschideri" (opacitatea chiar mă ajută), ci de somn. Vreau să pot dormi, chiar dacă subconștientul transportă și în somn starea mea confuză. În puținele ore în care n-am stat cu ochii deschiși, m-am visat plimbându-mă printr-un cimitir. Era soare, cald. Copaci înverziți, multe flori. Pe fiecare monument funerar, în loc de nume, era o inscripție. "Nimeni nu se poate ascunde de el însuși". Iar dedesubt, data morții. Am tresărit văzând că toți

muriseră la patruzeci și patru de ani, vârsta la care, conform unei ghicitoare, care a speriat-o pe mama, trebuia să mor și eu.

De când n-am mai fost în Lisa? Uneori, am impresia că mi-am visat și copilăria.

10. Experiența trăită de mine, până la unsprezece ani, a unei vieți în afara istoriei, este cu neputință azi, inclusiv pentru copiii de la țară. Istoria a dat buzna până și în mănăstiri, cu ajutorul telefonului, al ziarelor, al televizorului. Omul se naște, deja, prăbușit în istorie, pregătit să depindă de ea, nu mai trece, nici copil, printr-o perioadă preistorică. De cum deschide ochii, se familiarizează cu lumea. Chiar și miracolele s-au mutat din natură în tehnică, iar cerul e interesant doar pentru astronomi. Or, cu cele vreo trei sute cincizeci de case ale ei, Lisa era, prin deceniul al treilea din secolul XX, o așezare aproape închisă, ca așezările medievale. Unica ei deschidere reală era spre munte. Ce se petrecea în afară, în istorie, cu excepția războaielor, nu conta, se întâmpla parcă pe o altă planetă. Cerul reprezenta o sursă de evenimente zilnice infinit mai importante, deoarece cartofii puteau putrezi în pământ din pricina ploilor, fânul nu se usca, dacă nu era soare, iar o grindină putea zdrobi lanurile de grâu și de secară din care oamenii își obțineau pâinea.

Nici măcar satele din împrejurimi nu le-am cunoscut până la unsprezece ani. Le zăream doar, de la distanță, turlele bisericilor. Cum arăta un tren — dacă auzisem de trenuri — n-aveam cea mai vagă idee. În schimb, îmi erau familiare stelele din osiile Carului Mare și Carului Mic. Înainte de a merge la școală, unde am primit întâiele noțiuni de geografie, nu știam decât că Lisa se găsea în România și că România avea capitala la București. Eram la curent — aflasem de la tata — cu faptul că "Domnul Ștefan" îi snopise în bătaie pe turci, dar mă îndoiesc că făceam diferența cuvenită între Ștefan cel Mare și Gruia lui Novac.

În fața primăriei, exista un monument cu un vultur de ciment în vârful, cu aripile desfăcute, închinat bărbatilor din Lisa căzuți în primul război mondial. Numele lor erau săpate cu litere aurite pe patru plăci de marmură. Acolo se ținea, duminica, hora. Țipetele vesele ale clarinetului și bufniturile tobei, amestecate cu praful stârnit de cizmele flăcăilor și de sandalele fetelor, luau monumentului orice nimb de solemnitate. Nimeni nu se gândea la cei "căzuți". Noi, copiii, cu atât mai puțin. Când ne săturam să căscăm

gura la horă, ne aduceam și noi obolul la lipsa de respect față de istorie, hârjonindu-ne pe grilajul care era prea scund ca să poată apăra monumentul.

11. Evenimentele la care se raportau oamenii din Lisa erau puține. Ziceau: "Asta se întâmpla înainte de război". Sau: "La câțiva ani după război..." Erau luate ca repere și evenimente locale ("Murise tata" ori "Băiatul cel mare încă nu se născuse"), dar cu istoria bărbații veneau în contact doar când erau luați în război. Erau "rechiziționați" de la coasă, de la plug, de la tăiatul lemnului în pădure, și trimiși "să facă" istorie, târându-se prin tranșee, după care cei ce scăpau se întorceau să-și depene amintirile până ce venea alt măcel.

La douăzeci și doi de ani, tata se văzuse azvârlit în istorie, într-un regiment de români ardeleni din armata lui Franz Josef. În acea vreme, nu exista post telefonic în Lisa, iar veștile ajungeau în sat greu. Întors de la coasă, seara, auzise niște zvonuri, cum că ar fi început războiul. S-a hotărât să treacă în aceeași noapte munții, să se ducă la o rudă îndepărtată ce se mutase în București și să aștepte acolo desfășurarea evenimentelor, însă bunicul l-a descurajat: "Și dacă nu-i decât un zvon?" Din nenorocire, însă, nu era doar un zvon. A doua zi, au venit în Lisa furgoane de la Făgăraș, căile de acces spre munte au fost barate, un plutonier mustăcios s-a așezat pe scaunul primarului cu registrele în față și toți bărbații mobilizabili au fost obligați să plece pe front.

De prin Europa, pe unde a ajuns frontul, tata trimitea părinților și surorilor vești optimiste, cum cerea cenzura militară. După ce s-au terminat cărțile poștale, a expediat scrisori mângălite pe scoarță de mesteacăn; în versuri, fetelor din sat, și în proză, părinților. Le aducea la cunoștință că era sănătos și că deviza companiei (probabil, vigilența cenzurii militare slăbise în fața acelei corespondențe primitive) era "arma-i pușca, nădejdea-i fuga, scăparea-i Duhul Sfânt". Într-o vreme, scrisorile au încetat. Au trecut mai multe luni fără nici un semn. Degeaba se duceau surorile tatei în fiecare seară la omul care împărțea poșta în sat. Acesta ridica din umeri: "N-am nimic. Îmi pare rău". Bunica l-a jelit, convinsă că murise. Bunicul, mai puțin sentimental, prefera să aștepte o înștiințare oficială. N-aveau de unde să știe că fiul lor dezertase, împreună cu alți soldați români, după ce trupele lui Mackensen intraseră în București, și rătăcise prin munții Buzăului, apoi ai Vrancei, până ce "dezertorii" au fost siguri că se găseau în dreptul liniilor

armatei române, retrase din calea nemților. Înțeleg acum că tata a nimerit în Regimentul 25, comandat de colonelul Crăiniceanu, căci mi-a povestit că a asistat la execuție în Vinerea Paștilor din 1917. Puțin a lipsit să fie ales să facă parte din plutonul de execuție.

*

În ziua de 6 februarie 1917, colonelul Al. Sturdza, comandantul Diviziei a 15-a, vine în sectorul Diviziei a 8-a, pe care o comandase înainte, însoțit de aghiotantul său și de ordonanță. Spune că dorește să-și ia rămas bun de la foștii subalterni. Colonelul Al. Sturdza era fiul lui Dimitrie Sturdza, șef al Partidului Liberal și de mai multe ori prim-ministru al României, și ginerele fruntașului conservator Petre Carp. În sectorul Diviziei a 8-a, la poalele dealului Voloșcani, Sturdza și aghiotantul său trec, peste linia tranșeelor și a rețelelor de sârmă ghimpată, la inamic. Ordonanța, un tânăr țăran român, refuză să-i urmeze. Colonelul Sturdza își împușcă ordonanța. Două zile mai târziu, prin mai multe puncte ale frontului, ofițeri și soldați români căzuți prizonieri la nemți au fost trimiși din liniile germane în tranșeele armatei române, aducând cu ei o "Chemare" pe care colonelul Sturdza o adresa ostașilor. El le spunea soldaților și ofițerilor români că intenționa să alcătuiască, în munții Vrancei, o "oștire nouă" pentru "a reîntregi ce s-a stricat și a recuceri ce s-a pierdut", pretinzând că guvernul care declarase război Germaniei și Austro-Ungariei acționase împotriva intereselor naționale. La 10 februarie 1917, tot în sectorul Diviziei a 8-a, a fost prins locotenent-colonelul Crăiniceanu, comandantul Regimentului 25, pe când se întorcea din liniile germane, unde se întâlnise cu colonelul Al. Sturdza, de la care primise instrucțiuni și manifeste. Colonelul Crăiniceanu a fost trimis în fața Curții Marțiale sub acuzația de trădare. Ținând seama de faptul că era fiul generalului Crăiniceanu, fost ministru de Război, și nepot de soră al generalului Prezan, comandantul Armatei a IV-a, magistrații nu l-au condamnat la moarte, cum se pedepsea trădarea în timp de război, ci la muncă silnică pe viață. Generalul Prezan a casat, însă, sentința și l-a trimis din nou în fața Curții Marțiale pe fiul surorii sale, iscăbind, după aceea, el însuși sentința de condamnare la moarte. Colonelul Crăiniceanu a fost împușcat de un pluton de soldați din propriul său regiment, în Vinerea Paștelui, în fața celor pe care îi comandase.

La sfârșitul războiului, când s-a întors în Lisa, nu l-a recunoscut mai nimeni. Avea aproape douăzeci și opt de ani. Trecuse printr-un tifos exantematic cumplit, își lăsase mustață, se maturizase sub gloanțe și vorbea stins, abia auzit, deoarece coardele vocale îi fuseseră afectate în urma exploziei unui obuz care-l îngropase în pământ.

Cu asta, contactele tatei cu istoria au încetat. Sau au devenit neinteresante. Căci, în Lisa, istoria nu cânta la fanfară, nu mășăluia în

cizme ori în bocanci. Umbla desculță și se mulțumea cu o goarnă dogită. Primăria angajase un bărbat, ușor handicapat, care n-avea un alt rost, trimițându-l, de câte ori era nevoie, să cutreiere satul cu goarna în mână și să anunțe ce trebuia adus la cunoștința tuturor. El ținea loc de ziar, de aparat de radio, de Monitor oficial. Colinda, conștiincios, toate ulițele cu mersul lui stânjenit de un defect care-l făcea să șchiopăteze și, la fiecare răspântie, se oprea, ducea goarna la gură, scoțând niște zbierete metalice, după care trăgea aer în piept, se proptea mai bine pe picioare și începea, plin de importanță: "Oameni buni, se aduce la cunoștință că..." Slujbașul primăriei mai și pocea numele prim-miniștrilor demisionari sau înscăunați, când anunța vreo schimbare de guvern, dar cui îi păsa de asta? Oamenii erau mulțumiți că nu se anunțau dări noi ori vreo primejdie de molimă. Politica nu intra în obsesiile lor. Satul avea alte probleme. Vestea că, din pricina ploilor, cartofii erau atacați de viermi ori că se dădea voie, pentru un timp, să se aducă lemne din pădure, conta mai mult decât ce se petrecea la București. "Domnii cu treburile lor, noi cu ale noastre", se zicea în Lisa. Banii se câștigau greu. În afară de câteva căruțe cu cartofi pe care le ducea, toamna, la gară, tatăl meu nu prea avea ce vinde. Grâul abia ne ajungea pentru pâine. Porumbul, nici el nu ne prisosea. Înlocuirea unei vite de jug care se prăpădea reprezenta un motiv grav de îngrijorare și chiar de nesomn.

Cam așa a arătat ceea ce s-a numit "sabotarea istoriei", "boicotarea istoriei". Mai important decât orice scandal politic era să fie a doua zi soare, pentru a se usca fânul. Altminteri, se îngălbenea, iar vacile nu-l mai mâncau cu plăcere. Uneori, la alegeri, se stârnea, duminică după-amiază, o trâmbă de praf, care scotea lumea din curți, dornică să vadă mașina "candidatului". Câteva zeci de curioși se strâneau atunci la primărie, în vreme ce babele din vecini se mulțumeau să se uite de la porți. După ce automobilul candidatului pleca, evenimentul era comentat la cârciumă și, în aceeași seara, era uitat. Norii de ploaie interesau mai mult decât norii care se adunau pe cerul Europei. "Omul cu goarna" era, mai degrabă, un spectacol, iar, pentru mine, întâmplările istorisite de tata din viața lui de artilerist se amestecau cu poveștile despre Por împărat.

12. Lautreamont zice undeva: "Mi s-a spus că sunt fiul unui bărbat și al unei femei. Asta mă tulbură. Eu credeam că sunt mai mult". Pe mine mă bate gândul că sunt mai puțin.

13. Mamei trebuia să-i smulgi vorbele cu cleștele ca s-o scoți din lumea ei interioară. Dacă n-o sâcâiam cu întrebări, putea să tacă ore întregi, fără să ia parte la discuții și, probabil, fără să le asculte. A trebuit să aflu de la alții că, înainte de a se mărita, când Lisa era sat de graniță în imperiul habsburgic, trecuse munții, firește fără pașaport, și mersese pe jos până în București, ca să se angajeze în lunile de iarnă, la familia unui doctor, pentru a strânge ceva bani de zestre. Primăvara, se întorsese tot pe jos. Se dusese în Muscel, la Nucșoara, iar, de-acolo, ocolind pichetele de grăniceri, urmase poteci tănuite.

De citit, a citit toată viața numai două cărți, și pe acelea silabisindu-le. Biblia și un ceaslov de rugăciuni, cu foile îngălbenite și pătate de muște, care stătea, de obicei, pe pervazul ferestrei dinspre curte. Poate duritățile unei existențe care nu era deloc trandafirică decât pentru vilegiaturii încântați să descopere un Ev Mediu prelungit nu foarte departe de șoseaua națională ce leagă Sibiul de Brașov, poate grijile o făcuseră să se închidă din ce în ce mai mult în sine. Îmbătrânise repede, cum îmbătrâneau femeile din Lisa, supuse unor munci grele, alături de bărbați. La nașterea mea, avusese treizeci și trei de ani. N-am văzut-o niciodată veselă și n-am auzit-o niciodată cântând, deși tata, dacă era cu chef, o necăjea reproșându-i că nu mai cânta ca înainte de căsătoria lor. Imaginea care-mi stăruie în memorie e a unei ființe de o ermetică obișnuință a discreției, ce transforma orice suferință în taină. Când nu lucra, stătea cu o mână în poală și cu alta la bărbie, acoperindu-și, cumva, simbolic, gura pungită, fără să se plângă niciodată de ceva. Tot ce se întâmpla era, în logica ei, hotărât de Dumnezeu. Nu lipsea în nici o duminică de la biserică și respecta cu sfințenie toate rânduielile creștinești, încât, probabil, găsea că nici revoltele, nici lamentațiile n-aveau rost. Înainte de a se culca, bătea în fiecare seară o sută de mătănii, iar dacă tata, care citea în pat, ridica ochelarii de pe nas, pe la a cincizecea mătanie, zicându-i ironic (deși era episcop la biserica ortodoxă), "Lasă-l, tu, că s-o fi culcat și el", îl certa, speriată că o asemenea blasfemie putea atrage vreo nenorocire asupra casei noastre. După ce-și termina mătăniile, adormea mai împăcată, căci orice îndoială reprezenta pentru ea, probabil, un păcat. Iarna, își instala războiul de țesut în casă și pregătea pânză de cânepă ori de bumbac, pentru nevoile noastre, fețe de masă împodobite cu desene imaginate de ea, ștergare înflorate sau covoare ce

trebuiau duse, pe urmă, la piuă. Își ținea mărunțișul pentru biserică, singurii ei bani, între "valurile" de pânză din lavița veche, aflată în tindă, și, mai târziu, la sfârșitul vacanțelor, o vedeam cum pândează să iasă tata, cu treburi, prin curte. Atunci, mă lua de mână, mă trăgea spre laviță și îmi puneă repede în palmă mărunțișul economisit din ofrandele ce se cuveneau bisericii. Totul fără o vorbă. Avea grijă numai să nu afle tata care, la rândul lui, îmi dădea o sumă, aceea oficială.

În orice caz, Thomas d'Aquino se înșela zicând: "Mă tem de omul unei singure cărți". Mi-ar fi plăcut să moștenesc împăcarea cu sine de care a fost în stare mama. Din păcate, misterele eredității au vrut să iau de la ea doar firea de introvertit.

14. Probabil, multe din problemele mele actuale n-ar fi existat dacă eram, ca mama, un om religios. Pe ea, moartea n-a speriat-o niciodată. Era convinsă că, dincolo de moarte, curg apele limpezi ale Raiului, cu pietre strălucitoare în ele și cu ierburi parfumate de-a lungul malurilor, ca la noi pe Seaca. Pentru mine, moartea este doar hotarul unde încetează să mai existe "mâine". Numai până acolo poți să iubești, să visezi, să regreți. Brusc, tot ce n-ai făcut va rămâne pentru totdeauna nefăcut.

Îmi dau seama că a contempla continuu "nimicul" care va ridiculiza, necruțător, toate ambițiile și vanitățile nu e deloc o probă de inteligență. Ar însemna să prelungim în absurd gestul aceluia papă care dădea foc, seara, unor câlți pentru a privi cum se duce viața. Important e să nu irosești "posibilul" înainte ca misterul hidos al morții să te înghită și pe tine. Ce rost are să-ți amintești în fața unui cer senin ce spune Ecclesiastul, că totul e deșertăciune? Dar trebuie să consimt că liniștea cu care vorbește Marc Aureliu despre moarte mi se pare de neînțeles. Aproape inumană. De altfel, stoicii mi-au stârnit, mai degrabă, nedumeriri. De ce să ții, oare, să dormi ca tânărul Marc Aureliu, plătând și bolnăvicios, pe pământul gol? Pentru mine, asceza nu e o virtute. Dumnezeu ne-a lăsat darurile vieții ca să ne bucurăm de ele, nu ca să le disprețuim. Asceza neagă viața. Și poate nu greșesc văzând în disperare și chiar în sinucidere, de fapt, dovezi de vitalitate. Ești disperat că pierzi ceva ce iubești sau nu mai suporti viața deoarece nu vrei s-o accepți sub formă de terci insipid. O fi moartea muza filosofiei, dar "servilismul față de trup" nu-l pot socoti o rușine. Am fost un hedonist, în felul meu. Orele în care mă trânteam pe nisipul fierbinte, la

mare, amețit de o indolență luminoasă, cumva "păgână", căci avea la bază un soi de misticism senzual, mă făceau fericit. Lipsa de sociabilitate nu m-a împiedicat să iubesc viața atât de mult încât nu-i pot înțelege pe cei care zic că nu le pasă de moarte. La mama am respectat capacitatea de a nu se văicări — pe care eu n-o am — și credința profundă că tot ce i se întâmplă intra în ordinea divină. Ce altceva reprezenta, oare, pentru greci convingerea că Nemesis ținea, în univers, balanța dintre bine și rău? Dacă aș reuși și eu să cred, ca mama, că totul e decis de o forță care nu lasă nimic la întâmplare, mi-ar fi acum mult mai simplu. Așa, sunt o jucărie a dificultăților mele interioare. Seara, mă culc, de obicei, cu idei negre. Când am norocul să dorm până ce o dungă cenușie se vede la marginea perdelelor, semn că afară noaptea se subțiază, mă scol, însă, cu gândul că viața e singurul lucru cu adevărat important.

Ceea ce nu mă scutește să mă văd mai târziu aruncat din nou în impas. N-am cochetat niciodată cu ateismul. Fără Dumnezeu, prea multe ar trebui puse în cauză. O lume profană mi se pare o lume profanată. Dar asta nu mă ajută prea mult.

15. *"Te-ai gândit vreodată că la începutul oricărei religii se află o Carte?" întrebase doctorul Luca. Julius admise că nu. "Un custode trebuie să știe asta", hotărâse doctorul. A pomenit Biblia, Coranul, Talmudul și alte cărți sacre, dar tocmai când Julius credea că va pleca, întrucât își pusese pe cap pălăria uriașă de pai și se uitase la pendula de sidef, se așeză din nou pe scaun și îi vorbi despre "cărțile blestemate", numind niște titluri de care tânărul custode nu auzise măcar: Cartea lui Toth, Stanțele de la Dzyan sau Excalibur; "cartea care te face nebun", adăugă după o pauză, cu aerul că-și amintise de o întâmplare îndepărtată. Îi vorbi cu lux de amănunte, ca o autoritate în acest domeniu, despre regii-vrăjitori, cum au fost Henri al III-lea, care se retrăgea într-un donjon al castelului pentru operațiile necurate, și mama sa, Caterina de Medicis, precum și despre papii-vrăjitori. "Au existat și papi-vrăjitori?" s-a mirat Julius, neîncrezător. Doctorul Luca se înflăcărase și aproape urla de entuziasm. "Papa Leon, în secolul al V-lea, papa Honorius, în secolul al VII-lea, papa Silvestru, în secolul al XI-lea au avut o asemenea faimă. Sixt al V-lea a fost învinuit de spanioli că și-a vândut sufletul diavolului pentru a ajunge pontif. Oarecum surprins, Julius urmărea nu atât ce spunea doctorul, cât schimbarea care se*

produsese în bătrânul "stâlp al tavernelor". Avea pungi mari sub ochi, ca de obicei. Băuse noaptea și, probabil, nu se odihnisese suficient în cursul dimineții. Dar ochii îi străluceau acum de pasiune. Își așeză pălăria pe masă și, luând în mână o carte, a ținut să-i explice tânărului custode ce este stihomanția: deschizi o carte, oricare, la întâmplare și afli ce urmează să ți se întâmple, încercând să tălmăcești primele cuvinte de pe pagină.

"Existau discuții aprinse și la mănăstire în ce privește stihomanția, l-a asigurat doctorul Luca pe tânărul custode care-l privea neîncrezător. Unii erau de părere că orice încercare de a forța vălul pe care Creatorul l-a pus între noi și ceea ce urmează să se întâmple e un păcat. Mai drastic, «fratele Martin» susținea că vanitatea de a vrea să știm mai mult decât ne e îngăduit să știm e o necuviință față de Creator, o ambiție diavolească, și că nu trebuie ridicat vălul de pe ceea ce trebuie să rămână ascuns. Eu, dimpotrivă, susțineam că e firesc să vrem să vedem în viitor. Că omul a fost totdeauna dornic să afle ce-i rezervă soarta. Așa se și explică existența atâtor oracole și interesul de care s-au bucurat augurii de tot felul.

E adevărat, își reluă doctorul Luca argumentația, după o pauză, că teologii s-au văzut puși în mare încurcătură. Pe de o parte, în Biblie, profeții au prezis viitorul spunând că el e determinat dinainte de Dumnezeu. Pe de altă parte, tot potrivit Bibliei, omul e liber să aleagă între bine și rău. Impasul a fost rezolvat abia prin ideea că Dumnezeu știe dinainte ce va alege omul și că l-a determinat în cunoștință de cauză. Drept care Biserica s-a ferit să condamne oficial stihomanția. În multe biserici ea a fost practică deschis, chiar de preoți și de persoane de rang înalt. Meroveu, primul rege franc, s-a închis trei zile și trei nopți în basilica Sfântul Martin din Tours pentru a se ruga pe mormântul sfântului și pentru a consulta Psalmii, Cartea Regilor și Evangheliile în zorii celei de a treia zi. Când a deschis Cartea Regilor, privirea i-a căzut pe cuvintele: Tradidit vos Dominus Deus noster in manibus inimicorum vestrorum. Și a ieșit din biserică, plângând amar".

"De unde știți toate astea?" a întrebat Julius, în speranța că va reuși să-l provoace la o mărturisire care să-i dezvăluie ce ascunde doctorul Luca. Ștergându-și broboanele de transpirație, ce-i făceau fața aproape lucioasă, acesta îl privi încurcat. "Cum de unde? Magia și nebunii au fost pasiunea mea".

16. De bună seamă, cu modul meu defensiv de a trăi nu aveam cum să devin un om de acțiune. Era firesc să mă las trăit de evenimente, de întâmplări, dus de val. Dar am avut și foloase de pe urma acestui defect. El mi-a permis unele mici cutezanțe pe care altminteri, cu siguranță, n-aș fi ajuns să le am. În adolescență, m-am "dus" la Polul Nord, cu Nansen, apoi la Polul Sud, cu Amundsen și Scott, rămânând lângă o sobă caldă. Am și plâns din cauza lui Scott, mort, înghețat, în zăpezi. N-am fost un "pragmatic", termen foarte la modă azi. Și nu-mi pare rău. Detest sincer pragmatismul. Mi se pare stupid să consideri adevărat numai ce e util și avantajos când sunt atâtea dovezi (piramidele, între altele) că fără înfruntarea zădărniciilor nu există, probabil, grandoare.

Altceva regret. Că nu mă pot lăuda cu nici o "nebunie" adevărată; una din acele "nebunești" îndrăznele pe care e infinit mai puțin grav s-o ratezi decât s-o eviți. Și ce paradox ironic! în vremea în care aș fi putut să-mi doresc "nebunii", eu visam cu ardoare să devin înțelept! Umblam prin anticariatele bucureștene după "Secretul secretelor". Iar când m-am lămurit că înțelepții sunt înțelepți fiindcă nu sunt în stare de nici o "nebunie", era cam târziu să încerc să îndrept lucrurile pe alt făgaș.

Uneori, mă întreb dacă am avut niște idealuri autentice. Aș putea enumera unele vanități mai puțin obișnuite și chiar mă mir că un om atât de greoi ca mine a cochetat cu ele. Am în urma mea și unele proiecte bizare, pe care, treptat, le-am abandonat, fiindcă n-am dus aproape nimic până la capăt. Despre altele, mai bine nu vorbesc. Porneau de la convingeri prea "categorice", ca acea carte în care doream să demonstrez că istoria nu e decât "o poveste despre frică". Și, mai ales, nu sunt sigur că aspirația de a transforma slăbiciunile mele în principala mea forță merită să fie trecută în categoria idealurilor. Ambițiile practice mi-au lipsit cu desăvârșire. N-am ținut nici măcar să doresc, din rațiuni sentimentale, să ajung "subsecretar de stat", cum a visat tata.

Aș putea invoca, eventual, un ideal de natură etică. N-am considerat viața un tripou, unde important e să câștigi, indiferent prin ce mijloace. Am avut prea multe probleme cu mine însumi ca să mă complic și cu altele. Dar poate că e vorba tot de niște curențe. Căci îți trebuie, cu siguranță, niște calități anume pentru a fi cinic.

17. Grave într-o insomnie sunt gândurile. Dacă aş putea să am nişte nopţi albe, fără nici un gând, ar fi mai uşor. Spre dimineaţă, mi-am zis că soarta a fost până acum îngăduitoare cu mine. Mi-a dat din când în când câte un bobârnac, dar nu m-a împins în groapa cu var până în Duminica Floriilor.

Aerul e mai departe bolnav din cauza căldurii, iar peste zi cerul îşi pierde orice strălucire. Seceta îl face aproape livid.

18. Modelul meu, niciodată atins, a fost tatăl meu. El a reuşit să mă facă, de mic, să doresc ce dorea el, fără să-mi dea nici un sfat. Pur şi simplu, încercam să ghicesc ce anume dorea, după care mă străduiam să fiu pe măsura aşteptărilor lui. Şi, cum îl zăream mereu cu ochelarii pe nas, citind, de câte ori nu era prea istovit de muncă sau nu se ducea la cârciumă, a fost aproape o fatalitate să-mi arăt interesul pentru cărţi. Nu le-am descoperit singur, ca alţii.

Probabil, eforturile tatei de a mă alfabetiza au început când aveam patru ani şi s-au desfăşurat, îndeosebi, iarna, când dispunea de mai mult timp. Pe la vreo cinci ani, mă luptam cu o Biblie cu copertile negre şi marginile paginilor vopsite cu roşu.

*

Nu înţelegeam mare lucru, dar pot afirma că Vechiul Testament a fost prima mitologie care mi-a aprins imaginaţia. Am fost pus, apoi, de câteva ori să spun "Crezul" în biserică, onoare care mi-a dat aripi, îndemnându-mă să învăţ pe dinafară "Cartea neamurilor" din Geneză, ceea ce i-a uimit pe mulţi în sat. Clătinau din cap cu admiraţie când mă auzeau turuind un sfert de oră numai nume şi cifre: că, la vârsta de o sută treizeci de ani, Adam a născut un fiu şi i-a pus numele Set. Că, la o sută cinci ani, Set a născut pe Enos, că la nouăzeci de ani, Enos a născut pe Cain... şi aşa mai departe până la Noe. Era recitalul meu de rezistenţă, pe care-l dădeam oricui era dispus să mă asculte, folosindu-mi memoria ca să fiu lăudat că semăn cu tata.

*

Biblia aceea e unul din puținele obiecte pe care le-am luat de-acasă. Nu mai are scoarțele negre, nici toate foile. Începe cu "Întoarcerea fiilor lui Iacov la tatăl lor", din Geneză, și se sfârșește cu "A doua epistolă sobornicească a lui Petru". Roșul care colora marginile foilor s-a spălăcit, iar hârtia a căpătat culoarea zidurilor îmbătrânite. De câte ori mă uit spre raftul din bibliotecă unde se află, îmi spun că tot ce e ulterior copilăriei e o altfel de realitate.

Acesta fiind pentru mine supremul compliment. "Are cap bun, ca taică-su", ziceau femeile bătrâne, iar remarca mă umplea de mândrie.

După Biblie, am citit un roman de aventuri în fascicule, cu lupte grele pentru o comoară, și un roman polițist de Edgar Wallace, "Omul din Maroc". În romanul polițist era vorba, probabil, de o afacere de spionaj desfășurată în Maroc sau de o crimă petrecută tot în Maroc, țară despre care nu știam nimic.

Curios e că nici atunci, nici mai târziu n-am citit povești cu zâne, cu spiriduși. Am trecut direct la isprăvile săvârșite de Gruia lui Novac sau de echipajul submarinului Dox. Probabil, la fel ca absența jucăriilor, asta a avut urmări negative. Cred că nici Scufița Roșie, nici Pinocchio, nici Albă ca Zăpada n-au făcut parte din copilăria mea. În schimb, ascultam cu gura căscată ce-mi povestea tata despre campaniile militare ale lui Alexandru "Machedon". Habar n-aveam cam la ce distanță se afla Asia de Lisa, dar, cum iubeam caii, îmi imaginam că ostile lui Alexandru "Machedon" lăsau în urma lor același nor de praf pe care-l stârneau căruțele de la noi când plecau, vinerea, spre Făgăraș.

19. În Făgăraș, se putea ajunge cam într-o oră cu căruța. Cu toate acestea, el nu făcea parte, pentru mine, din lumea reală. Era cam ce va fi fost Roma antică în închipuirea barbarilor înainte de a se pomeni între zidurile ei. Misterios, inaccesibil, nu-l vedeam decât de pe munte, când nu erau nori sau cețuri deasupra Oltului. În zilele frumoase, cu cer limpede, se zăreau în depărtare niște pete albicioase, pe un fond de verdeață, și un fir de fum care se ridica leneș. Atât. Din aceste detalii am construit un oraș fabulos, la care mă gândeam cu un mare respect, deoarece acolo se întâmplau numai lucruri ieșite din comun. Dacă trebuia cumpărat ceva

inexistent în Lisa, cum erau bocancii cu care se mergea la biserică sau chifle albe, gustoase, care se dădeau de pomană la înmormântări, trebuia mers în Făgăraș. Tot acolo se judecau procesele și erau duși bolnavii când sufereau de ceva grav. În Făgăraș se puteau rezolva, credeam eu, absolut toate dorințele. Când un văr al meu, mai în vârstă, a venit într-o iarnă să-l anunțe pe tata că pleca să facă studii de medicină veterinară în Italia, la Roma, eu am ridicat ochii de pe Biblie, mirat că nu se ducea la Făgăraș. Eram convins că acolo orice era posibil, inclusiv să obții o diplomă de medic veterinar.

În fiecare vineri, când era zi de târg la Făgăraș, mă uitam lung după căruțele încărcate cu bărbați și femei care se îndreptau, grăbite, spre orașul magic, imaginat de mine. Mi se părea că ele porneau într-o mare aventură și îi invidiam pe toți cei care aveau norocul extraordinar să ia parte la expediție. Din nefericire, tata n-avea cai (marea suferință a copilăriei mele), iar un loc, în căruța altora, trebuia plătit. Cu ce bani? Și cum puteam motiva dorința mea? În Lisa, "turismul" era o îndeletnicire necunoscută. Trebuia să aștept să mai cresc. Seara, căruțele veneau, înapoi, încet, abia târându-se. Caii nu mai erau impetuoși ca la plecare. Mergeau la pas. Evident, asta se întâmpla fiindcă drumul urca spre munte, dar mie îmi plăcea să cred că erau istoviți și caii de câte se petrecuseră în Făgăraș. Când se nimerea să meargă și tata la târg, nu mă mișcam toată după-amiaza din pridvorul casei, de unde mă zgâiam spre capătul din jos al uliței, căci urma să-mi primesc porția obișnuită de "delicatese": câteva bucăți de zahăr candel pe care le ronțaiam fericit, de fiecare dată, neavând răbdare să aștept să se topească în gură.

N-am ajuns niciodată în orașul de unde veneau, vinerea, căruțele. Mult mai târziu, când eram adolescent, am ajuns într-un târg de provincie, destul de ponosit.

20. Probabil, așa se explică faptul că, abia mai târziu, copilăria capătă o aromă de mit, de pace "preistorică", așa zice. Copil fiind, eram mai aproape decât acum de ceea ce spune sfântul Augustin, că în eternitate nimic nu curge, totul este prezent. Bătrânii din Lisa mi se păreau ultimii bătrâni. Nici o clipă nu mi-a trecut prin minte că, la rândul lor, părinții mei vor îmbătrâni. Acum, întreaga copilărie îmi apare ca un univers naufragiat din care am supraviețuit numai eu. Și poate de aceea vraja copilăriei e chiar mai greu de lămurit decât moartea. Timpul nu reprezenta atunci nimic, nu exista pentru mine, iar lumea începea cu Lisa și sfârșea cu Lisa. Dacă las deoparte

Făgărașul, nu-mi amintesc să-mi fi păsat vreodată de ce se întâmpla în afara ei.

21. Ideea lui Oscar Wilde că orice om se naște rege și moare în exil îmi pare, la un prim nivel, o duioasă ironie. Căci "regatul" meu era plin de praf sau de noroi, în funcție de starea vremii, și era locuit de "regi" care umblau, vara, cu picioarele goale. "Palatul" în care m-am născut avea o singură odaie, plus o tindă și un celar unde erau păstrate proviziile. Fusesse construit de bunicul meu patern, pe la începutul secolului, din bârne, lutuite și văruiate în albastru-vinețiu, cum era obiceiul prin satele de la poalele Făgărașilor. Inițial, fusesse acoperit cu paie. Tatăl meu, însă, i-a schimbat acoperișul cu unul, mai nobil, de țiglă. Era o casă scundă, cu ferestre mici, ca să nu se piardă, iarna, căldura și să nu năvălească, vara, soarele prea agresiv. În odaia principală, mama așezase deasupra icoanelor ștergare înflorate, înnodate în jurul unor buchețele de busuioc, și farfurii de lut ars, smălțuite. Pe masă, aflată în unghiul format de cele două lavițe, pictate de meșteri locali, în care erau ținute valuri de pânză și alte lucruri de valoare, se găsea, în afara Bibliei, doar un ceas deșteptător tip CFR, iar pe peretele dinspre uliță trona la loc de cinste tabloul tatei din armată.

Primăvara, vara și toamna "salonul" rămânea gol. Noi ne retrăgeam în tinda "palatului", pe care o transformam în "sufragerie", profitând de faptul că acolo se găsea și cuptorul de pâine, cu o vatră unde un ceaun mic, pentru făcut mămăligă, stătea agățat în cui, la îndemână. "Dormitorul" ni-l mutam atunci în șură, deasupra grajdului, pe fân, sau într-un șopron plin cu paie. Odaia principală a "palatului" trebuia păstrată curată pentru ocazii speciale, când venea cineva important la noi. Numai vremea rece ne strângea, iarăși, pe toți în ea.

În înțeleșurile ei adânci, "regalitatea" copilăriei e, însă, de o riguroasă exactitate și în cazul meu. Înainte de Crăciun, mama spăla cu leșie podeaua, chinuindu-se să curețe praful intrat în fibra scândurilor. Apoi, scotea din lavițe hainele cele mai bune. Și nimic nu se compară, în mintea mea, cu tihna limpede a acelor zile. Soba de tuci duduia, răspândind o căldură plăcută care secera florile de gheață apărute noaptea în ferestre. După ce-și termina treburile, tata își lua ochelarii cu ramă de sârmă și se apuca de citit, în vreme ce eu mă căzneau să ghicesc cum funcționa ceasul deșteptător, care zornăia din toate măruntaiele de câte ori ciocănelul lovea pălăria de

metal. Mirosul de cozonaci l-am descoperit după ce am venit în București. Casa noastră mirosea, de sărbători, doar a pâine abia scoasă din cuptor. Cu toate acestea, nu pot să mă gândesc la sărbătorile din Lisa altfel decât ca la o poveste.

Ele erau altceva decât sunt sărbătorile la oraș. Erau "o stare". Nimeni nu și-ar fi permis în "regatul" meu să iasă "în lume", duminica, în haine obișnuite, de lucru. Până și bătrânii care ieșeau din curți doar pentru a sta pe bănci, în fața caselor, fiindcă nu mai aveau putere să meargă și nici nu vroiau să se întoarcă, în pat, cu fața la perete, să moară, se îmbrăcau în cele mai bune haine. Sărbătoarea căpăta o lumină aparte, te scotea din obișnuit. Dangătul clopotului de la biserică era, în fiecare duminică dimineață, semnalul că trebuia să mă spăl, să mă îmbrac frumos, pentru a-l însoți pe tata care, ca episcop, ținea să nu-și lase strana goală niciodată.

Părinții nu mă lăsau să primesc pe nimeni "la palat". Vara, "salonul" era accesibil numai musafirilor importanți, cum era "unchiul George". Atunci, se deschideau obloanele, se făcea aerisire, se puneau o față de masă nouă, iar "unchiul George" era poftit cu toate onorurile cuvenite, mai ales după ce-i vorbise tatei despre bursele de la "Spiru Haret". Nu existau covoare în "salon", dar sărăcia noastră era curată, nu se vedea un fir de praf pe lavițe sau pe tabloul unde tata despica văzduhul cu sabia scoasă din teacă.

Pe timp de iarnă, "salonul" juca rol nu numai de dormitor, ci și de bibliotecă. Tata avea timp, în sfârșit, să citească în voie. Nu știu de unde făcea rost de cărți, de la preoți și de la învățători probabil, dar apărea mereu cu o altă carte sub braț. Ziua, întrerupea lectura numai pentru a pune fan în iesle vacilor și unei bivolițe, pentru a râni în grajd ori pentru a tăia lemne pe care le așeza sub soba de tuci. După aceea, se instala în "bibliotecă" și citea până noaptea târziu, spre disperarea mamei care vedea gazul împrăștiindu-se în lampă, semn că iarăși trebuia mers și cumpărat altul. Mama torcea pe lavița de lângă sobă, tăcută, închisă în mușenia ei. Uneori, lăsa furca pentru a se apropia de fereastră dinspre curte, unde lua ceaslovul cu rugăciuni și bolborosea din el, în șoaptă, să audă numai ea. Sora mea, Leana, fire neastâmpărată, nu prea suporta să stea acasă. Eu, mai cuminte, sedentar din naștere, încercam să țin pasul cu tata la "lecturi". Biblia o învățasem, cred, pe dinafară, o citisem de vreo șapte ori.

Când venea primăvara și nu era încă timpul să merg cu vacile pe Calea Secii, îmi mutam sediul în pridvor, pe trepte sau sub mărul bătrân din curtea "palatului", care făcea "mere de sticlă", numite așa din pricină că aveau

coaja foarte lucioasă. Sezonul jocurilor în praful din uliță — bineînțeles, pe Delături — începea puțin mai târziu, când zilele deveneau mai calde. Atunci, îmi diversificam activitatea. Ciopleam bețe de alun pe care le ornamentam cu desene geometrice, fugind în grădină după "foaia tăieturii" de câte ori lama briceagului scăpa din lemn în carnea degetelor. Luam parte la "meciuri" de "de-a lungă", o formă primitivă de "baseball" în care, în loc de crose, se foloseau crengi groase de salcie. Sau mă strecuram, de unul singur, în cimitirul de la Progade pentru a studia inscripțiile de pe cruci.

"Protocolul" cerea ca, înainte de căderea serii, să fiu la "palat". Trebuia să am grijă să deschid porțița bivoliței care mergea în ciurdă. Apoi, mă instalam la ușa grajdului, lângă părul unde fusesem amenințat cu spânzurătoarea, așteptând ca mama să mulgă bivolița. Mă obișnuisem să beau pe nerăsuflăte, înainte de cină, cam un litru de lapte. "Să nu te prind că nu mănânci la masă", îmi zicea mama, dându-mi oala aproape plină.

22. Lisa era un loc ideal pentru a demonstra selecția naturală susținută de darwinism. Nu rezista oricine în ea. Nu exista dispensar, nu exista doctor, nu existau medicamente. Cine "avea zile" — asta era convingerea tuturor — trăia. Cine nu, "îl lua Dumnezeu". O morală aspră justifica o viață aspră.

Odată, mama m-a luat cu ea la "vale", să spele rufele. A vrut, probabil, să mă poată supraveghea, ca să nu mai dau foc casei. La întoarcere, vrând să sar din car, să fug înainte și să deschid poarta, am căzut de lângă ciubărul cu rufe între picioarele vacilor. Copita unei vaci sau o roată m-a călcat pe piept. Am zăcut, după aceea, în pridvor, sub un "strai", cum se numeau la noi păturile mițoase, câteva săptămâni și, fiindcă "am avut zile", mi-am revenit. Oamenii câștigau puțin, muncind greu, la pădure și pe câmp. Și, pe măsură ce înaintau în vârstă, ridurile îi făceau să semene cu pământul pe care-l lucraseră. Viața nu arăta deloc roză, ca în poveștile bucolice, cu țărani decorativi, mirosind a ierburi și a eternitate. Motiv pentru care consider sămănătorismul un leșin de târgoveți care suspină după viața la țară, bându-și cafeaua la oraș.

Dar orice "paradis" — dacă merită acest nume -e de o admirabilă simplitate (doar infernul e complicat). El nu e "perfectibil", fiindcă în paradis nu există nici progres, nici "mai bine", acestea fiind rezervate lumii imperfecte, de după copilărie.

28. Iarna dormeam cu tata în patul "principal" (tot cu paie, acoperit de un cearceaf de cânepă, dar mai înalt decât cel de lângă ușa de la intrare unde dormeau mama și sora mea). Dimineața, când mă trezeam, tata își apropia obrazul de obrazul meu și, cum nu se rădea decât duminica, mă înțepa cu barba, ceea ce mă făcea fericit. De alte răsfățuri n-am avut parte. Abia în București am aflat că, de ziua nașterii, părinții obișnuiesc să organizeze mici sărbători copiilor sau că, de Crăciun, de Anul Nou, de Paști se fac daruri. N-am văzut până ce am plecat din Lisa un pom de Crăciun, cu toate că pădurile de brad cădeau peste sat. Singurele Jucării" pe care le-am primit au fost "steaua" și "vicleimul", cu sabia de lemn aferentă, migălite de tata, pentru a colinda de Crăciun.

Cu toate acestea, n-am cunoscut umilința frustrărilor. În Lisa, copiii de pe Delături păzeau vacile pe Calea Secii, cei de pe ulița principală mergeau în Piscul Cornii, iar cei de peste vale se duceau pe Calea Râului cu vitele. În rest, nu ne separa nimic. Eram la fel de înapoiați. De aceea copilăria mea a fost fără ranchiuni, gelozii sau revolte. E important asta, dacă mă gândesc la ce s-a întâmplat mai târziu.

După ce tata mi-a deslușit harta cerului și mi-a vorbit despre planete, mă jucam, în nopțile de vară, alegându-mi de pe bolta înstelată o stea care să-mi aparțină, în secret. Mă trânteam în iarbă și populam arbitrar acea stea mică, scânteietoare, cât un bob de grâu. Am ajuns, totodată, expert în calitatea ierbii pe care o preferă vitele, în recunoașterea ciupercilor veninoase sau în prevederea timpului, în funcție de forma pe care o luau norii și de înălțimea la care pluteau. N-aș jura că auzisem de inventarea radioului sau de existența luminii electrice, în schimb, înțeleg, poate, mai bine decât alții că mitul "bunului sălbatic" nu e un moft născut din plictiseala de civilizație.

24. Plecam de-acasă, cu vacile, cam la răsăritul soarelui. Mama îmi pregătea traista. Operație sumară, căci duceam în traistă, totdeauna, cam aceleași alimente. Un coltuc de pâine, o bucată de slănină, un castravete, două ouă fierte și puțină sare, legată cu ață într-un colț al șervetului de cânepă. Restul alimentelor mi le procuram singur din pădure: ciuperci, pe care le frigeam pe jar, zmeură, afine, mure, alune. Câteodată, găseam în

scorburile copacilor, după ce vâram în ele frunze umede scoase din foc, ca să împrăştie fum, şi miere de viespi. Mai mâneam şi "glojdani", nişte plante dulci-acrişoare, mai înalte de obicei decât iarba, mere pădureţe şi cartofi furaţi din câmp, copti în cenuşă fierbinte.

De la "palat", mai făceam o sută de paşi până în dreptul cimitirului de pe Delături. Acolo, după ce depăşea ultima casă şi o cruce veche, cu un Christ de tablă ruginită, "uliţa" se transforma în "drum"; înecat de praf sau de noroaie care ajungeau până la butucul roţii, când erau ploi multe. De o parte şi de alta, se înşirau câteva livezi, cu meri tineri. Dincolo de ele, începea câmpul din partea de miazăzi, iar "drumul" devenea "Calea Brezii", după numele unui sat vecin. La o răspântie, Calea Brezii se îndrepta spre stânga. Din ea se desprindea, suind spre munte, Calea Secii, "calea regală" a copilăriei mele. De fapt, un dram banal, pietros, cum sunt drumurile de munte, folosit de lisenii de pe Delături pentru tot ceea ce trebuia adus la vale, dar pe care eu nu pot să-l privesc obiectiv nici azi. El ţine, pentru mine, de preistorie sau de mitologie.

Calea Secii suia, printre livezi, până la "Şanţ". De-acolo, devenea drum forestier. Numele îi venea de la pârau Seaca, pe care-l însoţea o vreme. Arinii de pe margini şi, mai sus, fagii lăsau foarte rar lumina să pătrundă, să usuce pământul după ploi, dar, în afară de locurile unde erau bălţi, Calea Secii nu cunoştea noroiul. Pe acea fâşie de pământ pietros urcau carele spre pădure şi se întorceau, spre seară, încărcate cu trunchiuri de brad sau de fag, precum şi carele, cu loitre înalte, ce aduceau fânul ori otava din livezile de la poalele muntelui. De o parte şi de alta, garduri de nuiele, întărite de tufe de măracini vii, separau drumul de fâneţe. Pe locurile unde pământul nu era strivit de roţile carelor, nici amestecat cu bolovani, creştea iarba, bună de păscut, cât permiteau ferigile care năpădeau părţile mai umede. Existau şi mici poieni, unde puteam întârzia mai mult, iar după ce depăşeam livezile, pătrunzând, practic, în zona de munte, nu mai era nici o restricţie. Acolo, puteam lăsa vacile să-şi caute iarba pe malul Secii, printre brusturi. Noi plecam după afine, după mure oloage ori după ciuperci de pădure, mulţumindu-ne să ciulim, din când în când, urechile pentru a ne asigura că se auzeau sunetele tălăngilor. Fiecare cunoştea ce sunet scoteau tălăngile de la vacile sale aşa cum un violonist îşi poate recunoaşte şi pe întuneric vioara. Când ne săturam de zmeură, de alune, de fragi, de afine sau de mure, făceam un foc zdravăn, frigeam bucăţi de slănină înfipite în ţepuşe şi picuram untura pe pâine. Apoi, improvizam tot felul de jocuri, ca să treacă

timpul. Știam că n-aveam voie să pierdem vacile, care ne fuseseră date în grijă, că trebuia să le ducem, seara, acasă, și că ne era interzis să coborâm în sat înainte de căderea serii, orice s-ar fi întâmplat. În afara acestor trei reguli de fier, de la care nu era îngăduită nici o derogare, ne puteam permite orice, să ne zbenguim, să stăm tolăniți la soare, să jefuim de cireșe cireșii sălbatici sau să umblăm după păstrăvi în apa, perfect cristalină, din Seaca.

Uneori, după-amiaza, veneau dinspre Olt neguri bolovănoase și amenințătoare de grindină care întunecau cerul. Cum aveam o bună experiență meteorologică și știam cât de năpraznice pot fi furtunile la munte, ne încropeam în pripă o colibă din crengi, acoperite cu brusturi și iarbă, unde ne înghesuim cum puteam. Evitam copacii înalți deoarece văzusem un băiat lovit de trăsnet, cu nările carbonizate, fiindcă făcuse imprudența să se refugieze sub un arin. Nu o dată, trăsnetele despicau până la rădăcină copaci izolați. Cel mai sigur adăpost era, ce-i drept, o grotă, oricât de mică, de unde puteam urmări liniștiți cum lunecau trăsnetele pe stâncile ude, ca niște șerpi luminoși, dar dacă furtuna ne prindea înainte de a depăși zona livezilor trebuia să ne mulțumim cu colibele de iarbă. După ce se oprea ploaia, aprindeam un foc, să ne uscăm hainele, și țopăiam, în jurul flăcărilor, goi ca niște sălbatici, până ce ne puteam îmbrăca. De coborât în sat cu vitele, nu putea fi vorba. Trebuia să așteptăm să se însereze. Așa învățasem că "trebuie". Respectarea datoriei care ne revenea în cadrul familiei era prima formă de seriozitate impusă de tradițiile din Lisa. De altfel, nici părinții nu se așteptau să coborâm. Poate, se îngrijorau, uneori, văzând cum se întuneca la munte cerul, dar credea că tot ce fusese "scris" să se întâmple se va întâmpla avea rădăcini adânci.

Zilele nu erau nici vesele, nici triste, și, probabil, se desfășurau după un ritual ce dura, neschimbat, de secole. Tatăl meu și "unchiul George" trecuseră prin aceleași experiențe, poate chiar mai primitive, deoarece eu n-am văzut, ca ei, pe Calea Secii scroafe sălbatice cu pui, de care să ne temem. Am învățat doar cum să alungăm șerpii cu pietre, când mâncam mure oloage, unde să căutăm bureți de pajiște ori "ciuciulei", după ploaie, și ce "fântânițe" aveau apa cea mai rece, de te dureau dinții când beai. A întâlni un urs nu era ceva neobișnuit. Fugeam atunci și ne cățaram în primul copac pe care-l vedeam. Când ploaia ne uda chibriturile, aprindeam focul cu iască și amnar. Am încercat și altă metodă, să răsucim, îndelung și repede, o bucată de lemn uscat între două pietre, dar n-am reușit. Ora o apreciam exact chiar pe vreme noroasă. În "Poiana tufelor" jucam "poarca", un fel de

hochei pe iarbă, în care ne foloseam de crengi de arin pentru a lovi un nod luat dintr-o rădăcină veche, care servea drept minge. Preocupări de igienă nu existau. Peste orice rană mai mare, unde "foaia tăieturii" nu avea destulă putere ca să oprească sângele, puneam pământ.

Dar toate acestea îmi par azi aproape neverosimile. Și îmi dau sentimentul că sunt indiscret. Mă uit, parcă, prin gaura cheii la un copil care-mi e, pe jumătate, străin.

25. Mă plimbam pe aleile unui cimitir cu castani enormi, pe care îl mai văzusem parcă, intrigat de faptul că uitasem de ce pe pietrele funerare nu era trecut nici un nume. Și, din câte îmi aminteam, cunoscusem cândva motivul. Era o după-amiază senină, cu cer albicios și cald, iar lumina moale, filtrată prin crengile castanilor, îmi dădea o stare de toropeală aproape plăcută. Mă deranja doar zgomotul făcut de castanele coapte care cădeau pe pietre. La un moment dat, m-am pomenit în fața unei porți ruinate de ploi care s-a prăbușit când am vrut s-o deschid. Cimitirul se învecina cu incinta unei mănăstiri. Călugări îmbrăcați în sutane negre treceau acum pe lângă mine, grăbiți, cu glugile trase peste capete, fără să-mi dea nici o atenție. Primul pe care am vrut să-l opresc și-a făcut o cruce, a bolborosit o rugăciune, după care a luat-o la fugă. Peste câteva clipe, am rămas singur în fața unui zid. O scară cu șapte trepte de ciment urca până la mijlocul zidului. Nu se vedea, însă, nici o deschizătură, nici măcar o fereastră, acolo. Scara nu ducea nicăieri. La ce serveau, așadar, cele șapte trepte? "Urcă-le", mi-a poruncit o voce din spate care mi s-a părut cunoscută. M-am supus și m-am lămurit că, în partea de sus a zidului, exista o crăpătură prin care se putea privi afară. Până în zare nu se vedea decât nisip, lucind. Când am coborât, călugărul care mă aștepta și-a ridicat gluga. Era "unchiul George", relativ tânăr, cum arăta la patruzeci de ani. A dat capul pe spate și, foarte serios, mi-a zis: "Felicitări pentru stil". După care a dispărut.

Să fi fost prin iarna anului 1939, cred. Ducându-mă, în vacanța de Crăciun, în Lisa am trecut pe la livada "unchiului George" din Luncă. Am văzut gardurile distruse, cu spărturi pe unde intrau iepurii, ce roseseră coaja merilor, și cu poarta căzută într-o rână. I-am trimis o scrisoare ca să-i aduc la cunoștință că livada se părginea. La câteva zile, mi-a sosit în Lisa o

telegramă de la "unchiul George", cu totul neașteptată: "Felicitări pentru stil". A fost unul din puținele lui gesturi de tandrețe.

26. *Multe sunt în Asybaris inexplicabile, dar, probabil, mărimea neobișnuită a rododendronilor, atingând proporții aproape gigantice, e tot atât de misterioasă ca pâcla care îngălbenește cerul pe timpul verii și ca reținerea, din discuții, când vine vorba despre marea de la miazănoapte. Căci lipsesc cu desăvârșire datele ce ar putea s-o lămurească și nu se poate ști ce temei are legenda că, pe aceste locuri, s-ar fi aflat cândva o imensă pădure de rododendroni uriași, sacrificată pe măsura extinderii orașului. Rododendronii care au scăpat, deoarece la un moment dat a fost interzisă tăierea lor, ar fi ultimii din acea specie, inexistentă aiurea, de o vitalitate excepțională, exprimată nu numai prin dimensiuni, ci și prin parfumul puternic, de-a dreptul obscen în nopțile cu aer fierbinte. Despre ei, zice doctorul Luca, nu se poate vorbi, la fel ca despre dragoste, decât cu sentimentul că ai scăpat esențialul. Unii sunt de părere că alternanța ploieșetă le priește în mod deosebit, din motive care nu sunt valabile, zic ei, la celelalte forme de vegetație. Dar cele mai autorizate voci, gata oricând să demonstreze că tăierea unui rododendron reprezintă o crimă, susțin că praful adus de vânt în cele șase luni de vară ar conține substanțe care, după ce ajung în pământ în sezonul ploilor, acționează ca un îngrășământ miraculos; și că de aceea rododendronii au devenit uriași, oferind, pe străzile din Asybaris, o priveliște de basm uneori, în ciuda uscăciunii și a prafului, cu frunzișurile lor întunecate de secetă și înroșite de flori puternic mirositoare.*

În biblioteca Monseniorului, Julius n-a găsit nici o carte în care să se vorbească despre asemenea excepții. Și nici prin anticariate, în ciuda faptului că s-a dus de multe ori pe strada Cămătarilor, special în acest scop. Ceva vag a auzit de la bătrânul custode, dar pe atunci nu-l interesa problema. Avea cu totul alte preocupări și nu apucase să stea de vorbă cu doctorul Luca pentru a căpăta gustul curiozității.

27. M-a întrerupt soneria telefonului. În tăcerea moale, așternută ca praful peste lucrurile din camera unde m-am retras, fiindcă vine mai puțină

lumină (afară e ca, vara, în Asybaris, dar eu n-am obloane la ferestre), orice sunet mă face să tresar, readucându-mă în realitate.

E, totuși, curios să te întrebi la aproape șaptezeci și patru de ani ce identitate ai. E chiar mai curios decât entuziasmul cu care m-am aruncat în adolescență, în direcții străine de mine. Prin clasa a treia de liceu, am primit ca premiu o carte care se chema "Epopoea albă". După ce am citit-o, am început să visez aurore boreale, ceruri înghețate, banchize și deșerturi de zăpadă. Apoi, nu m-au mai interesat zăpezile. Am ajuns la concluzia că e mai bine să te bronzezi la soare, pe o plajă, decât să dârdâi într-un sac de dormit. Nu m-am vindecat, însă, de elanuri dubioase. Dintre toate, acela care m-a făcut să umblu trei ani prin anticariate după cartea (pe care nimeni n-a văzut-o vreodată) în care regele Solomon ar fi strâns toată înțelepciunea sa a fost, probabil, cel mai hazardat. Luasem în serios amănuntul că Solomon i-ar fi cerut fiului său Roboam să îngroape manuscrisul, după moartea sa, într-un cufăr de fildeș unde cartea ar fi stat ascunsă până ce niște filosofi babilonieni au furat-o. După cum luasem în serios legenda care pretinde că Solomon își așeza oaspeții la patru feluri de mese, săracii la mese de lemn, negustorii la mese de fier, generalii la mese de argint și artiștii la mese de aur.

Dar m-am îndepărtat de ceea ce vroiam să spun. Încep să nu mai fiu sigur că singurătatea e oglinda cea mai limpede în care te poți privi. Uneori, nu mai am energie decât pentru a nu mai vrea nimic. Mă împac din ce în ce mai greu, văd, cu handicapurile impuse de bătrânețe și cu grijile aduse acum de infarct. Poate, chiar, faptul că, în vara aceasta, m-am atașat de verdele mohorât al unor oțetari nu e o întâmplare. Și totuși, invariabil, mă întorc la bănuiala că impulsurile mele negative au ca punct de plecare și ca punct final pasiunea de a trăi. Nici o oboseală sufletească nu se compară, probabil, cu una care provine dintr-o iubire ce nu se poate consola.

28. Trebuia să-l sun pe profesor zilele trecute și n-am făcut-o. Va trebui, totuși, să-i spun că aproape m-am decis să plec. Încerc să mă duc, cum m-a sfătuit el, la o clinică din Milano.

Deocamdată, aș vrea să mă conving că e bine, pentru moralul meu, să mă bărbieresc în fiecare zi. Uneori, rămân nebărbierit două, trei zile.

29. Bănuiesc că e o dramă să-ți urăști copilăria, așa cum o urăște doctorul Luca. O asemenea rană nu are cum să se închidă. Ar trebui să te imaginezi cu o parte a memoriei lipsă și nu știu dacă e posibil să duci cu tine un gol pe care să-l ignori fără probleme. În cazul meu, faptul că m-am înstrăinat de Lisa n-a micșorat, ci a adâncit legătura afectivă cu lumea copilăriei. După ce am înțeles ce mă separă, temperamental, de Lisa, am iubit-o mai mult. Și altfel. Probabil, abia atunci m-am dumirit că amestecul ei de cer divin și de rachiou prost se află în centrul destinului meu. N-aș fi în stare să mă imaginez născut în altă parte, din alți părinți.

Aici judec, se pare, ca stoicii. Tot ce s-a întâmplat e bine că s-a întâmplat și sunt mulțumit că nici măcar zeii n-au puterea să schimbe ceva în trecut. Amănuntul că sunt primul din Lisa care visează deșerturi mă poate face, doar, să zâmbesc, înseamnă că adaug și eu ceva la zestrea meleagurilor mele natale.

30. Dacă sunt un conservator — și, probabil, sunt —, ar mai fi ceva de lămurit. În destule privințe, am "progresat" (depinde ce sens dau "progresului") între Calea Secii și Calea Victoriei. Am devenit un orășean oarecare, cu simțurile tocite și comod. Nu mi-a displicut când eram tânăr să merg cu mașina ori să mă servesc, chiar ca ignorant, de ultimele noutăți ale tehnicii. Unele deprinderi le-am pierdut. M-am obișnuit cu "natura" din parcuri. Vara, n-am simțit nevoia, ca alții, să fug de civilizație; de aceea nu mi-am petrecut nici o vacanță la Vama Veche. I-am socotit snobi pe cei care mergeau acolo. Poate, de aceea nu reușesc să mă număr nici printre cei care se adaptează ușor, nici printre retrograzi. Problema mea e alta. Dintr-o zi de toamnă, cu cer cenușiu, din septembrie 1937, când am fost suit într-o mașină ca un balot, am suferit continuu de aceeași dificultate. Mă despart greu de lucrurile și de situațiile cu care, cât de cât, m-am obișnuit. Orice despărțire lasă în mine un gol, o nedumerire. Și, probabil, de aceea mă descumpănește acum să văd ce puțină importanță au unele nevoi fără de care, înainte, nu mă puteam concepe.

31. *Julius a încercat să dreagă, cumva, o glumă nereușită ("Sunteți mai bolnav, se pare, decât bolnavii pe care i-ați tratat", i-a spus într-o după-amiază), dar doctorul Luca i-a retezat-o scurt: "Dacă vrei să te iert, vino cu*

mine. Am descoperit o tavernă unde mușteriii sunt serviți de femei drăguțe și se poate gusta un vin pe cinste".

Din centru, au pornit-o spre partea vestică a orașului. Undeva, pe o stradă mai dosnică, doctorul s-a oprit în dreptul unei firme spălăcite pe care abia se mai putea desluși un cuvânt: "Dragonul...", restul numelui nu se mai distingea. "Aici e", zise el. Au coborât câteva trepte, toate tocite, ultima spartă, au trecut de o ușă în spatele căreia era un coridor, au pătruns, apoi, într-o sală lungă, slab luminată, cu un ușor miros de mucegai, și s-au așezat la o masă, lângă ultima fereastră, ce da spre o curte unde se zăreau mormane de lăzi goale. Erau singurii clienți. "Vrei să mănânci ceva?" l-a întrebat doctorul Luca. "Nu. Nu mi-e foame. Voi bea un pahar de vin dacă e bun", a zis Julius. Doctorul Luca a râs cu poftă. "Bun? O să vezi". Și s-a aplecat la urechea unei fetișcane pentru a-i spune ce dorea. Fetișcana s-a răsucit pe călcâie, a dispărut și s-a întors, după un timp, cu o sticlă de care atârnavă pânze de păianjen. A șters-o cu grijă în fața lor, a destupat-o și le-a turnat în pahare. Doctorul Luca l-a îndemnat să guste, pândindu-i reacția. "Ei, ce zici?" l-a chestionat triumfător. Vinul era, într-adevăr, excelent. Julius s-a convins că faima de "cunoscător", de care se bucura bătrânul, în materie de vinuri, era perfect întemeiată. Pe la al patrulea sau al cincilea pahar, doctorul a început să se lamenteze că s-a săturat de atâta praf și de atâta plictiseală, dar...". Nu urmă, însă, nimic după "dar". Îl asigură doar că Nelly nu i-ar simți lipsa. "Ea le are pe prietenele ei. Și ar scăpa de tot ce aude pe seama mea". Îl îmbie pe Julius să mai bea, comandă altă sticlă după care, uitându-se în ochii tânărului custode, vru să afle dacă el știe ce-i aceea "frică de a trăi". "Depinde de cauze...", îndrăzni Julius, dar doctorul Luca nu-l lăsa să termine: "Cui îi pasă de cauze? Cu cine poți împărți o disperare?" Mai goli un pahar, își șterse picăturile de vin prelinse pe bărbie și mormăi: "Un idiot, băiete, rămâne un idiot și după ce a trecut prin rai...". Părea doborât de băutură. Brusc, se ridică în picioare, găsind chiar puterea să încerce un zâmbet tulbure: "Spun prostii. Sunt un bătrân nesperios".

Afară, îi aștepta o surpriză. Deasupra acoperișurilor, zburau mii de pescăruși. Evenimentul acesta anunța totdeauna o scurtă oprire a "vântului din sud". Pescărușii dădeau ocoluri largi, plutind, din ce în ce mai jos. Unii se așezau pe rododendroni, după care umpleau iarăși văzduhul cu țipetele lor, făcând volte amețitoare deasupra străzilor pustii. Întorcându-se spre doctorul Luca, Julius observă că acesta rămăsese puțin mai în urmă.

Sprijinit în baston, urmărea transfigurat baletul misterios și neliniștitor al pescărușilor care-i trezise, parcă, niște emoții vechi.

32. Seneca are dreptate. Viața "nu reține pe nimeni cu sila". Dar nici măcar în sinucidere nu scăpăm de noi înșine. Am găsit remarca în jurnalul lui Jiinger și, dacă n-aș fi în starea în care sunt, m-ar atrage să-i dezvolt sugestiile. Sinuciderea e, poate, singurul act uman care e totdeauna sincer, nu e niciodată mimat. Se poate mima orice, pentru a părea ce vrei sau ai interesul să pari, dar nu-mi pot imagina că există cineva care se aruncă în gol de la etaj, își pune ștreangul de gât sau înghite un pumn de somnifere pentru a mima disperarea ori neputința de a mai trăi.

Probabil, și sinuciderile impulsive au deliberări chinuitoare în urma lor. În clipa în care cineva începe să nu mai fie sigur că viața are un sens, el a făcut, deja, un pas periculos. Problema e după a cui imagine alergi. A ta, cum n-ai reușit să fii?

33. Unele traume ne urmăresc din copilărie. Așa s-a întâmplat și cu mine. În Lisa, cârciuma (de fapt, existau patru cârciumi) era una din cele cinci instituții fundamentale, alături de biserică, de primărie, de școală și de postul de jandarmi. Și, în anumite privințe, era cea mai importantă. Acolo funcționa agora satului. De obicei tăcuți, oamenii își dezlegau limbile la cârciumă. Și tot acolo, după ce creșteau, băieții deveneau bărbați. În orice casă se găsea o damigeană cu rachiu, făcut din mere, din porumb sau din cartofi, dar nimănui nu-i plăcea să bea prea mult de unul singur. Mirosul acru și gălăgia din cârciumă exercitau o atracție specială.

Peste zi, în timpul săptămânii, cârciumile erau goale. Le trecea pragul doar câte un ins fără căpătâi, câte un târâie-brâu pe care toți, inclusiv copiii, îl priveau cu dispreț, deoarece nu exista rușine mai mare, pentru mentalitatea din Lisa, decât trândăvia. Clopoțelul de deasupra ușii, la Nica lui Laie, care-și deschisese cârciuma chiar la poarta bisericii "mari", suna atunci strident, supărător, zgâriind parcă liniștea plină de umbre dinlăuntru. Cârciumarul, un bărbat între două vârste, cu un pântec enorm, apărea într-un târziu, ștergându-și mâinile de nelipsitul șorț murdar și mirându-se, cumva, că existau mușterii când satul era pustiu. După ce cădea seara, clopoțelul lovit de partea superioară a ușii suna mai des. Pe măsură ce

bărbații se întorceau de la lucru, dacă nu erau prea obosiți, unii se abăteau pentru o oră, două, pe la cârciumă, convinși că rachiul îi ajuta să prindă puteri. Duminica, fumul de țigară se îngroșa de-l puteai tăia cu cuțitul, din primele ceasuri ale după-amiezii. Bărbații se strângeau la cârciumă cu aceeași punctualitate cu care se duseseră, dimineața, la biserică. Și, cum se amețeau, ridicau vocea, zbierând pentru a fi auziți, în timp ce ochii încețoșați, din ce în ce mai nesiguri, priveau în gol. Încăperea, luminată vag seara de flacăra afumată a unei lămpi de gaz, era prea mică pentru a se sta la mese. Clienții se înghesuiau în picioare în fața tejghelei, unde erau serviți în pahare mici, de sticlă groasă și tulbure, care nu fuseseră spălate, probabil, niciodată. Cineva care venea să cumpere chibrituri, sare, gaz, zahăr sau o sticlă de lampă, căci cârciuma funcționa și ca prăvălie "universală", trebuia să se strecoare cu greutate printre ei, ferindu-se de cei mai chercheliți sau mai gălăgioși. Mintea mea de copil n-avea cum să priceapă că bărbații din Lisa găseau în alcool o compensație pentru munca lor dură. De altfel, faptul că peste săptămână puțini treceau seara pe la cârciumă, lăsând această plăcere pentru duminică după-amiază, și că, la muncă, numai la coasă se bea un pahar de rachiu, mă face să cred că, exceptând două-trei cazuri, nu erau bețivi. Alcoolul reprezenta, mai degrabă, un viciu de duminică. Tot ce se lega de el, însă, certurile, încăierările mi-l făceau nesuferit. Nu-mi convenea deloc când mama mă trimitea să-l chem pe tata acasă, știind că numai cu mine accepta să plece din cârciumă. Încercam, cât puteam, să mă eschivez. Dar, până la urmă, n-aveam încotro. Cu inima îndoită, mă duceam.

Cum deschideam ușa cârciumii, mă izbea un miros greu, neplăcut, de rachiu. Miros impregnat în obiecte și în haine. Cred că acel miros, care mi s-a fixat pe creier și mi-a creat o inhibiție, dusă până la repulsie, îmi provoca o suferință aproape fizică. De aceea mă duceam repede la tata, fără să scot o vorbă, și-l trăgeam de mână. Din fericire, el nu mă lăsa, de obicei, să-l aștept prea mult. Plătea ce băuse și se îndrepta spre ușă.

Spre deosebire de cei care aveau poftă de ceartă la beție, tata devenea excesiv de vesel și de vorbăreț.

*

Într-o vară, mama și sora mea (mai mare decât mine cu cinci ani) au complotat să-l scârbească pe tata de alcool. Eu n-am fost inclus în complot. Eram prea mic sau am fost bănuțat că puteam trăda,

fiind "fanul" tatei. Sora mea văzuse într-un calendar o reclamă făcută de un laborator din Piatra Neamț, "Vorel", care pretindea că a realizat un preparat cu efecte miraculoase. Cine-l folosea — zicea reclama — nu va mai pune picătură de rachie în gură toată viața. Au comandat, în secret, preparatul și au aranjat, probabil, cu poștașul să nu i-l dea tatei când sosește coletul. Și, într-o duminică după-amiază, am crezut, îngrozit, că tata va muri. Se zvârcolea pe iarba din grădină, sub un măr, văitându-se de dureri cumplite la stomac. Presupun că mama și sora mea, ca să fie sigure de rezultat, puseseră în mâncare o doză mai mare decât se recomanda în prospect. Am plâns, atunci, în grădină, înspăimântat, până ce, într-un târziu, durerile tatei s-au potolit. Dar preparatul s-a dovedit fără efect terapeutic.

Atunci căpăta o dorință irepresibilă de a-și etala cunoștințele. Începea să facă tot felul de calcule geometrice complicate, să înșire întâmplări din istoria lumii, curiozități geologice și astronomice sau versuri. Dacă se întâmpla să-l iau de la cârciumă înainte de a se însera, vara, și, ieșind în uliță, îl zăream pe "unchiul George" înconjurat de bătrâni și femei, îmi venea să intru în pământ. Știam ce avea să urmeze. Tata uita atunci și de bursele de la "Spiru Haret" și că vanitosul său cumnat se simțea, inclusiv în praful uliței, ca la catedră. Se apropia și îi strica expozeul, corectându-l.

34. Nu mă pot imagina îmbătrânind într-o cârciumă din Lisa. Bețiile (mai puțin cele ale tatălui meu care erau vesele, inofensive) au reușit să-mi lase o crispare interioară de care n-am scăpat nici acum. Involuntar, asociez alcoolul cu abrutizarea. Plecarea în București, la liceu, m-a salvat de obligația de a-mi dovedi și eu bărbăția, lovind cu pumnul în tabla de zinc și cerând încă un rând. Dar, multă vreme, am fost convins că am plătit asta.

În sat, îmi ziceam, însăși curgerea anotimpurilor ritma viața, o ordona și îi dădea un sens evident. Venea primăvara? Trebuia urcat plugul în car. Venea vara și se cocea grâul? Trebuia secerat, așezat în clăi, dus acasă, treierat. Totul se desfășura după un ritual precis. Dilemele erau puține, iar când apăreau, se rezolvau la preot sau la cârciumi. Pământul impune un stil de viață de la care nu te poți abate. Trebuie să ari când e timpul să ari, nu când ai chef. Logica țărănească nu e interesată să despice firul în patru. Și nu e dispusă să plece de la îndoială pentru a ajunge la certitudini. Dimpotrivă, se sprijină pe idei care i se par indiscutabile. Eu am "reușit" să nu mai ridic ochii spre cer decât ca să știu când trebuie să-mi iau umbrela. S-a bătut cam multă monedă pe teza, dragă tradiționaliștilor mai ales, că

eternitatea s-a născut la sat. Cei care văd țăranul ca o ființă folclorică o aprobă din complezență. Cei care socotesc țăranul o barieră în calea modernității strâmbă din nas. Veșnicia miroase cumva a bălegar? zic ei. Adevărul e undeva la mijloc. În Lisa (cea cunoscută de mine) nu era absentă grija zilei de mâine. Dar ea nu se extindea și asupra posterității! Judecată ca încredere în posteritate, în sensul că urmașii vor trăi după aceleași reguli ca părinții, continuând ce au moștenit, eternitatea nu se putea naște decât la sat. Eu sunt cel dintâi din "neamul nostru" (ca să folosesc o vorbă a mamei) care nu mai are posteritate, care a descoperit gustul eșecului.

N-am simplificat, totuși, prea mult? Între timp, mi-am amintit de sinucigașii găsiți spânzurați, de un copac, în pădure sau înecați în fântână. Ceea ce înseamnă că inclusiv firile aspre pot claca uneori. Doar că n-au lăsat în urma lor nici o explicație. Probabil că nu cultura a descoperit partea noastră fragilă. Ea, cel mult, a favorizat-o.

35. La fel cum mă îndoiesc de corectitudinea afirmației că totul în memorie e infern, mă îndoiesc că destinul acționează, în genere, spectaculos. Când o face, aranjează o întâlnire teatrală, ca aceea a lui Oedip cu Sfinxul, sau se folosește de un Rubicon, ca în cazul lui Cezar. De obicei, însă, se ascunde în cea mai cenușie banalitate. Mergi pe o stradă oarecare, fără să-ți treacă prin minte că, pe o altă stradă, la o altă oră, într-o altă zi, ai fi intrat pe alt făgaș al destinului pentru ca, mai târziu, privind înapoi, să descoperi că totul a atârnat de un "fleac", de un amănunt banal. Probabil, în viața oricui se poate găsi un mic Rubicon, numai că l-am trecut fără să ne dăm seama și, deci, fără să avem nici un merit. Iar, în cazul meu, nici n-a fost vorba de o "trecere" a Rubiconului. Din contră, "zarurile au fost aruncate" în sensul că nu l-am trecut!

36. În Lisa, băieții reprezentau, potrivit tradiției, temeiul unei familii. Ei moșteneau casa părintească, ei duceau mai departe numele, ei erau garanția că în curte nu va crește iarbă. Căci o curte năpădită de iarbă constituia în ochii celor din Lisa semnul unui destin sfârșit, intrat în paragină. De aceea,

decizia tatei de a mă trimite la liceu o descumpănise pe mama. O auzisem foarte des, în vara anului 1937, zicându-i cu reproș tatei: "Vrei să crească iarbă în curtea noastră? Asta vrei?"

Ceea ce a făcut-o să cedeze, în cele din urmă, a fost asigurarea tatei că voi ajunge preot și mă voi întoarce, în această calitate, să păstoresc parohia din Lisa. I-a zis, știind că poveștile de la cârciumă cu "subsecretari de stat" și cu locuitul "într-un bloc, la etaj", o lăsaui indiferentă: "Tu nu vrei să-l vezi ieșind din altar în odăjdii?" Astfel, a convins-o pe mama să se îndoiască de dreptatea lacrimilor ei. Ideea că voi rămâne "prin străini" numai până ce voi începe o carieră preotească i-a oferit o mângâiere.

N-am îndrăznit să-i mărturisesc tatei că nici eu nu vroiam să plec — prin Lisa copiii nu erau consultați când se luau hotărâri în privința lor —, dar cum primejdia era fixată pentru toamnă, nu mă arătam din cale-afară de tulburat. Acesta a fost totdeauna cusurul meu, de câte ori pericolele mi-au lăsat un răgaz, m-am grăbit să nu le dau importanță, agățându-mă de speranța că o întâmplare providențială mă va salva până la urmă. Stăteam cu cărțile în față, în pridvor sau în grădină, ca să fiu văzut învățând, dar refuzam gândul că mă voi duce într-un oraș care, în mintea mea, era fioros de departe. Preferam să păzesc vacile pe Calea Secii. "Racii" au, din naștere, teamă de necunoscut. Abia când "unchiul George" l-a anunțat pe tata, spre sfârșitul lunii august, că în cutare zi din septembrie va veni de la București o mașină, trimisă de tatăl unui elev, să-l ia, și că, în mașină, va rămâne un loc și pentru mine, mi-am dat seama că pericolul era iminent.

În primele zile din septembrie, nu mă mai gândeam decât cum să scap. Aerul mirosea a frunză de nuc și a fân uscat, cerul nu mai era spălăcit ca în lunile cu călduri mari, căpătase o anumită gravitate în care se presimțea toamna, deși pădurile nu erau, încă, înroșite. Mă prefăceam mai departe că învățam, ca să nu dau de bănuț, dar, culcat în iarbă, îmi băteam capul cu alte griji. La început, mi-a trecut prin minte ideea neroadă de a-mi tăia un deget, pentru a fi dus, în Făgăraș, la spital. Până să se vindece rana, examenul de la "Spiru Haret" trecea. Dar am alungat repede acest gând. Eram plin de semne, la amândouă mâinile, de la "sculptarea bețelor de alun, însă acelea nu-mi ceruseră curaj.

Trebuia să caut altă soluție. În disperare de cauză, m-am hotărât să fug de-acasă în dimineața când urma să plec în prima mea călătorie. M-am gândit să mă ascund în pădure până avea să treacă pericolul. Eram sigur că

întors, apoi, acasă, tata mă va ierta, iar mama va putea să-l înduplece, până în toamna următoare, să renunțe la ambiția de a mă vedea școlit.

Cum petrecusem multe nopți pe munte, nu mă speria perspectiva de a dormi în vreo colibă părăsită sau chiar pe un maldăr de iarbă sub cerul liber. Vremea era blândă în septembrie, abia prin octombrie se răcea, aducând ploii nesuferite, iar în privința mâncării nu aveam motive să-mi fac griji. Pădurea era plină de alune, de mure, de zmeură sau de ciuperci pe care le puteam frige pe jar. Cu o seară înainte de ziua fatală, mi-am pus în buzunarul pantalonilor o cutie de chibrituri, un amnar și iască, după care mi-am așezat la îndemână primii mei bocanci; niște bocanci grei, solizi, negri, cumpărați de tata în vederea saltului meu la oraș și pe care, până atunci, nu avusesem permisiunea să-i port, ca să-i am noi pe străzile Bucureștiului. Intenționeam să mă scol devreme, în zori, dar, din pricina emoției, am adormit mult după miezul nopții. Mă foiam în pat, așteptând să ațipească tata. În copilărie, vorbeam în somn și-mi era groază să nu mă trădez cumva. M-am trezit, de aceea, abia când la poartă s-a auzit claxonul mașinii, venită înainte de ora stabilită. Mi-am încălțat repede bocancii, nebănuind că ei vor atârna greu, hotărâtor, în soarta mea. Era prima oară că nu aveam opinci în picioare, bocancii mă încurcau la mers și, din pricina lor, m-am împiedicat când am vrut să sar gardul din capătul grădinii. De ajuns ca tata, care venise după mine, să se apropie și, în timp ce escaladam gardul, să facă singurul lucru la care nu mă așteptam. Spre marea mea uimire, l-am auzit zicându-mi că-mi dă 44 de lei dacă plec. De ce tocmai "44"? Niciodată nu m-am lămurit. Poate, a fost o simplă întâmplare, prima cifră care i-a trecut tatei prin cap. Ceea ce mă tulbură, însă, este o coincidență. "44 de ani" i-a prezis o ghicitoare mamei că voi trăi. Descumpănit, am rămas pe ultima scândură a gardului, între două destine aș zice azi. Nu avusesem niciodată atâția bani în mână. Nu mai țin minte ce calcule îmi voi fi făcut în acele clipe și cât a durat "deliberarea". Fapt e că, până la urmă, m-am dat bătut. N-am rezistat ispitei și am acceptat "tranzacția".

Am ținut să evoc și aici acest episod fiindcă, altădată, l-am supraestimat, cred. Mi-a plăcut să spun că am ieșit "contra cost" din copilărie, că am cedat unui mic demon mercantil care m-a îndemnat să nu pierd ocazia unui câștig nesperat, mai ales că "prețul acceptării" urma să intre imediat în buzunarul

meu conform asigurărilor tatei. Și am exagerat. Fără îndoială, gardul pe care am stat cocoțat în capătul grădinii a fost o bornă între două drumuri. Unul e cel pe care am mers în viață. Altul e cel pe care aș fi putut merge dacă nu plecam cu "unchiul George". Numai că nu eu am ales. Sau n-am făcut-o după o deliberare. Sunt aproape sigur că, de fapt, voința mea s-a frânt brusc deoarece nu eram pregătit să-mi duc intenția până la capăt și apăruse un pretext onorabil pentru a mă supune sorții. Nu eram atât de viteaz încât să-mi decid singur drumul. Am fost un copil cuminte, sfios, inhibat. Dacă aș fi sărit gardul, m-aș fi întors, probabil, înainte de a fi ajuns în ulița din mijlocul satului. Mă îndoiesc că eram mai puțin ezitant decât sunt acum. Nesilit de împrejurări, n-am fost niciodată capabil să iau o hotărâre categorică. Deciziile mele au fost, fie influențate de situații în care nu prea aveam de ales, fie luate impulsiv. Probabil, întâmplarea n-a depășit proporțiile spaimei unui copil timid de a se vedea dus de lângă părinți și azvârlit în necunoscut.

37. Așa a început cariera mea de "metec" pe malurile Dâmboviței. Până la terminarea liceului și a studenției, mi-am folosit vacanțele de Paști și de vară pentru a-i ajuta pe părinți. Am semănat, am prășit, am secerat grâu, secară și ovăz, am cosit, am adus acasă fânul și otava, după ce s-au uscat, am cărat în spine sacii de la treier, am cules cartofi, am tăiat lemne în pădure. Nu m-am eschivat de la nici un efort. Cum ajungeam acasă, lăsam cărțile și mă apucam de treabă. Nu cred că există muncă bărbătească, la țară, care să-mi fi scăpat. Într-un domeniu, chiar am excelat. Am devenit cosaș de elită, obținând o certă celebritate locală, prin performanța de a cosi într-o zi cât doi bărbați, ceea ce mi-a permis să primesc plată dublă, când eram solicitat ca zilier.

Acum, sunt "aproape bucureștean". M-am obișnuit cu mirosul de benzină arsă, cu cerul fără mister de deasupra orașelor. Aici mi s-a născut fiul, aici l-am văzut crescând. Treptat, am încetat de a mai fi ceea ce fusesem. Mi-am pierdut reflexele rustice, m-am "civilizat", biblioteca mi-a devenit mai dragă decât pădurea. Nu sunt un bucureștean autentic, întreg, vorbesc despre "viața la țară" cum vorbesc, la Cehov, cele "trei surori" despre Moscova. Îmbătrânesc, ca arborii care se usucă pe dinlăuntru, golindu-mă de esențele mele. Ce altceva decât miresme mi-a lăsat copilăria? Dar țin să

repet: nu mă simt un dezhădăcinat. Probabil, Lisa e ultimul loc unde m-aș retrage, dacă aș crede în refugii.

Am impresia că tună.

M-am înșelat. Cerul e și azi pârjolit de secetă. Nu se vede nici un nor, iar frunzele oțetarilor par amorțite.

38. Când se prăbușeau nori amenințători, bolovănoși, de grindină, dinspre Olt, întunecând cerul, se porneau să sune clopotele de la cele două biserici, implorându-l pe Dumnezeu să cruțe recoltele. De fiecare dată, asistam la un spectacol cosmic, în egală măsură grandios și înfricoșător. Norii erau de un vânat dur, ce bătea spre negru. Canonada fulgerelor și trăsnetelor făcea aerul să vibreze, dându-i o tensiune misterioasă în care se amestecau panica și evlavie. Păsările coborau, speriate, și se ascundeau. Până și nucii, de obicei calmi, nobili, păreau intimidați. Ascultam, fascinat, sunetele clopotelor care, când se tânguiau, când aruncau spre cer o rugămintă patetică. Uneori, norii se risipeau ori se descărcau într-o ploaie violentă, dar fără grindină. Alteori, lanurile de grâu, de ovăz și de porumb erau zdrobite. Nu pot să uit figura tatei dintr-o zi cu căldură bolnavă, rău prevestitoare, în care grindina a nimicit, într-un sfert de ceas, tot ce se găsea pe câmp. Stătea prăbușit pe trepte, privind dincolo de mărul cu fructe sticloase de lângă poartă, fără să scoată o vorbă. În acea tăcere, alături de drama țăranului, de a-și vedea compromisă munca dintr-un an întreg, se găsea, înțeleg acum, și forța lui de a o lua de la capăt. Când alți nori apocaliptici se rostogoleau dinspre Olt, clopotele erau trase din nou. Așa ceva nu se poate trăi într-un oraș. În orașe, relația cu Dumnezeu e mai puțin naturală, limitată strict la biserici.

39. Flaubert (parcă) zicea că e suficient să privești îndelung ceva ca acel ceva să devină interesant. Deocamdată, nu m-am convins că are dreptate. Dar ce contează? Mă uit mai departe la oțetari, ca să treacă ziua. Să ies în curte, nu pot, n-am voie, din cauza caniculei. Să citesc, nu sunt capabil, n-am starea necesară. Într-un proiect mai vechi decât "Asybaris" (părăsit și acela), descriam arderea pe rug a unor vrăjitoare. Înainte de a fi aruncate în flăcări, erau puse să danseze. Dansul începea la asfințitul soarelui și dura până în zori. Dacă reușeau să nu se oprească, mai câștigau o zi de viață.

Spectacolul trebuia să continue până ce, epuizate, se prăbușeau. Din când în când, orchestra își bătea joc de bieteale femei înteinind ritmul, obligându-le să danseze cu ochii măriți de efort. Cam așa procedez și eu, mă agăț de ce pot. Și, dacă e înțelept să cauți pretexte de liniște, sunt aproape înțelept acum. Nu mai vreau să mă plâng. Bine că infarctul nu mi-a fost fatal. În rest, toate se vor aranja, sper. Mă obișnuiesc, văd, și cu singurătatea totală. Azi, nu mai am senzația că mă salbătesc. Din contră, orice drum la spital, care m-ar obliga să înfrunt zgomotul străzii, îmi apare acum ca un supliciu. Probabil, inclusiv din acest motiv nu l-am mai căutat pe profesor. Mă tem să nu mă cheme pentru vreo nouă probă.

40. *"Uneori, băiete, aș vrea ca memoria mea să arate ca o cameră goală", i-a mărturisit, într-o zi, doctorul Luca lui Julius. De-afară, se auzeau, mereu, bufniturile obloanelor zgâlțâite de vânt. Discutaseră, înainte, despre expediția care, în mod normal, trebuia să fie, deja, acasă și de la care nu mai venise nici un fel de veste de câteva săptămâni, dar nu era greu de văzut că subiectul nu-l interesa, de fapt, câtuși de puțin pe bătrân. Vorbea aproape mecanic, privind, absent, nehotărât, ba spre pendula din perete, ba spre dulapurile cu cărți. S-a înviorat, o clipă, doar când tânărul custode l-a întrebat ce anume ar fi vrut să uite. Bâlbâindu-se, a zis ceva despre gândirea sa "sfărâmată" și despre faptul că nu poate fi fericit decât dacă pune între el și restul lumii o ușă. Apoi, l-a asigurat pe Julius că zeii, când vor să pedepsească pe cineva, îi dăruiesc o memorie bună.*

Intrigat, tânărul custode l-a iscodit, precaut, dacă vorbea astfel din pricina unei decepții.

Doctorul Luca a tresărit.

— Te gândești la o femeie, nu-i așa?

— Da, a admis Julius, oarecum stânjenit de îndrăzneala lui.

Bătrânul n-a reacționat imediat. Se juca, nervos, cu bastonul, în timp ce liniștea din încăpere nu mai era tulburată decât de ticăitul pendulei.

— N-a fost ce-ți închipui tu... deși nu greșești prea mult.

I-a explicat că, din pricina mamei sale, nu s-a putut îndrăgosti niciodată cu o pasiune întreagă. Văzuse, în orice femeie, mai ales sexul. Dar Tereza, o ființă tulbure și distructivă, reușise să-l complexeze.

— Îi plăcea grozav să filosofeze și, uneori, devenea chiar pisăloagă cu ideile ei. Pretindea că fericirea nu există decât după ce ai pierdut-o. Mi se părea ciudată, de pe altă lume, dar, cum ajunsesem să fiu dependent de ea și fizic, mă atrăgea în aceeași măsură în care, câteodată, mă exaspera. Avea o imaginație exaltată, fierbinte și-mi era cu neputință să-mi dau seama cât adevăr conțineau poveștile pe care mi le spunea. Obişnuia să repete că modul cel mai sigur de a scăpa de o ispită e de a-i ceda, însă, de câte ori am încercat să mă lămuresc ce probleme ascunse o frământau, schimba vorba. Se uita la mine cu un aer atât de vulnerabil încât mă obliga să bat în retragere. Și ce lecție mi-a dat! șopti doctorul Luca. A apărut în viața mea din senin și a găsit modul cel mai violent de a rămâne.

Julius aștepta. Bănuia că bătrânul era pregătit acum să-și deschidă sufletul.

— Într-o seară, — continuă doctorul Luca — mi-a atras atenția că orice om are o limită și că ea era foarte aproape de acea limită. "Ce vrei să spui?" am întrebat-o. Mi-a zis, evaziv: "Nu toată lumea are tăria să reziste, Luca". "Să reziste la ce?" i-am întors vorba, agasat. Ea a râs: "Nu fi îngrijorat, iau asupra mea dilema care, probabil, te preocupă". Am bănuțit la ce se referea. La faptul că un medic n-ar trebui să-și permită să întrețină relații cu o pacientă. Și m-am enervat. I-am amintit ce-mi declarase cu o zi înainte: că suntem ca doi ocnași legați de același lanț. "Nu ziceai tu așa?" "Ba da, mi-a replicat ea, sec, însă o să te las liber". După aceea mi-a făcut o teorie nouă. A zis că mila e o plagă în dragoste. Decât să-ți fie milă de o femeie pe care ai iubit-o, mai bine o părăsești. "Părăsind-o, n-o jignești cum o jignești dacă rămâi legat de ea ca de un stâlp". Eram uluit. "Ce-ți trece prin cap?" N-am înțeles atunci ce a vrut să-mi transmită, a încheiat, brusc, doctorul Luca, iar când am înțeles a fost prea târziu.

A îndepărtat cu un gest repezit bastonul cu care se jucase până atunci, apoi și-a reluat masca ironică, folosită de câte ori se găsea în dificultate: "Oricum, băiete, acum, la bătrânețe, știu că e mai bună o dragoste uzată, cârpită, decât singurătatea. Cel puțin, îl cunoști pe celălalt. Te știe și el. Ești ca și singur, dar la nevoie e un suflet lângă tine. Nu te simți ca un câine de pripas."

41. Toți cei care mă caută (din fericire, puțini) se simt obligați să mă încurajeze. Asta mă descurajează și mai rău. Înseamnă că stârnesc milă,

ceea ce m-a deranjat totdeauna. Numai că, probabil, Iacă nu m-ar încuraja, m-aș simți jignit. Veșnicele mele suceli!

42. *Nelly se scrie cu doi "l" și, neapărat, cu "y". E o brunetă înaltă, cumsecade și înțeleghătoare. Ar fi chiar simpatcă, plăcută, cu ochii ei languroși și cu gropițele din obraji, ce-i împuținează vârsta, dacă n-ar ține atât de mult să pară o femeie cultivată. Din când în când, vine la bibliotecă să-i ceară lui Julius cărți. Nu vrea, în ruptul capului, romane la modă sau alte "povești". Și explică asta cu dispreț. Vrea cărți "mai speciale", cu care să-și poată impresiona prietenele. Împreună cu alte femei singure, toate în jur de patruzeci de ani (doctorul Luca fiind mai mult absent, Nelly se comportă și ea ca o femeie singură), formează, de câțiva ani, un grup, cunoscut ca atare în cercurile mai răsărite din Asybaris; un grup în care nu e greu să pătrunzi, dar, "dacă te-a pus naiba și ai intrat, e aproape imposibil să mai ieși", l-a avertizat doctorul Luca pe Julius, explicându-i că nucleul feminin organizat de consoarta sa "are ceva de sectă însetată de adepți". Una din aceste femei singure e o văduvă de pe strada Cămătarilor. A fost frumoasă, probabil, în tinerețe, dar acum are un fund uriaș, ca Venerele din epoca de piatră. Alta a fost măritată cu un comerciant de dulciuri care a părăsit-o. Ca specialistă în mineralogie, a făcut parte din numeroase echipe care s-au deplasat spre sud în jumătatea secetoasă a anului. Când s-a întors dintr-o expediție, l-a găsit pe bărbatul ei încurcat cu o vânzătoare. A treia e o fată bătrână. Urâtă, cu obrazul plin de pistrui mari, osoasă și greoaie ca un cal normand, dar deșteaptă, e "inteligența" grupului. Cu ani în urmă, s-ar fi bucurat de un interes discret din partea poliției din Asybaris, fiind suspectată de slăbiciuni orientate spre propriul sex.*

Nelly l-a invitat de câteva ori pe Julius să petreacă o seară cu ele, asigurându-l că prietenele sale au un mare respect pentru cărți, "sunt niște intelectuale". Pentru ea ar fi fost o mare izbândă atragerea tânărului custode la "dezbateri". Ar fi demonstrat amatorilor de bârfe că grupul era deschis și bărbaților, cu condiția să fie inteligenți, nu niște animale care asudă la vederea unei femei. Dar Julius a refuzat-o politicos, pretextând că statul în bibliotecă, într-un aer înăbușitor, îi dă mari dureri de cap care-l obligă să se culce devreme.

43. N-am mai visat nimic.

Asta e tot.

Tot?

Cerul e blând azi.

44. Dimineată mohorâtă din septembrie 1937. Cerul e acoperit de o pâclă care seamănă cu fânul jilav. Copiii de pe Delături, care nu s-au dus cu vitele pe Calea Secii, au ieșit în uliță și se zgâiesc la mașina care așteaptă la poarta noastră. Șoferul claxonează. Trebuie să mă grăbesc. "Unchiul George", mătușa Terica și verișoara Norița așteaptă să vină mașina cu mine. Mă mai uit o dată la grămada de nisip din curte, la bătrânul măr, după aceea ies pe portiță. Mama plânge undeva în casă. Tata mi-a dat cei 44 de lei și-mi duce cufărul, punându-l în portbagaj. Știu, oare, că în destinul meu intervine o ruptură? Nu. Habar n-am. Nici măcar nu presimt. "Hai, grăbiți-vă", zice nervos șoferul. "Unchiul George" consimțise, dacă nu cumva chiar aranjase, ca unul din tații bogați ce aveau copii la "Spiru Haret" să-i trimită o mașină care să-l aducă în Capitală. Mărinimos, mi-a dat ocazia să fac prima călătorie din viața mea cu automobilul. Dar șoferul nu e obligat să fie politicos și cu mine. Eu nu sunt decât un mic țăranoi care e rudă cu "domnul subdirector". Sunt tuns zero, cu mașina, fiindcă nimeni n-are freză în Lisa, și ars de soare. Sunt sperios, dar foarte mândru de bocancii mei soldățești. Tata se urcă în mașină și el, să meargă până în capătul din jos al satului unde e vila "unchiului George". Mama a ieșit în curte și, încrucișându-și brațele, se uită lung la mașină. Se consolează, poate, cu gândul că, într-o zi, voi intra pe poartă ca preot. Închizând portierele, șoferul ambalează motorul și pornește mașina. Se aud țipete de găște și rațe intrate în panică. Mă uit pe geamul din spate, să mai văd o dată munții, dar în urma noastră s-a ridicat o mare perdea de praf care acoperă totul.

Neobișnuit cu legănarea unei mașini, deprins să merg doar cu carul tras de vaci sau de bivoli, mi se face repede rău. Mă cuprinde o spaimă cumplită. M-am ghemuit lângă geam, pe bancheta din spate, lângă Norița, în vârstă de doi sau trei ani, și mătușa Terica ("unchiul George" stă în față, lângă șofer, îi dă indicații pe unde să meargă) și nu scot o vorbă. Acum, nu

plecarea din Lisa mă sperie. De fapt, nici n-am sesizat când am ajuns la șoseaua națională și am trecut prin Făgăraș, din care n-am văzut nimic. Întreaga mea ființă e concentrată asupra răului care îmi dă amețeli. Doamne, dacă voi vărsa? Gândul acesta mă îngrozește. Îmi înfig unghiile în carne și mă rog. "Doamne, ajută-mă să nu vărs". Mașina gonește cu viteză. "Unchiul George" i-a comunicat șoferului că, în maximum cinci ore, vrea să fie în București. Îmi e din ce în ce mai rău, îmi vâjâie capul, cum nu mi s-a mai întâmplat niciodată.

Din fericire, la un moment dat, undeva între localități, șoferul are probleme cu motorul. Se dă jos. Probabil, e ceva mai serios, căci coboară și "unchiul George", mătușa Terica și Norița. Profit de ocazie să ies și eu din mașină. Aerul răcoros de septembrie îmi face bine. Treptat, mă liniștesc. Spre norocul meu, defecțiunea nu e deloc simplă. Pornim, dar, după o jumătate de oră, ne oprim din nou. Asta se întâmplă de câteva ori, inclusiv la Predeal, unde am ajuns buimăcit de-a binelea, înainte de a coborî munții, se înserează. Acum chiar nu se mai vede nimic. Doar niște lumini orbitoare, fioroase, care vin din față. Probabil, însă, frica de farurile mașinilor mă ajută să uit de amețeală. Îl aud pe "unchiul George" bombănind. E nemulțumit că ne-a prins noaptea pe drum. Șoferul se scuză. N-a fost vina lui. Eu continui să nu fiu deloc conștient de gravitatea acestei călătorii. Nu-mi dau seama că, pe parcursul câtorva ore, copilăria mea a murit.

Am ajuns la București după ce se înnoptase bine. Poate, era târziu, dar cât de târziu? Nu știu. În septembrie 1937, Bucureștiul mai era, încă, "micul Paris". Normal ar fi fost să fiu șocat, uluit, când am intrat în oraș. Dezmățul reclamelor luminoase ar fi trebuit, în mod logic, să mă zăpăcească. Nu s-a întâmplat, însă, așa. N-am reținut nici o imagine — strălucitoare sau nu — până ce pe strada Italiană, o stradă liniștită, burgheză, ocolită de trafic, mașina a oprit și ne-am dat jos. În memorie mi-a rămas o baltă de întuneric, în mijlocul căreia se coborau bagajele. Să fi fost trecut de miezul nopții? Tot ce se poate. Altă explicație nu găsesc pentru acel București la fel de întunecat, noaptea, ca Lisa. Mă uitam cum căra șoferul valizele și așteptam încordat, lângă cufărul de lemn cu care tata a traversat primul război mondial, să mi se comande ce trebuia să fac.

45. În puținele ceasuri în care am izbutit să dorm, azi-noapte, m-am visat într-o vale îngustă, prin mijlocul căreia curgea un râu nu prea mare, dar

zgomotos. Duceam un plic galben, ceruit, cu peceti roșii pe care nu se afla nici un nume. Deși cerul era limpede, nu se zărea nici o stea. Un câine care lătra, un cal în galop, făceau ca liniștea să fie adâncă și tainică. M-am pomenit pe o terasă, dinaintea unui bătrân impunător. În jur se căscau acum râpi adânci, iar sub stânca lipită de treptele măcinate de vreme, râul se prăbușea urlând. Bătrânul a rupt pecetea, a citit atent scrisoarea, după care a început să mă descoasă. Cine sunt? De ce mi s-a dat mie plicul? Și cum am reușit să-l găsesc? Mi-am dat seama că mă bănuia și m-am trezit cu o teamă tulburătoare.

Am deschis fereastra să intre puțin aer proaspăt. E o secetă la fel de devastatoare, probabil, ca aceea din 1946, când am mâncat mălai stricat. De câteva zile, s-au năpustit cu furie valuri de caniculă, amestecând parfumul teilor înfloriți (sau amintirea lui) cu mirosul greu de gunoaie dospite la soare. Cerul e ars, acum, ca un crater de vulcan și nu sunt semne de ploaie.

Aud sunetele unor clopote. Vin, poate, de la biserica din apropiere sau mai de departe, nu-mi dau seama. Sunt niște sunete uscate, cu vagi, extrem de vagi sugestii mistice.

Ca să se roage mai bine, Pascal s-a decis într-o zi să-și redacteze singur rugăciunea. Când a terminat-o, a pus-o deoparte printre hârtii. Abia în secolul trecut a fost găsită și publicată. Poate, ar trebui să-mi compun și eu o rugăciune proprie. Cu siguranță, aş avea ce pune în ea.

46. Lisa de azi nu mai seamănă cu Lisa în care am copilărit eu. Casele sunt mai arătoase acum, au jaluzele, în loc de obloane, verande, în loc de pridvoare, și trei-patru odăi fiecare. Cele vechi erau construite din bârne. Acum se construiește numai din cărămidă, într-un stil cam greoi, împrumutat de la oraș. Lămpile cu gaz au dispărut. De asemenea, fântânile cu cumpănă de prin curți. Cu gust de țevă ruginită uneori, apa e scoasă din pământ de pompe electrice. Pe acoperișuri se văd antene de televizor, iar copiii nu se mai miră că se poate vorbi "prin sârmă". Centrala telefonică sătească, instalată într-o încăpăre lângă primărie, are, deja, câțiva abonați. Nici Făgărașul nu mai e, pentru copii, un oraș magic. Se poate ajunge acolo ușor, într-un sfert de oră cu mașina, și, într-o jumătate de oră, cu autobuzul. Larma dimineților când se pleca la câmp ori "la fan" ține azi de trecut. Doar, din când în când, un tractor mătăhălos străbate, cu zgomot, ulița goală. Satul e locuit îndeosebi de bătrâni, femei și copii. Bărbații au o

profesie incertă, nu sunt nici țărani, nici muncitori. Unii lucrează pe la fabrici în Făgăraș. Un autobuz prăfuit îi aduce spre seară și îi deșartă în fața primăriei.

Ceva mai la vest de mijlocul satului, curge și azi un râuleț strâmb și prizărit ("vale" i se zice în Lisa) cu apă puțină, suptă vara de arșiță, dar suficientă pentru a pune în mișcare, pe vremuri, roțile a două mori și o piuă sau pentru a fi utilizată toamna la cazanele de făcut rachiu. Ulița principală e paralelă cu "valea". Coboară dinspre munți și taie satul în două. Pe ea au fost așezate toate instituțiile: bisericile, cea ortodoxă ("biserica mare") și cea greco-catolică ("biserica mică"), față în față, cârciumile, primăria, școala și postul de jandarmi. Această uliță a fost asfaltată, fiindcă face legătura cu șoseaua națională și cu șoseaua care duce, pe sub munți, la Brașov.

Odinioară, puteau fi văzute automobile în Lisa, cel mult, de vreo trei ori pe an. Când se întâmpla un asemenea eveniment, toate orătăniile se speriau prin curți. Gâștele dădeau alarma, la fel de agitate și de zgomotoase ca străbunele lor de pe Capitoliu. Acum, mai ales pe ulița principală, gâștele "s-au modernizat". Nici nu mai înalță capul când trece vreo mașină. Omul cu goarna a dispărut și el. Nu mai vezi copii, în urma vacilor, cu bățul pe umeri, dimineata, și cu bățul târât prin țărână, seara, cum mergeam noi, mereu, plini de importanță. De altfel, nu prea mai sunt nici vaci, iar Calea Secii e năpădită de mărăcini. Nu mai poți sui pe ea nici cu piciorul. N-o mai folosește nimeni, e un drum mort, părăsit. Nu mai există nici gardul pe care am stat în cumpănă. E o plasă de sârmă ghimpată acolo, cu mărăcini. Au dispărut și nucii sub care, pe o măsuță cu picioarele înfipite în pământ, am scris, în două veri, o parte din "Reabilitarea Evului Mediu".

Dar progresul, cu părțile lui bune și părțile lui proaste, este o fatalitate, chiar și pentru un defazat sentimental cum sunt eu. Și nu modernizările îmi dau sentimentul confuz că Lisa nu mai e "satul meu". E doar "satul în care m-am născut". Lisa îmi confirmă, din păcate, ideea că progresul exterior e însoțit, uneori, de regres interior. Satul nu mai e "o lume". Are parcă orizonturile sparte. Mica sa eternitate s-a prelins prin ele și a rămas, pe aceleași temelii, o haltă oarecare din istorie. Sărbătorile nu mai sunt sărbători. Au devenit, ca la oraș, zile de odihnă. Nici măcar cârciumile nu mai sunt o "instituție". Le-au luat locul niște "baruri" rurale, cu jocuri mecanice. Altădată, în nopțile cu lună plină, când toate zgomotele amuțeau — ca să se poată scula înainte de răsăritul soarelui, oamenii trebuiau să se

culce devreme — praful de pe ulițe scânteia stins, misterios. Ferestrele mici, carbonizate de întuneric, păreau intimidată de fiorul cosmic ce copleșea nu numai satul, ci și munții. Uneori, câte un câine, trezit din somn, lătra. Apoi, speriat, parcă, de zgomotul pe care-l făcuse, se culca din nou. Într-o asemenea noapte, îngerii puteau îndrăzni și ei să umble pe pământ. Acum, n-ar mai îndrăzni.

Înainte de al doilea război mondial, care i-a obligat pe țărani să ia contact din nou cu istoria, adică în anul plecării mele la liceu, nu dispăruse satul aproape autarhic, cu orizonturi rigide, bănuitor și prudent în fața noutăților. În București se încinsese de mai bine de un deceniu "cearta dintre antici și moderni", în versiune românească, dar Lisa trăia liniștită într-un timp semipatriarhal. Tehnica modernă se reducea atunci la locomobilele care puneau în funcțiune batoza la treier sau cu care — puțini — tăiau lemne. Se folosea forța apei la moară, la joagărele de tăiat scânduri sau la piua unde se prelucra postavul de lână, necesar pentru sumane și cioareci, ori "straiele" miștoase cu care ne acopeream iarna. Încă nu pătrunseseră hainele de oraș și covoarele cu sultani și cadâne.

Toate articolele de îmbrăcăminte, cu excepția opincilor, erau făcute în sat. Pâinea nu se aducea de la oraș. În cuptorul mare din tindă, mama cocea, o dată pe săptămână, pâini mari, din făină de grâu amestecată cu cartofi. Uneori, veneau în sat scrisori de la cei plecați în America, să strângă bani la Cleveland sau la Detroit, dar ele soseau parcă din altă lume.

De regulă, trecerea din preistoria vieții în istoria ei, se produce încet, pe nesimțite. La mine s-a întâmplat altfel. Dimineața, mai eram încă în preistoria existenței mele. Seara, mă găseam în București, unde am aflat, treptat, că există electricitate, autobuze, pantofi, semafoare, mic dejun, agenți de circulație, concerte, vitrine, cerșetori, bănci, pastă de dinți, publicitate, limba latină, folclor (căci Lisa făcea folclor fără să știe) și multe alte noutăți absolute, în comparație cu care "competențele" mele nu mai valorau nimic.

47. Uitasem. Și în Lisa spusesem "eu". Nu-mi era necunoscut cuvântul când am venit în București. Dar de-abia aici l-am înlocuit definitiv pe "noi".

Acum, nu mai puteam conta decât pe mine. Trebuia la fiecare pas să mă uit în jur, bănuitor, și pe urmă să merg mai departe. Am devenit și din

necesitate egoist, închistat în mine, ursuz. Egoismul a jucat rolul "zidului" de care a trebuit să mă sprijin.

48. O adiere răscolește frunzele oțetarilor. Un nor pătează cerul decolorat de secetă. Va ploua?

Pendulele Monseniorului și monologurile doctorului Luca sunt, la fel ca amintirile, tot un soi de zid. Încerc să uit de boală. De aceea bat câmpii, într-o zi mi-am zis: ce-ar fi dacă Monseniorul ar reuși să-și disciplineze pendulele? În clipa următoare, am dat înapoi. Am simțit că mi-ar lipsi un "medicament".

49. *De la doctorul Luca a aflat tânărul custode că grădina, clădirea și biblioteca au aparținut, cândva, unui negustor care a trăit, mulți ani, pe picior mare, cu trăsură la scară și cu o droaie de servitori. Negustorul avea o manie, strângea pendule de toate formele și mărimile. Când și-a format o colecție, de care era mândru, a vrut ca pendulele să aibă cifre fosforescente și semnele zodiacelor pictate în negru pe cadrane, iar partea de jos să fie îngropată în cutii de dimensiunile unui violoncel pentru ca sunetele să aibă o rezonanță mai gravă. Tot el i-a cerut grădinarului, originar din insula Rodos, să-i facă o grădină alcătuită exclusiv din trandafiri, de diverse specii, organizată în șapte cercuri concentrice. În primul cerc, trandafiri cu șaizeci de foi, din specia menționată de Herodot, care era preferata regelui Midas. În al doilea, trandafiri pitici, cu florile aurii, din ce în ce mai închise spre centru și cu vinișoare de culoarea sângelui. În al treilea, trandafiri sălbatici, cu miros puternic și cu florile ca purpura imperială. În al patrulea, trandafiri de Damasc, în al cincilea, trandafiri de China, care înfloresc toată vara și rezistă până toamna târziu, în al șaselea, trandafiri dintr-o specie necunoscută, iar în ultimul, trandafiri agățători, înalți de mai mulți metri (servind și ca zid vegetal care ascunde curtea de privirile curioșilor), cu flori mici, albe sau în felurite nuanțe de roșu. Într-o zi, însă, pe neașteptate, negustorul n-a mai vrut să se ocupe de afaceri. A renunțat complet la existența zgomotoasă dinainte, a lăsat clădirea să cadă în paragină și s-a izolat în bibliotecă de unde ieșea doar când unicul servitor rămas în preajma lui bătea în ușă îngrijorat. După un timp, i-a vândut*

Monseniorului clădirea și, fără să dea vreo explicație cuiva, a pornit spre miazănoapte. De atunci, nu l-a mai văzut nimeni.

Julius și-a explicat, astfel, ferestrele bătute în cuie, ca să nu le zgâlțâie vântul, poarta dărăpănată, încăperile goale sau pline de mobile nefolosite. Doar grădina a scăpat de decadență, iar asta s-a întâmplat deoarece, înainte de a se închide în "salonul pendulelor", adică înainte de a se "sminti", cum bombăne Maria, Monseniorul a avut inspirația să-l reangajeze pe grădinar.

Clătinându-și capul pleșuv, acoperit la tample de un soi de puf alb, acesta se plânge mereu că "s-a stricat lumea". Și suferă că, în afara doctorului Luca, nimeni nu-i admiră trandafirii, udați de două ori pe zi, dimineața și seara, în lunile de secetă. De aceea, doctorul se simte obligat, de câte ori vine, să schimbe câteva vorbe cu el, înainte de a se îndrepta, sprijinit în bastonul său cu un scarabeu de argint încrustat pe mâner (pe care-l poartă mai mult decorativ, căci, în ciuda vârstei sale, bătrânul are mers de soldat), spre pavilionul bibliotecii

— Despre ce vorbiți? s-a mirat Julius, într-o zi, după ce doctorul Luca l-a întrebat, prevenitor, ca de obicei: "Ai timp pentru mine, băiete?"

— Bineînțeles, despre insula Rodos, l-a lămurit doctorul Luca, așezându-și cu grijă bastonul lângă ușă.. Știai că grecii îi spuneau trandafirului "Rodos"?

50. Zăpușeala e parcă mai mare. Și tot n-am rezolvat problema operației. O fac sau nu? Cineva ar trebui să decidă în locul meu și nimeni nu vrea. Sunt lăsat să stăruie într-o amânare fără sens în care, până la urmă, va hotărî, probabil, nehotărârea mea. Peste două zile, mă voi interna la "Urgență" fiindcă așa au căzut zarurile. Îmi vor face coronarografia care va arăta cum stau.

51. În principiu, nu cred că există ceva mai minunat ca o după-amiază de vară calmă, fără vânt, când nu se clatină nici o frunză, iar lumina se filtrează prin crengi. Stai culcat în iarbă, ascultând zumzetul insectelor care ciuruie liniștea, privești bucățile de cer ce se văd prin frunzișul unui copac, simți în nări mirosuri ametoare, ești fericit și nu știi pentru ce. Nu-ți mai trebuie nimic în afară de ce ești. Totul e extraordinar de simplu, într-un fel, vara m-

a ajutat să obțin prin simțuri ce nu mi-a fost dat să am prin credință. N-a fost nevoie să aflu de la alții că sacrul există în natură, că divinul poate fi atins, uneori, cu degetele. Vara, până și tristețile mi se păreau luminoase. Și e obscenă, oare, o femeie îmbrăcată sumar care stă întinsă pe o miriște aurie, cu capul culcat pe podul palmelor și cu ochii la cer, după ce a făcut dragoste? Așa poți pricepe mai bine decât din o mie de cărți de ce zeii grecilor se plectiseau în Olimp.

Acum, toate acestea țin de trecut. Mă simt ca o piatră pe care nu mai încolțește nimic și mă gândesc la mare ca la un vis, trăit într-o altă viață. Nu voi mai cunoaște niciodată, din păcate, bucuria tulbure de a sta pe nisipul fierbinte, golit de griji, de probleme, sau pacea ceasurilor petrecute lângă niște banali ciulini înfloriți pe faleză, printre pietre de o strălucire cenușie. Asta mă deprimă la fel de mult ca boala și face din vremea când rămâneam la Costinești până ce căpătăm culoarea castanelor coapte sau închiriam la Venus o cameră izolată, culcându-mă pe plajă fără să mă sinchiesc de radiații, o amintire aproape dureroasă. Vara a încetat să-mi mai poarte noroc. Mi-a devenit ostilă.

Aerul e, acum, atât de apăsător încât, dincolo de zidul unde au încremenit, imobili, oțetarii, se află, parcă, un deșert. Până și nopțile sunt bolnave. Nu mi-am imaginat că descriind sezonul secetos din Asybaris voi ajunge să-l suport. Am uitat de când n-a mai căzut o picătură de ploaie.

De fapt, tot ce doresc e să văd, într-o zi, această vară transformată în amintire.

52. *Rugat să-i descrie insula Rodos, doctorul Luca i-a vorbit lui Julius despre o școală de retorică prin care ar fi trecut Cezar și Cicero, despre ruinele fortificațiilor ridicate de cavalerii ioaniți și, mai ales, despre Marea Egee, unde odinioară se scăldau nimfele.*

— *În Rodos, a adăugat visător doctorul, am înțeles că sirenele nu sunt o glumă a mitologiei.*

I-a vorbit despre pământul bolovănos al insulei, înverzit de ierburi țepoase, despre marile păduri de pini, chiparoși și stejari, după care i-a explicat că acolo a debarcat Richard Inimă de Leu ca să angajeze marinari pentru a treia cruciadă și că în Rodos însuși peisajul, scăldat într-o lumină veche, îndeamnă la reverie.

În timp ce doctorul Luca perora, cu fața încă mai roșie din pricina pasiunii, Julius și-a amintit că bătrânul custode, care-l luase ca ajutor, se născuse tot în insula Rodos. Ar fi vrut să se lămurească dacă-i legase ceva. Și dacă relația lor cu Monseniorul dura de-atunci. Dar n-a apucat să-și formuleze curiozitatea.

— Te plictisesc? l-a întrerupt doctorul, văzând că Julius se juca, încurcat, cu un cuțit de fildeș, folosit la tăierea hârtiei.

— O, nu, s-a grăbit să protesteze tânărul custode.

— Poate, ai alte treburi. Dacă te plictisesc, e de ajuns să mi-o spui. Nu mă supăr. Voi veni altădată. Vara e lungă, mai avem de înghițit praful ăsta blestemat.

Cum avea, însă, poftă de vorbă, de fapt, iar Julius îi stârnise amintirile, se porni să-i povestească, amuzat, că în portul Rodos își ducea iubitele să le arate o casă unde atârna sub fereastră, scris cu litere mari, roșii, acest anunț: "Dau lecții bărbaților timizi. N-am nici o rușine. "

— Eram tânăr, băiete, și încă nu înțelegeam aceste vorbe din Biblie: "Dragostea acoperă totul, crede totul, nădăjduiește totul, suferă totul".

Îi mai povesti că, de câte ori zărea o nuntă, i se făcea milă de miri.

— Mă gândeam că nu va trece mult și își vor scoate ochii...

O clipă, Julius a fost tentat să-l necăjească puțin, întrebându-i dacă din dragoste se însurase cu Nelly. A renunțat, însă, de teamă să nu pară obraznic. Și, cum de-afară se auzeau zgomote de obloane lovite, s-a arătat din nou nedumerit că echipa plecată în căutarea deșertului nu se întorsese.

Doctorul Luca s-a ridicat de pe scaun.

— Lasă deșertul, băiete. Dă-i dracului de deșert. Eu am propriul meu deșert, nu trebuie să caut altul.

Figura i se asprise. A luat o statueta de porțelan de pe etajeră, reprezentând un satir grec, și se juca, nehotărât, cu ea.

— Eu am trăit, băiete, într-o toamnă, tot ce poate trăi un bărbat. Ce mai pot face acum e să-mi bat joc de mine.

Ceru un pahar cu apă, plângându-se de căldura de iad de-afară, după care continuă cu o voce neobișnuit de tristă.

— Singurătatea, află de la mine, n-o poate umple lumea, ci o singură ființă. Una care te poate ridica sau nimici.

Deodată, obrazul roșu al bătrânului deveni palid. Speriat, Julius l-a întrebat dacă nu vroia să se întindă pe canapeaua din bibliotecă. Doctorul a scuturat din cap.

— Scuză-mă, am avut o ușoară amețeală. E din pricina căldurii.

Si a mai cerut un pahar de apă ca să înghită un medicament, după care și-a luat bastonul de lângă ușă ca să plece.

53. Nu mai țin minte cum a decurs examenul pentru bursă. Probabil, a fost un examen formal. Patru din cele cinci burse, votate de comitetul școlar, erau deja date unor elevi din clasele a II-a și a III-a. Pentru a cincea, m-am prezentat eu, fără să am nici un contracandidat, căci la "Spiru Haret" nu prea se înghesuiau copii din familii nevoiașe. Și cum comisia aflate, probabil, că eram nepotul "domnului subdirector", am câpătat bursa fără probleme.

Până să înceapă cursurile, am locuit la "unchiul George". Pe atunci, liceul "Spiru Haret" poseda două clădiri, situate în imediată apropiere (amândouă dispărute azi), pe care le punea la dispoziție directorului și subdirectorului. "Unchiul George" ocupa cea mai mică dintre ele, o vilă, cu etaj, cochetă, aproape lipită de gardul curții liceului. La plecarea în vacanță, concediasse slujnica și, încă, nu angajase alta. Am dormit, deci, vreo două săptămâni în odaia de serviciu.

În acea toamnă, istoria se precipita în culise. La Palatul Regal, se vor fi succedat consfătuiri de taină provocate de ascensiunea legionarilor și de pericolele externe. Carol al II-lea era, încă, monarh constituțional, dar suporta din ce în ce mai greu Constituția din 1923. La Ministerul de Externe, aflat și el, ca și Palatul Regal, la o azvârlitură de băț de strada Italiană, veneau, probabil, telegrame îngrijorate care prevesteau că va fi război în Europa, întrucât Hitler și Mussolini deveneau din ce în ce mai amenințători. Ziarele vremii vorbeau, presupun, și de aceste presimțiri sumbre și de procesele din Rusia unde Stalin își lichida ultimii adversari. Dar eu mă aflam într-o stare de ignoranță istorică încă și mai mare decât aceea din Lisa. Nici măcar de informațiile date de omul cu goarna nu mai beneficiam. "Unchiul George" poseda, bănuiesc, un aparat de radio și era abonat, probabil, ca mulți intelectuali, la "Universul". Socotea, însă, și pe bună dreptate, că istoria nu era de nasul meu.

Prima mea descoperire bucureșteană a fost chiotul unui oltean cu cobilița care a trecut prin fața casei, strigând la intervale regulate, cu modulări stranii, "iaurgiuuu". Mătușa Terica mi-a dat niște bani și m-a trimis după el, ca să-mi pună iaurt într-un vas. După câteva zile, mi-am extins investigațiile

până în colțul străzii, la magazinul de "delicatese" al domnului Vancea, unde m-am dus cu un bilet pe care scria ce marfă trebuia să mi se dea. Alte imagini din acele săptămâni în care am locuit la "unchiul George" nu găsesc în memoria mea. Calea Victoriei unde, după-amiaza, aş fi putut să văd, cu siguranță, trăsuri elegante în care se plimbau domni cu joben și cucoane în mătăsuri, ar fi fost pentru altul, în locul meu, un punct de atracție. La fel, pozele de la cinematografe, reclamele, tramvaiele, ceasurile publice. Dar, fie că "unchiul George" mi-a interzis să mă depărtez de casă, de teamă că mă puteam rătăci, fie că eram prea timorat, n-am fost curios să depășesc limitele străzii unde fusesem "depozitat" provizoriu. Când au început cursurile, domnul Ioniță, intendentul liceului, m-a dus la internatul "Casei corpului didactic", cu care reușise să stabilească o înțelegere, ca să-i primească pe cei cinci bursieri de la "Spiru Haret". Mi-am luat cufărul care a fost, mulți ani, singurul meu bagaj, și m-am mutat în al doilea domiciliu bucureștean.

54. Domnul Iftodiu era profesor de franceză. Un bărbat înalt, uscat, adus de spate, închis în sine și suferind de o boală ascunsă. Sifilis, după câte am auzit mai târziu. Locuia undeva pe strada Regală, singur, într-un hotel plin de prostituate. Avea și alte ciudățenii. Se șoptea în clasă și pe coridoare că obișnuia să se plimbe, mereu singur, pe stradă, la ore târzii, fiindcă era, se pare, noctambul. Uneori, venea la liceu cu bluza de la pijama sub haină. Nu era o neglijență. I se irita pielea la gât atât de tare, încât nu mai suporta gulerul cămășii. Dar încerca să ascundă asta punându-și cravată la pijama. Cei care l-au văzut la concerte și la operă — fiindcă era meloman — povesteau că se ducea să asculte muzică în smoking. Și tot singur. Singurătatea lui devenise o legendă. Intra în clasă întotdeauna absent, cu un aer suferind, pe care-l accentua pielea, de un galben nesănătos, de pe obrazul său neras și îmbătrânit prematur.

Domnul Iftodiu m-a scos la lecție după primele ore de franceză. Căpătasem între timp uniformă și nu mai eram îmbrăcat ca în Lisa. Și cum domnul Iftodiu se uita la oameni fără să-i vadă, neapărat, n-avea cum să bănuiască, probabil, că nu eram inițiat, precum ceilalți, din familie, în tainele limbii franceze. De aceea s-a încruntat când s-a lămurit că nu reușeam deloc să nimeresc pronunția exactă a articolului "le", zicând ba "le", ba "lio", spre hazul colegilor mei. Scena era, probabil, într-adevăr,

comică. Un mic "barbar" se chinuia în fața unor fii de patricieni din "Roma" să vorbească într-o limbă necunoscută. Influența franceză, în România interbelică, nu atinsese România profundă, se oprise la protipendadă. În timp ce colegii mei erau, aproape toți, franțuziți, eu veneam dintr-o Românie înapoiată, încremenită în tradiții neguroase. Abia când râsetele au devenit hohot, domnul Iftodiu s-a uitat la mine mai atent și a înțeles de ce mă căzneam, fără succes, să mă descurc. Nu mi-a dat notă, mi-a zis să trec la loc în bancă.

Am ieșit pe ușă, ca să nu izbucnesc în plâns în clasă. Cred că-mi ardeau obrazii de rușine și de ciudă. Mă simțeam foarte nenorocit, jignit până în adâncul sufletului.

Întâmplarea aceea venea după alta, ia fel de neplăcută. Cum nu-mi permiteam să fiu client al bufetului de la liceu, îmi înfundam în buzunare, la internat, dimineața, două felii de pâine ca să le am în recreații. Spre ghinionul meu, "unchiul George" s-a plantat, într-o zi, la intrarea liceului, poruncindu-le tuturor elevilor să-și întoarcă buzunarele pe dos. Ceilalți au trecut liniștiți prin "control". În schimb, fiindcă din buzunarele mele au apărut feliile de pâine, care se și fărâmițaseră puțin, "unchiul George" mi-a tras două palme.

55. E posibil ca anii petrecuți la "Spiru Haret", șapte la număr, să fi atârnat în destinul meu chiar mai greu decât copilăria. Ne mirăm că Ludovic al XVI-lea a scris în jurnalul său, la 14 iulie, ziua căderii Bastiliei, "Nimic". Adică, "nimic de semnalat, de reținut". Dar câți dintre noi se pot lăuda că au sesizat momentul când au pus bazele regretelor de mai târziu? De câte ori mi-am amintit de anii în care am învățat la "Spiru Haret", m-am gândit doar că ei au reprezentat, poate, perioada cea mai fadă, cea mai searbădă, din viața mea, exceptând unele momente luminoase sau tulburi: primii fiori ai dragostei, trezirea instinctului sexual și, mai ales, o fascinantă aventură trăită cu ajutorul cărților. Nu mi-am pus problema, ca acum, că, la unsprezece ani, cât aveam când am ajuns în București, încă mai puteam să mă deschid spre lume, deși nu fusesem nici în copilărie prea expansiv. Din păcate, n-am cunoscut farmecul vieții de licean care reprezintă, pentru mulți, un capital de amintiri plăcute, duioase.

Probabil, multe lucruri ar fi arătat altfel dacă aș fi fost elev la "Radu Negru", în Făgăraș, printre colegi de condiția mea. La "Spiru Haret" eram

un tolerat, o "oaie neagră". În clasa mea, nu exista alt băiat venit de la țară. Mulți erau fii de moșieri, de industriași, de demnitari, de mari avocați, de medici și arhitecți cunoscuți, de negustori sau patroni de ziare. Puțini proveneau din familii obișnuite de intelectuali bucureșteni. Unii se cunoșteau dinainte de a veni la liceu, întrucât părinții lor se mișcau cam în aceleași cercuri. Eu sosisem din pădure direct în salon. Îmi lipsea până și cunoașterea limbii care se vorbea la București.

Cam trei sferturi din cuvintele limbii române moderne îmi erau necunoscute. Trebuia să mă deprind acum să zic "vopsea", în loc de "văcsea", sau "puțin", în loc de "o țără" și să evit vorbe care ar fi sunat bizar, de neînțeles, în urechea unui bucureștean ca "teșculă", "cătrănită", "palan", "recăl", "pocie" sau "părușcă". Încă nu auzisem de clase sociale, ca să pricep că eu reprezentam "talpa țării", în timp ce colegii mei, cei mai mulți, reprezentau "înalta societate", dar mă simțeam ca o buruiănă într-o seră. Nu eram unul "dintre", ci "o abatere", o excepție. Crescusem pe un sol aspru, cu rădăcini mai viguroase decât noii mei colegi, în schimb ei posedau un lustru care mie îmi lipsea. Diferențele săreau în ochi chiar după ce, primind uniforma, ce făcea parte din bursă, n-am mai avut un aspect folcloric. Pe mine, oricât mă străduiam să-mi așez noaptea, la internat, pantalonii sub saltea, pentru a le da o dungă aproximativă, uniforma nu cădea turnată. Umblam cu cămăși aduse din Lisa, care nu erau făcute pentru a pune cravată, și tuns chilug, ca un pușcăriaș, ceea ce mă demasca imediat, ca intrus, între niște băieți eleganți, manierați, siguri de ei. Bocancii, de care fusesem teribil de mândru, nu erau nici ei prea moderni. Se dovedeau grosolani și zgomotoși. De câte ori treceam pe coridoare, sunetul blacheurilor se auzea strident (până ce, într-o zi, "unchiul George" i-a cerut, enervat, domnului Ioniță să mă ducă la un cizmar care să-mi scoată blacheurile). N-aveam ghiozdan, îmi purtam cărțile și caietele sub braț și, pe deasupra, cu o susceptibilitate excesivă, foarte aproape de limita ei bolnăvicioasă, nu eram pregătit să intru în relații normale cu noii mei colegi.

56. Bursa de la "Spiru Haret" era foarte generoasă. Ea îmi asigura posibilitatea de a învăța la un liceu de elită, de "cinci stele", într-un mediu select, ceea ce, în condiții obișnuite, n-ar fi fost cu putință. Saltul din Lisa, peste vreo două, trei secole de civilizație materială, mă putea ajuta să ard

etapele formării mele. În București erau condiții la care, într-un târg, ca Făgărașul, nu se putea visa. Există o viață culturală bogată, nu se lăncezea ca în provincie. Eu am ignorat, însă, toate aceste stimulente, m-am închircit în bârlogul meu interior, fără să profit în nici un fel de norocul care îmi surâsesse.

Mai rău, la "Spiru Haret" am descoperit pentru prima oară umilința și ranchiuna, ceea ce a avut, probabil, efecte dezastruoase asupra psihologiei mele. Îi invidiam pe colegii mei că erau bine îmbrăcați, că știau să se poarte și că nu aveau nici un fel de complexe. Pe lângă ei, eu eram un necioplit. Prăpastia care ne separa se vedea ușor. Nu izbuteam deloc să fiu natural, dezinvolt, mă mișcam fără grație, trădând la fiecare pas o stinghereală care arăta că nu mă simțeam în apele mele. Și, în loc ca mediul select în care nimerisem să mă ambiționeze într-un sens bun, să mă determine să vreau să-mi cizelez puțin asperitățile, a stârnit în mine reacțiile cele mai proaste posibile. M-am izolat, m-am tras deoparte, am refuzat cu încăpățănare toate punțile pe care mi le întindeau colegii mei și, ca dezastrul să fie total, aproape mă mândream cu modul meu rudimentar de a fi. Aveam o timiditate arțăgoasă. În zadar, au încercat unii colegi să mă includă în atmosfera clasei. Am răspuns bunăvoinței lor cu o defensivă agresivă. Câțiva m-au invitat să-i vizitez. Am refuzat, sub diverse pretexte. Eram convins că mă chemau îndemnați de părinții lor să se arate gentili cu mine și n-am suportat niciodată compasiunile. Când mă întreba vreunul ceva în legătură cu Lisa, răspundeam sec, monosilabic.

Părinții nu aveau cum să cunoască și cum să înțeleagă problemele mele. Iar eu n-am simțit nevoia să-i fac părtași la ceva ce nici mie nu-mi era foarte clar. Rezultatul? Ruptura intervenită în destinul meu a accentuat, brusc și puternic, laturile negative ale firii mele. Acei ani, care mi-au creat multe complexe, m-au făcut mai stângaci, mai interiorizat, șubrezindu-mi șansele de comunicare la o vârstă când nu eram în stare să prevăd că așezam temeliile unei singurătăți de perspectivă. Prin forța împrejurărilor, păream frust într-un liceu cu atâția elevi de condiție bună, dintre care unii erau aduși, dimineața, cu mașina. Asta genera în mine inhibiții care, la rândul lor, fără să-mi dau seama, mă împingeau spre un ghetou sufletesc. Nu mă pot vedea, când îmi amintesc acei ani de școală, într-un grup sau lângă un prieten. Spiritul de camaraderie, despre care am citit atâtea, mi-a rămas, din păcate, străin. La sfârșitul orelor, îmi strângeam cărțile și caietele, fără să iau parte la rumoarea generală care se prelungea până în stradă. Încercam să

mă port precaut, pe acel teren necunoscut, unde trebuia să iau, cumva, totul de la capăt, dar nu-mi era limpede de ce anume trebuia să mă apăr. Și bănuiesc că nu arătam deloc simpatic în războiul meu defensiv, de arici cu țepii scoși în permanență.

Puteam să duc, probabil, complexul inferiorității mele sociale la limite și mai rele, unde, cu resentimente de plebeu furios, aș fi ajuns să detest oamenii bogați, să-i urăsc pe aristocrați. Din fericire, nu s-a întâmplat așa. M-am oprit la înverșunări sentimentale. N-am iubit niciodată Lisa mai mult ca arunci și, probabil, tot atunci am devenit conștient că-mi iubeam părinții.

57. Canicula s-a prăbușit brusc. S-a făcut aproape frig. Probabil, a nins la munte. A și plouat, dar nu suficient pentru a răcori pământul chinuit de secetă. Pe zid au reapărut ciorile. Măine, mă reinternez. Probabil, voi afla, în sfârșit, ce mă așteaptă. Cum zicea Nietzsche? Orice adevăr care nu mă omoară mă face mai puternic. Aceste vorbe care mi-au plăcut enorm, cândva, îmi provoacă acum un zâmbet neputincios.

58. *Julius intenționa de mult timp să meargă la o prezicătoare de care-i vorbise doctorul Luca. Pentru a ajunge acolo, trebui să treacă printr-un cartier pestriț și zgomotos, cu străduțe strâmte, legate între ele de ganguri întunecoase, unde tânărul custode avu surpriza unui alt Asybaris, cu totul diferit, parcă fără griji sau, dimpotrivă, hotărât să le uite. La fiecare pas, se văzu asaltat de vânzători ambulanți care își lăudau, țiptător, marfa. Un bărbat, cu făină pe față, semănând cu un clown, mâna din urmă un asin, în vreme ce, peste drum, niște prostituate, purtând centuri de castitate, îi ofereau cheile cu gesturi îmbietoare. Într-o vitrină, Julius zări o mumie expusă, ceea ce i se păru din cale-afară de caraghios. Cine putea fi interesat să cumpere o mumie? Urmând sfaturile doctorului Luca, se feri să intre în vreo prăvălie, cu toate că ar fi dorit să cumpere un ceai împotriva astmului, și sui pe o potecă formată din trepte săpate în piatră, cu smocuri de iasomie pe margini, până la o piață cu case mici, cenușii, toate dispuse cu spatele la restul orașului. De-acolo, coborî pe o străduță, pietruită cu bolovani mari, unde mirosea puternic a busuioc și a pește prăjit, spre locuința prezicătoarei; o prezicătoare specializată în "alectromanție".*

"Alectromanția" a rămas neschimbată, de pe vremea romanilor, îi explicase doctorul Luca. Se desenează în țărână un cerc, care e împărțit, apoi, în tot atâtea părți câte litere are alfabetul. Pe fiecare literă se presară boabe de grâu. Când totul e gata, e adus un cocoșel alb căruia i se dă drumul, iar prezicătoarea sau prezicătorul înseamnă literele de unde pasărea ciugulește grăunțe. Împăratul Flavius ar fi apelat la acest mod de a desluși viitorul pentru a cunoaște numele urmașului său. Cocoșul a mâncat grăunțele de pe literele THEOD, determinându-l pe împărat să creadă că numele urmașului său va fi Theodor, drept care ar fi poruncit să fie ucise toate persoanele care purtau acest nume și puteau ajunge pe tron. Urmașul său s-a chemat Theodosiu.

Găsi, relativ ușor, ceea ce căuta; o casă scundă, fără ferestre, cu o curte plină de nisip, dominată de un havuz. I se spuse, însă, că prezicătoarea murise.

59. Prin toamnă, m-am nimerit, într-o zi, în compania unui conte. Un conte autentic, ai cărui străbunici au venit din Bretania, instalându-se în București. Din vorbă în vorbă, am aflat că a urmat liceul la "Spiru Haret". Am aproximat că asta s-a întâmplat după ce am plecat eu de la "Spiru" sau mă pregăteam să plec. Și nu mi-am putut stăpâni o curiozitate: "L-ați avut, cumva, profesor pe George Șerban?" A tăcut nedumerit. Părea să audă pentru prima oară acest nume. "Șoacățu", am adăugat, amintindu-mi că "unchiul George" era mult mai cunoscut sub această poreclă. Omul s-a luminat la față. "A, cum să nu? Dar nu mi-a fost profesor. Era subdirectorul liceului". Și, înainte să apuc să-i spun că "Șoacățu" mi-a fost unchi, s-a pornit să povestească, încântat, ce spaimă a tras la o oră de dirigiență: "Lipsea profesorul și a venit Șoacățu, să-i țină locul. În clipa în care l-am văzut apărând în ușă, cu catalogul sub braț, am încremenit cu toții. S-a făcut o liniște de mormânt. Șoacățu era foarte temut. Credeam că am încurcat-o. Când colo, surpriză enormă. Șoacățu a pus catalogul pe marginea catedrei, fără să-l deschidă, și, bine dispus, ne-a vorbit toată ora despre dans. Ne-a explicat că dansul te învață multe, nu numai grația, te educă. L-am ascultat entuziasmați și am regretat când am auzit soneria". Am zâmbit înduioșat. Spre deosebire de mine, "unchiul George" era un excelent actor. Era volubil, avea farmec și știa să se facă simpatic, dacă vroia. Instinctul său cameleonic funcționa fără greș. De ce fusese poreclit "Șoacățu", nu știu.

Când am venit eu la "Spiru Haret", toți elevii îl numeau așa, nu "profesorul Șerban" sau "domnul subdirector". Porecla nu era rostită cu antipatie, dar, de temut, era temut ca profesor. Din câte am auzit (eu nu l-am cunoscut în această ipostază, căci a evitat sistematic să ia clasa în care mă găseam), nimeni nu-și îngăduia să se lase pe tânjală la "română" ori să facă șotii la orele lui. Se simțea teama și din tonul speriat cu care era semnalizată apariția lui pe coridoare: "Atenție, vine Șoacățu!"

Formal, nu mi-a atras atenția că nu vroia să se afle că eram nepotul lui. Am înțeles, totuși, singur că trebuia să fiu discret în această privință. Poate, nu vroia să-i influențeze pe profesori, să-i determine să-mi dea note bune din complezență, pentru a mă sili să stau singur pe picioarele mele. Poate, nu vroia să fie acuzat că mă proteja. Era în spiritul lui. Prin anii '50, când, înlăturat de la "Spiru Haret", ca "reminiscență burgheză", ajunsese să predea la o școală elementară din cartierul Tei, l-a avut elev pe fiul lui. L-a lăsat corigent, bruftuluindu-l în fața clasei, după care, acasă, i-a explicat că a vrut să dea un exemplu de intransigență.

Oricum, grija "unchiului George" de a mă ignora (îmi zicea "Paler" când îmi făcea vreo observație) a fost, inutilă. După o vreme, s-a aflat că eram nepotul lui "Șoacățu". Faptul m-a făcut, brusc, interesant în ochii unora, care își vor fi închipuit că mă aflu în raporturi strânse cu el, dincolo de zidurile școlii. Lucrurile s-au lămurit, însă, repede.

60. Sunt la "Urgență" pentru coronarografie. Am luat cu mine sfaturile lui Marc Aureliu, în speranța că mi-ar putea fi de folos.

Degeaba. Nici o șansă să găsesc un reazim în filosofia stoică.

61. După părerea doctorului Luca, un visător poate oscila între realitate și reverie ca un clown între râs și plâns.

— Și dacă ți se pare că mă mint, lasă-mă să mă mint, adăugă el. Poate, o fac, uneori, fiindcă e tot ce mi-a rămas. Adevărul meu de azi e bun de dat la câini, iar părerile de rău care se învechesc sunt ca bolile netratate, nu se mai vindecă.

Julius găsi că e momentul potrivit pentru a-i spune ce auzise de curând. Că Monseniorul ar fi întemeiat, cu mulți ani în urmă, undeva, o sectă, ce fusese declarată eretică și împrăștiată, deoarece propovăduia un rai

amenajat pe pământ, adus din viața viitoare în cea terestră. Speriat de amenințări, fugise.

— Prostii, se strâmbă doctorul Luca. După care își făcu vânt cu pălăria și privi, bănuitor, spre Julius. De fapt, ce-ai vrea să afli de la mine, băiete? Dacă vrei, cumva, să mă tragi de limbă în legătură cu Monseniorul, te sfătuiesc să renunți.

Julius simțea că se apropia momentul pe care-l așteptase. De aceea se feri să se arate prea curios. Se mulțumi să aducă vorba de emoția cu care doctorul Luca privise pescărușii zburând peste Asybaris.

— Mă tem, băiete, că nu-mi va fi ușor să-ți explic, clătină din cap bătrânul. Și nici ție nu-ți va fi ușor să înțelegi. Povestea e încâlcită. Mai ales că o parte din ea n-o cunosc nici eu.

Se vedea, pe fața lui, că un rest de îndoială îl făcea să ezite, ca un om nesigur pe amintiri. Până la urmă, însă, se hotărî.

— Locul acela era cel mai frumos de lângă mare. Cu toate că ploua și era rece, m-am oprit să văd pescărușii. Erau stoluri uriașe care se roteau în aer și înălbeau cenușiul din jur, până departe, deasupra mării. Deodată, mi-am pierdut cunoștința. Am simțit că se face noapte și că țipetele pescărușilor îmi sfășiau creierul. Când mi-am revenit, pescărușii țipau și mai aproape, chiar în urechile mele. Simțeam o fierbințeală în cap și în tot corpul, dar îmi era frică să deschid ochii. Și nu știu câtă vreme am rămas așa. Poate, un ceas. Poate, o după-amiază întreagă. O lumină lăptoasă îmi strivea pleoapele. Paralizasem, oare? Întâi, am mișcat degetul unui picior. Apoi, altul, Într-un târziu, mi-am strigat câinele. Nu mi-a răspuns. Asta m-a mirat. Căci niciodată nu se dezlipea de lângă mine. Am încercat să-mi aduc aminte ce făcusem în dimineata aceea. Mă revedeam într-un coridor întunecos unde desfăceam din hârtie o nimfa de marmură pe care o arătam cuiva sau o primeam. Apoi, mi-am amintit de invitația Terezei de a ne plimba printr-un cimitir: "Ce, nu-i interesant să vedem cum va arăta viața de apoi?" mă întrebase ea. Cu groază, am constatat că în memoria mea existau nenumărate pete albe. M-am revăzut la mănăstire, dar ce făcusem după aceea? În cele din urmă, am descoperit că eram într-un spital și că soarele bătea în fereastră.

Doctorul Luca făcu aici o pauză lungă, rămase pe gânduri și, apoi, renunță să-și continue povestea. Părea nemulțumit de niște lucruri pe care nu le putea lămuri până la capăt.

62. Am coborât cu liftul și, la capătul unui alt coridor, unde a trebuit să ne strecurăm printr-un furnicar de pacienți, am pătruns într-o sală plină de persoane în halate albastre și cu măști de tifon. M-am străduit să par brav, să nu mă comport ca o cârpă. Doar când am urcat treptele mesei pe care urma să mă întind pentru coronarografie, vitejia mea s-a clătinat, cerându-mi un efort special de voință.

Concluzia a fost seacă. E necesară o operație. Opțiunea îmi aparține, desigur. Eu, însă, aș fi preferat să fiu pus în fața unei decizii pe care să n-o pot discuta.

Deocamdată, am revenit acasă, la oțetari, și voi lăsa timpul să rezolve ceea ce nu reușesc eu. Cred că știu acum ce e cu obsesia deșertului la mine. Simt o mare uscăciune în suflet. Singurătatea adevărată nu e cea din jur, care nici nu mai contează, ba chiar mă scutește de eforturi suplimentare.

63. Oroarea mea de spital datează din cea mai grea iarnă pe care am văzut-o vreodată. Iarna anului 1954 a transformat Bucureștiul într-un sat asediat de zăpezi. Nămeții acopereau mașinile prinse de viscol pe stradă și ajungeau până aproape de vârfurile gardurilor, silindu-i pe cei ce vroiau să iasă din casă, pentru a-și cumpăra pâine sau pentru a căuta vreo farmacie deschisă, să sape galerii ca termitele ori să facă alpinism. Nu mai circula nici un tramvai, nici un autobuz. Într-o singură noapte, iarna anulase istoria.

Cu o săptămână înainte, primisem o telegramă de la sora mea: "Tata pe moarte, la spitalul din Făgăraș". Nici o altă explicație. Aveam gripă, zăceam de vreo trei zile, în pat, cu febră, dar șocul m-a făcut să uit de boală. Am plecat cu primul tren spre Făgăraș. Un tren de seară. În compartiment, pe întuneric, îmi puneam continuu aceleași întrebări. Ce se întâmplase? Și cât de grav era? Îl știam pe tata sănătos. Avea probleme doar cu o hernie pe care nu vroia s-o opereze, fiindu-i frică de doctori. Nimic nu prevestise un pericol. Când am coborât în gară, noaptea lăsa locul unei dimineți urâte, murdare, cu ceață și frig. Nu exista nici un taxi care să mă ducă în oraș și am pornit pe jos, spre celălalt capăt al orașului, pe niște străzi pustii, înghețate. La spital, am văzut-o mai întâi pe sora mea, așezată pe un scaun lângă pat. Tata a încercat să se bucure. Mi-a zâmbit chinuit și mi-a zis: "Ce faci Gip?" Acesta era numele de alint pe care mi-l dăduse după ce citise un roman englezesc. Era, probabil, numele unui personaj care îi plăcuse. Am

aflat, apoi, tot ce se întâmplase. Cum a alunecat pe scara înghețată a cârciumii, cum s-a lovit de colțul unei trepte de ciment ruptă, cum l-a căutat sora mea pe doctor toată noaptea în zadar, în vreme ce lupii urlau în jurul Lisei, cum l-au adus în zori la spital și cum acolo, înainte de operație, i se ceruse adeverință că era "colectivist". Și, cum tata nu era, directorul spitalului i-a comunicat sorei mele că așa sunau ordinele: țăranii care nu se înscriseră în "gospodăria colectivă" nu puteau beneficia de antibiotice. La farmaciile din Făgăraș nu existau, la acea dată, nici penicilină, nici streptomicină. Am alergat la Telefoane, am sunat la București și am rugat un prieten care avea o fiică doctoriță să vină, cu primul tren, în Făgăraș cu câte flacoane de streptomicină putea să procure. Am răătăcit, după aceea, pe străzi, cu un ghem de spaimă în stomac, cerșind Providenței o minune. Nu voi uita niciodată decorul acela de iarnă sticloasă, cu cer vânăt. Flacoanele de streptomicină au ajuns a doua zi, în zori. Era, însă, prea târziu. Tata făcuse septicemie. Dimineața, părea vesel și mi-a spus că vom merge, vara, împreună la coasă, pe Seaca. "Da, tată," m-am grăbit să-l încurajez. Dar, pe la prânz, starea lui s-a înrăutățit brusc. Și-a pierdut cunoștința și a început să horcăie. A fost primul om pe care l-am văzut murind. Am dus sicriul cu sania, la căderea nopții. La intrarea în curte, mama aștepta fără să zică nimic. Imediat după înmormântare, am plecat. Marele viscol care a urmat a ținut două zile și două nopți trenul, înțepenit pe șine, în gara Brașov. Aveam sufletul pustiu și simțeam că mă despărțeam de Lisa.

iulie

1. Împlinesc șaptezeci și patru de ani. Ca să mă cruț de bilanțuri, am încercat să mă uit la televizor. N-am avut, însă, ce vedea. Aproape totul e vulgar și de prost-gust. Inevitabil, mi-am adus aminte că "aniversările" mele au fost mereu niște zile goale; nu prea am știut ce să fac ca să le umplu. Azi, mi-am propus să renunț definitiv la ipocritul "sunt un om în vârstă" pentru

mai onestul "sunt un om bătrân". Cum ar zice Marc Aureliu, ai colindat mările și ai ajuns în port. Trebuie să fii gata să debarci.

Dar ce "mări" am străbătut eu? Mă tem că am străbătut doar niște bălți. Am în urma mea prea multe lucruri nefăcute, făcute pe jumătate sau făcute rău. Am visat altele pe care nu eram în stare să le obțin sau n-am îndrăznit să mă bat pentru ele; era mai comod să-mi găsesc consolări și scuze.

Spre deosebire de alții, cunosc nu numai ziua, ci și ora ieșirii din copilărie. Tata pusese ceasul deșteptător să sune și, la opt fără un sfert, pălăria metalică s-a pornit să zbârnâie. Am deschis ochii și am văzut ferestrele albe. Peste puțină vreme, mă aflu pe gardul din capătul grădinii. Țin minte și mirosul acelei zile. Pluteau în aer arome grele de nuci băuți cu prăjinile. În ajun plouase și rămăsese în umezeala scândurilor ceva care te făcea să dorești soarele... Cum ar fi arătat, oare, viața mea fără acea zi? În primii ani de liceu, mă dădeam în vânt după literatura sămănătoristă. Era o reacție împotriva mediului în care fusesem aruncat. Devoram cu pasiune dulcegăriile cu suflete pure, neprihănite, venite de la țară, pe care blestematul de oraș le corupea cu desfrâul său modern. Simțeam, la rândul meu, Bucureștiul ca pe o realitate ostilă, unde eram obligat să trăiesc departe de părinți, de sora mea, de foștii mei colegi de la școala primară din Lisa și de Calea Secii. Pe la cincisprezece ani, am scris cam o jumătate de roman, după toate poncifele sămănătorismului, pe care, mai târziu, am aruncat-o în foc. Căci, pe măsură ce complexe mele s-au mai atenuat, n-am mai suportat nici spectacolele cu țărani de carnaval sau de operetă, nici acadelele folclorice, în fapt, aveam aproape toate datele pentru a îngroșa rândurile "inadaptaților", mai ales că memoria joacă la mine, cum se întâmplă la mulți "raci", și rol de frână; nu-mi permite să mă despart ușor. Deși mă aflu de peste șaiszeci de ani în București, sunt și azi un "imigrant", căci nu mă pot compara cu bucureștenii get-beget. Îmi amintesc foarte vag cum e să privești, culcat în iarbă, noaptea, un cer spuzit de stele. Dar, fără să pot preciza de ce, mi se pare că, într-un parc, ploaia are cu totul alt miros decât într-o pădure; și nu cred că mă înșel (după cum nu cred că, luată într-un ulcior, apa din Niagara mai e "interesantă"). Ceea ce a făcut din mine un caz aparte, de om cu identitate nesigură, a fost descoperirea, consolidată cu timpul, că, în Lisa, sensibilitatea mea excesivă mi-ar fi creat serioase dificultăți, dacă aș fi rămas acolo. De la distanță, puteam să iubesc un sat unde grijile materiale anihilau sentimentele. Trăind în el, obligat să mă împart între muncă, biserică și cârciumă, pentru a fi în rând cu ceilalți

bărbați, nu știu cum m-aș fi descurcat. Relativ devreme, am priceput că într-o lume care ar fi arătat ca lumea copilăriei mele romantismul n-ar fi apărut niciodată și, probabil, greutatea de a mă vedea dominându-mi slăbiciunile a sfârșit prin a mă îndepărta, treptat, de Lisa.

Mama a murit tot iarna, ca tata. Și, tot în ianuarie, unsprezece ani mai târziu. Am plecat spre Lisa, cu o mașină de împrumut, într-o noapte cu zăpadă apoasă care înălbea întunericul. Mama suferise o congestie cerebrală, la fel ca, după aceea, sora mea (se pare că problemele de circulație sunt o moștenire în familia noastră). Se dusesse să aducă o găleată de apă de la fântână și, ajungând pe trepte, s-a prăbușit. Pe drum, mi-am făcut mii de reproșuri. N-o mai văzusem pe mama de aproape un an. Fusesem plecat din țară, ce-i drept, vreo cinci luni, vremelnic corespondent la Roma, dar nici înainte nu mă învrednicisem să iau trenul spre Făgăraș.

Noaptea aceea, în care am recunoscut prima oară că am fost ingrat cu părinții, ar fi putut însemna un moment important în existența mea. Aveam prilejul să înțeleg că mă dovedisem egoist în exces; că mă complăcusem într-o viziune mediocră despre dragoste, bazată pe ceea ce primești, nu pe ceea ce dai; și că vine fatal o clipă în care nu mai poți îndrepta nimic. Din păcate, am pierdut una după alta șansele de a preveni "pasivele"...

Dar să revin la "bălți". Am fost contrariul a ceea ce se înțelege prin "aventurier". Sedentar incorigibil, mi-am ratat cu seninătate reveriile din tinerețe. N-am ajuns nici la Polul Nord, nici să refac traseul lui Don Quijote, cum am visat. M-am ocupat, cu pasiune, de civilizația greacă, de antichitatea romană, de Evul Mediu și de Renaștere, dar n-am devenit "specialist" în nimic. Mi-a lipsit, dintre calitățile ardelenilor, disciplina. Am înlocuit-o cu fervoarea în dezordine. Când mi s-a oferit un post de asistent la catedra de Estetică, puteam începe o carieră universitară. Am preferat, fără o judecată matură, apele tulburi ale gazetăriei. Și nu e singura împrejurare în care au precumpănit vanități de moment, deși am vrut mereu să disting între "vanitate" și "orgoliu". Cu o ușurință pe care n-o pot pune decât pe seama superficialității, am neglijat, sistematic, ceea ce oamenii din Lisa au intuit instinctiv; că lumea nu e făcută pentru visători; mai ales pentru visători care se mulțumesc să-și viseze viața.

În principiu, civilizația nu suprimă "gorila" din noi (îi pune, în schimb, la dispoziție mijloace superioare pentru a-și atinge scopul), ci "copilul". Dar inclusiv în existența mea aș putea găsi dovezi că, după ce ne "civilizăm" și

ne "educăm" instinctele, ne pomenim, într-o zi, obosiți și bântuiți de îndoieli. În fond, de ce anume mai pot fi sigur azi?

Sunt incapabil să dau un răspuns cinstit.

2. Probabil, las o impresie mizerabilă cu neho-tărârile mele. Nu mă pot decide nici să înfrunt operația, nici s-o refuz. Mă învârt în gol și o iau mereu de la capăt, spre exasperarea celor care n-au cum să bănuie cât mă costă aceste ezitări. Ascult tot felul de reproșuri politicoase și de sfaturi contradictorii, din ce în ce mai dornic să fiu lăsat în pace. Cum să explic că mă simt ca o frunză pe apă? Sunt stări care nu se pot lămurii.

3. Azi m-a căutat un bioterapeut care pretindea că vindecă... orice. Mă tem că am fost nepoliticos. Am recunoscut, fără ocoluri, că nu pricep cum s-ar putea rezolva prin pase bioterapeutice situația mea, deși, evident, aș fi fericit să scap de operație. Am simțit că nu i-a plăcut scepticismul meu, dar am răsuflat ușurat când a plecat.

4. Canicula s-a întors de câteva zile. Obosit, mă uit la zidul pe care somnolează ciorile și-mi închipui, o clipă, că, dincolo, e Asybaris. În rest, nu fac nimic nici azi. Mai exact, îmi pierd timpul. Și mă îndoiesc tot mai mult că oboseala mea e generată doar de boală. Poate că infarctul n-a fost decât un detonator. Parcă s-au scurs din mine energiile vitale. N-au mai rămas decât o tristețe contrariată și sentimentul că nu sunt în stare să părăsesc indiferent această lume. Încă iubesc această ticăloasă viață care are consistența fumului. N-am avut norocul să pot crede că moartea e o poartă spre altceva și nu mă pot obișnui cu gândul că, într-o zi, oricum, nu voi mai vedea cerul, fie și ars de secetă ca acum. Orice boală mi se pare urâtă, degradantă. N-am știut ce spun când am afirmat că boala poate înălța. Sau am judecat după exemplele altora, de care nu sunt capabil să mă apropiu. Mi-am făcut mult rău, conștient sau nu, și, în ciuda egoismului, am oarecari înclinații spre autodistrugere — am cochetat și cu ideea sinuciderii -, dar e suficient să-mi pun problema morții pentru a deveni laș.

În vis, azi-noapte, eram într-o casă părăsită, cu multe camere, ticsite de mobile. Afară, o lună plină lumina un pâlc de pădure. Treceam din cameră

în cameră, fără să ajung nicăieri. Nu găseam nici o ieșire din clădire. La un moment dat, am vrut să forțez o fereastră. Noaptea de afară a dispărut și am văzut un soare roșu, înălțându-se din mare, ca într-un început de lume. Cineva din spate mi-a șoptit: "Ar trebui să fugi".

Asta și fac. Încerc să fug. În definitiv, nici nu-i de mirare.

5. Doctorul Luca făcu un gest indecis.

— *Profesiunea mea e sufletul omului, băiete, dar n-am bănuț, când am cunoscut-o pe Tereza, că mă voi dovedi un psihiatru fără har. De fapt, nu era frumoasă. Avea un fel de zâmbet neterminat, niște ochi lânțezi, ca ai adolescentelor, și un nas cărn care-i dădea un aer aproape impertinent, dar, încolo, nu atrăgea atenția prin nimic deosebit. Scundă, cu obrazul ars de soare și îmbrăcată modest, se deosebea, totuși, de femeile care se străduiesc să placă. De aceea m-a mirat avertismentul ironic al unui coleg de la spital care mă zărise cu ea. "Femeia aceea e ca plantele carnivore, am impresia. Dacă apucă să te prindă, nu mai ai scăpare." Am devenit, brusc, curios: "O cunoști?", l-am întrebat. "Nu, dar eu miros femeile ca un câine", a zis. Până atunci nu-mi pierdusem capul după nici o femeie. Îmi băteam joc cu plăcere de "eternul feminin", hotărât să nu mă las legat de patul nici unei femei, din pricina deselor situații în care mă văzusem numit "fiu de cățea" sau "fiu de târfă" de cei ce aveau chef să mă insulte, încât mi-am închipuit că vorbise din răutate. De altfel, era pacienta mea.*

Tereza mi-a povestit că avusese o căsnicie ruinată, că făcuse greșeala să se mărite cu un bărbat pe care nu-l iubise și că suferea de insomnii cumplite din pricina cărora avea tot felul de fobii. Când am încercat să aflu dacă mai consultase vreun psihiatru, a părut încurcată. "E ceva care nu merge în strădaniile mele, de aceea mă aflu aici. Uneori, îmi vine să trag fața de masă cu tot ce se află pe ea" mi-a zis. Îi intrase în cap că nu era normală, că-i lipsea ceva ca femeie și trăia cu spaima că va înnebuni. Apoi, a recunoscut că era fatalistă, că nu se putea revolta. Împotriva cui să se revolte? Era convinsă că orice răzvrătire ar fi fost inutilă. Adevăratul dușman își fusese întotdeauna ea.

După mai multe întrevederi, ne-am spus pe nume. Dar, pe măsură ce discutam mai mult și ne apropiam mai mult, mi se întărea bănuiala că nu-mi dezvăluia totul, că-mi arăta numai o față, lăsând-o pe cealaltă în umbră. Într-o zi, mi-a adus niște desene ciudate, făcute de ea. Înfațeau străzi

goale, pe care nu trecea nimeni, copaci fără frunze, ceruri pustii. "Tu ai văzut vreodată un copac înverzit?" am întrebat-o în glumă. M-a privit mirată, neînțelegând ce vroiam. A trebuit să-i pun sub ochi desenele. "De ce toți copacii tăi au crengile goale?" "N-am observat", a zis ea.

Treptat, am aflat că era o olfactivă și că patru mirosuri îi dădeau o stare aparte: mirosul ploii, mirosul de frunze arse, mirosul de iarbă cosită și... aici a râs, mirosul de baligă. I-am propus să facem o plimbare și a acceptat. Era o toamnă minunată, blândă, cu cer melancolic și frunzișuri arămii. Pe drum, mi-a mărturisit că toamna suferea de come sentimentale, iar eu am luat, firește, vorbele ei ca pe o încurajare indirectă. A doua zi, am ieșit din oraș, să ne bucurăm de pustietatea luminoasă a câmpurilor. S-a oprit lângă un lan pipernicit de grâu, plin de maci, și m-a întrebat cum de cresc atâția maci când ei sunt secerați înainte de a da fructe. Fără să aștepte răspunsul, a adăugat: "Am o bănuială că așa va arăta și viața mea"... După asta ne-am așezat pe un răzor înflorit. Deasupra noastră, cerul era pătat de nori străvezii. Mi-am dat seama că ezita să se bucure și nu înțelegeam de ce. "Adevărul e că iubesc viața atât de mult încât îmi vine să plâng", m-a lămurit ea și mi-am închipuit că era vorba doar de o slăbiciune de moment, mai ales că a comparat clipa aceea cu eternitatea. Luând din iarbă o păpădie, a spulberat puful, zâmbind: "Gata, s-a terminat cu eternitatea acum. Ce urmează după eternitate, domnule doctor?" Am luat-o în brațe și i-am șoptit la ureche: "Altă eternitate".

Câștigasem "războiul". Căci, după teoria ei, dragostea e un război. Trebuie să existe un învingător și un învins, un cuceritor și un cucerit. Dar, la întoarcere, pe drum, m-a descumpănit din nou. Mi-a zis: "Cred că ar fi mai bine să nu afli adevărul, Luca. Presimt că el ne va despărți până la urmă". Avea o privire tristă și mi-am dat seama că se petrecea în ea ceva nelămurit. Oprindu-se, apoi, mi-a pus o întrebare care m-a lăsat fără glas: "Ești psihiatru, poți să mă lămurești cât este vis și cât este realitate în ce trăim noi?" Am bâiguit ceva confuz, iar ea a râs, ironică: "Luca, nu te pricepi". Ironia m-a iritat. "La ce nu mă pricep?" Ea m-a luat de mână: "Nu vreau să te jignesc, dar nu te pricepi nici la visuri, nici la femei". După aceea a început să-mi vorbească despre călătoriile ei, în care văzuse nenumărate lucruri interesante. Mi-a povestit cum se desfășoară o vânătoare de reni, cum arată templul lui Poseidon, de la Capul Sunion, luminat din spate, la apusul soarelui, și cum a mers pe șoseaua care urmează coasta între Messina și Palermo, în timp ce, foarte aproape, marea fiind agitată, valurile se spărgeau de malul stâncos. Eu o ascultam din ce în ce mai uimit. "De ce te uiți așa la mine, Luca?", m-a întrebat. "Te invidiez", i-am mărturisit sincer. La Damasc, văzuse, scrisă pe un pergament vechi, "Cartea morților". Răsfoind-o, se întristase. "M-am gândit că sfârșitul

poate veni dintr-o dată, ca apusul soarelui în Africa, și că trebuie să fiu pregătită". La fel de serioasă, a adăugat că Hermes, zeul cu sandale de aur, plecase dintr-o peșteră să vânture lumea. Asta, însă, mi-a stârnit bănuieli: "Chiar ai fost în atâtea locuri?" Ea a pufnit, brusc, în râs: "Le-am visat, Luca. Eu aduc lumea la mine. E mai simplu". M-am simțit groaznic, zicându-mi că-și bătuse joc de mine. Mi-am amintit că studiasem ceva despre femeile isterice, cu o imaginație debordantă, și mi-am propus să fiu mai atent. Nu vroiam să fiu victima unei femei care-și căuta compensații. Fiindcă nu există milă, hotărî doctorul Luca.

6. S-a întetit canicula, parcă. Aerul e acum și mai încins. Stau cu ferestrele închise toată ziua, în speranța că astfel voi limita zăpușeala. Dacă ies în curte, mă lovesc valuri fierbinți de căldură. Noaptea, simt că transpirația îmi putrezește pe piele și trebuie să alerg mereu sub duș. Abia spre dimineață febra aerului și a zidurilor mai scade. Încolo nimic nou.

7. Poate, ar trebui să reiau întrebarea: în ce mai cred, oare?

Printre moderni, sunt aproape retrograd. Acum câțiva ani, mi-am cumpărat o agendă electronică. Ea zace pe undeva, nefolosită, căci nu mă pricep s-o manevrez. Și, după ce că sunt nepractic, nu cred nici în mitul progresului. Mă îndoiesc că un barbar, civilizându-se, a avut numai de câștigat. Intelectualii veniți azi de la țară lasă în urma lor alt fel de sate. Sunt mai bine pregătiți să înțeleagă progresul, ca progres tehnic și științific, dar nu să înțeleagă ce regres interior se ascunde uneori sub acest progres. Făcând o croazieră în Mediterană, pe un vapor, omul de la frontiera acestui nou mileniu trăiește, în condiții foarte confortabile, o experiență inferioară, totuși, celei din *Odiseea*. E condamnat să ajungă repede la țintă, nu după zece ani, și să rămână un turist.

Printre tradiționaliști, nu prea am ce căuta, întrucât cred că avem și tradiții proaste, de care ar trebui să ne debarasăm. Și era normal ca, într-o zi, carele trase de boi, ca în tablourile lui Grigorescu, să dispară, iar căruțele trase de cai să devină la fel de rare ca trăsurile cu care se plimbă, vara, excursioniștii în stațiunile balneare.

Atunci, unde e, azi, locul meu?

M-am dus cu o strângere de inimă la Lisa, prima oară, după ce au murit și mama și sora mea. Ceea ce n-am prevăzut a fost că mă voi plictisi după o singură zi. A trebuit să nascocesc un pretext ca să pot pleca, mai ales că ploile mă obligau să rămân în casă, iar aerul se îmbibase de o umezeală rece. Și n-a fost singura oară când mi-am scurtat șederile, și așa rare, cu sentimentul că aș putea să petrec oriunde, la țară, o vacanță de câteva săptămâni. Nu, însă, la Lisa unde compar tot timpul, involuntar.

Cu toate acestea, nu voi spune niciodată îndeajuns ce înseamnă Lisa pentru mine. Târgoveții consideră că un sat e o așezare mai mică ai cărei locuitori se îndeletnicesc cu agricultura. Ei habar n-au că un sat e (sau, cel puțin, era) o lume, cu legile sale aparte. Nici producătorii de dulcegării despre satul românesc n-au făcut un serviciu lumii țărănești. Dimpotrivă, au procedat ca doamnele din înalta societate care, pe vremuri, se îmbrăcau, "la ocazii", în costum național.

Cioran a zis că un an din viața unui oraș modern ar fi mai plin decât un secol din viața unui sat; și că țăranul a înțeles multe, chiar prea multe despre viață și moarte, dar n-a înțeles nimic din istorie. Aceste afirmații au, după părerea mea, un defect capital. Ele pleacă de la premisa, greșită, zic eu, că istoria ar fi mai importantă decât viața.

Istoria?

Spre sfârșitul războiului, a fost adusă în Lisa o baterie de apărare antiaeriană. Începuseră bombardamentele americane. Din timp în timp, stoluri de "Liberadoare" treceau munții, îndreptându-se spre rafinăriile din zona Ploieștilor și spre Capitală. Alcătuită din studenți intrați în ultimul an de la Politehnică, bateria avea misiunea să doboare avioanele inamice, să nu le lase să treacă munții, dar nici un obuz nu și-a atins ținta. Bombardierele americane treceau ca la paradă printre ghemotoacele de fum ce împrășcau cerul. După aceea, ofițerii și trupa se relaxau. Se organizau "ceaiuri", se înfiripau idile. Mai mulți militari-studenți se obișnuiseră să vină, duminica după-amiază, la noi în curte, aducând uneori cu ei și curioși. Se așezau pe scaune sub mărul cu "mere de sticlă", tata le aducea hârtie, iar unul dintre politeh-niști formula o problemă de geometrie în spațiu. Aproape de fiecare dată, tata reușea să dezlege primul problema, fără ajutorul hârtiei. A doua zi, reîncepea spectacolul. Pe cerul neverosimil de limpede, apăreau iar, argintii, cârduri de bombardiere. Tunurile antiaeriene trăgeau, din nou, cu ghemotoace de câlți, fără să producă nici o pierdere inamicului. Spre seară, își făcea apariția pe ulițe "omul cu goarna". Înainta șchiopătând și anunța că

trebuiau să se prezinte la primărie cei care aveau diverse misiuni legate de eventuala prăbușire a vreunui bombardier.

Și, pe urmă, e chiar rău când înțelegi mai multe despre viață și moarte, trăind (cât se poate!) detașat de istorie?

8. În existența bucureșteană, m-am răzvrătit, la un moment dat, împotriva naturii mele. Asta s-a întâmplat în primul an de studenție, când ajunsesem să cred sincer că un tânăr care nu e capabil să bea, măcar, un litru de vin la o sindrofie n-are cum deveni un bărbat adevărat. Mă feream, atunci, să recunosc că mirosul și gustul de alcool îmi displăceau. Mi se părea că aș fi mărturisit o infirmitate ascunsă. Dornic să demonstrez că nu sufăr de mai puțină bărbăție decât cei care puteau să se așeze, bucuroși, la un chef și hotărât să mă "educ" prin voință, mi-am impus să beau. Mi-am detestat reținerile de "persoană defectă", iar rezultatul a fost că m-am angajat, cu o sumbră seriozitate, în niște exhibiții ridicole.

În special la balurile studențești mă străduiam să nu-mi dau de gol inapetitul pentru alcool, de parcă era vorba de o boală rușinoasă, urâtă, de care nu vroiam să afle nimeni. Balurile aveau loc, săptămânal, sâmbăta noaptea, și se organizau în cantina "Casei studenților", de pe Plevnei, scoțându-se mesele și amenajându-se "un bufet". Cum nu prea dispuneam de bani, întrucât posibilitățile de a ieși din jena financiară se mărgineau la nopțile în care făceam pe hamalul în Gara de Est, nu puteam oferi eu, aproape niciodată, băutura. Însă nu mă lăsam rugat prea mult dacă vreunul dintre colegi ținea să se arate generos. Și, cum s-a întâmplat mereu în exagerările mele, nu cunoșteam limite, la care s-ar fi convenit să mă opresc. Făceam eforturi ca să par un "dur", ascunzându-mi cu grijă complexe.

Din acea perioadă, am la activ câteva bravade pe care, cu indulgență, le-aș socoti puerile. Cineva mi-a arătat cum poți să spargi un pahar în dinți și pe urmă să pisezi sticla în măsele până ce devine faină, ca să poți s-o înghiți. "Numărul" mi s-a părut grozav, de mare efect. Am încercat la câteva baluri și am reușit. Sunetul sticlei pisate era sinistru și eficient. Asistența se uita înfiorată de curiozitate și teamă la mine, ca la un "câine rău", gata să muște dacă era zgândărit, iar eu îmi savuram succesul, plăcut impresionat de faptul că unii, mai slabi de înger, se speriau. Învățasem, de asemenea, cum să arunc cuțitul la distanță, ca indienii, înfigându-l într-un copac, și

eram încântat de câte ori găseam pe cineva care să-mi admire îndemânarea. În anul mării secete, în 1946, mâneam la cantina "Casei studenților". Nu primisem cartelă, din pricina unor neînțelegeri, și, împreună cu un grup de studenți, de la diverse facultăți, am pus la cale o stratagemă de a obține bonuri, pe sub mână. Misiunea mea, în cadrul acelui grup, era una de descurajare a celor care ar fi avut poftă să ne ceară cartelele sau să ne întrebe cum ne procuram bonurile. Când intram în marea sală a cantinei, luam de pe prima masă un cuțit și-l azvârleam prin aer să se înfigă, zbârnâind, în lemnul unei mese la care nu stătea nimeni. Și mă umflam în pene de fiecare dată, observând ce impresie puternică provoca acel gest "terrorist", luat în serios, deși nu era decât o bravură comică.

*

Din aceleași motive, ce nu țineau doar de vârstă, fumam îndrăcit, am învățat să bat step, cum vedeam prin filmele americane cu Fred Astaire, și mă străduiam să epatez ca dansator. Dimineața, când ieșeam de la bal, ridicam capacul unei guri de apă și mă spălam până la brâu, sub privirile dezaprobatore ale trecătorilor care trăgeau, probabil, concluzii foarte triste despre apucăturile tinerei generații, ce nu fusese pe front ca să se maturizeze și nu găsea ceva mai bun de făcut decât să-și etaleze lipsa de educație. Într-o zi, am coborât dintr-un tramvai aglomerat, nu pe scara vagonului, împreună cu ceilalți călători, ci pe fereastra deschisă (era vară).

A durat vreun an acea criză, comparabilă cu o acnee juvenilă, de care-mi amintesc cu jenă. Probabil, "vitejia" pe care mi-o dădeau complexe și care mi se pare cam caraghioasă acum, prin ambițiile ei exagerate, era mai puternică decât teama de ridicol. Sau, poate că teama de ridicol a apărut mai târziu. Nu mai știu.

*

Faima noastră de indivizi periculoși, cu care nu era indicat să te pui rău, s-a prăbușit după ce cuțitele, cu vârf ascuțit, au fost schimbate cu altele, având vârful bont, ceea ce anula dexteritatea mea.

9. Se zice că omul îmbătrânește când îmbătrânesc pasiunile sale. Dar poate că, înaintea pasiunilor, se uzează capacitatea de a înțelege unele din problemele noastre de altădată. Întorcându-mă la primii ani de liceu, îmi vine să exclam: "Chiar am fost, se pare, un «mic barbar» adus la «Roma»!"

Din București, vedeam doar centrul. Și nici acesta tot. Nu mă abăteam de la traseul cel mai scurt care mă ducea de la internat la școală, și invers. De ce? Orice explicație aș da mi se pare neîndestulătoare. Pesemne, nu mă ispитеau noutățile, nici nu s-a întâmplat să-mi deschidă cineva ochii asupra lor. Habar n-aveam cum arată un spectacol de teatru, de operă sau un concert. Nu eram interesat oare? Socoteam, cumva, că sălile de spectacol nu erau de nasul meu? Sau motivul era mai banal? Căci îmi lipseau banii pentru bilet și, pe deasupra, nu-mi puteam asigura o ținută corespunzătoare, întrucât nu aveam, încă, un costum de haine și pantofi.

Ce știu sigur e că m-am șlefuit greu. Am învățat să-mi pun cravată abia la șaisprezece ani, iar într-o sală de teatru am pătruns și mai târziu. Procesul "urbanizării" mele a fost lung. Am purtat, multă vreme, cămași țărănești și un suman cernit făcut de un croitor din Lisa. Nu-mi amintesc să fi trecut pragul unei cofetării, cât am fost la "Spiru Haret", și nu cunoșteam lucruri elementare: cum se trimite o telegramă, cum se folosește un aparat de radio sau cum e să mergi cu un taxi. Pe bulevard, mă opream uneori în fața cinematografelelor să mă uit la poze. Dar nu văzusem, încă, vreun film. Urmăream cu atenție doar afișele care anunțau conferințe publice deoarece acolo intrarea era liberă.

Mă revăd în locul unde se găsea clădirea "Cărții Românești", dispărută, ulterior, sub o bombă. În vitrină, o fotografie mare; un bărbat frumos, îmbrăcat într-o cămașă rusească. Alături, ultimul său roman: "Lorelei". Nedumerire: ce o fi însemnând Lorelei? Plec mai departe, cu sentimentul că nu știu ceva esențial. În clasă, cântam, împreună cu ceilalți, "Trăiască Regele" și vedeam pe perete, în spatele catedrei, tabloul care-l înfățișa pe Carol al II-lea. Dar cunoștințele mele despre viața politică din România acelei vremi se opreau aici. Unii, preluând, probabil, vorbe auzite pe-acasă, făceau glume pe seama metresei regelui. Eu venisem din Lisa cu convingerea că despre rege nu era îngăduit să avem păreri rele. Dacă se discuta despre "Șoacățu", mă retrăgeam discret, căci nu vroiam să-și închipuie vreun coleg că spionam. Practic, mă excludeam singur de la micile conspirații din clasă, întărind barierele dintre mine și ceilalți, ceea ce

a fost în detrimentul meu, cu siguranță, căci aş fi avut multe de învățat; "spiriștii" erau aproape o castă și știau să uzeze de "lustrul" lor.

Am pierdut, astfel, ocazia unică de a cunoaște ultimii ani tihniți ai Bucureștiului interbelic; un timp în care mai puteau fi văzute în București, probabil, înainte de a fi îngropate sub cenușiul războiului, adevărurile fostului "mic Paris", pestrițe și oscilând între cei doi Caragiale (tatăl și fiul).

La internat, ca să poți ieși în oraș în cursul săptămânii, trebuia bilet de voie iscălit de director în persoană. N-am cerut niciodată unul. Ieșeam doar duminica după-amiază, când nu erau necesare bilete de voie, și, totdeauna, mă duceam în Piața Sfântul Gheorghe, locul tradițional unde se întâlneau lisenii aflați în trecere prin București, cu speranța că voi întâlni pe cineva "de la noi". Acolo, dădeam ocol pieței o oră-două. De obicei, nu venea nimeni. Câteodată, însă, spre marea mea bucurie, își făcea apariția, fie vreun soldat care pleca în permisie, fie cineva care venise să vândă cartofi în capitală. Întors la internat, număram apoi zilele care mai erau până la Crăciun sau până la Paști, așteptând vacanța așa cum așteaptă pușcăriașii zilele de vorbitor.

Și nu-i adevărat, probabil, că închiderea în sine duce la descoperirea de sine. În loc să-mi luminez micul meu bârlog, m-am ghemuit în el. Nu găsesc în cenușiul acelor ani decât, cel mult, unele situații comice... Îmi dorisem enorm, din primele zile, să am și eu pantaloni scurți. La un moment dat, domnul Ioniță, om milostiv și cumsecade, mi-a făcut rost de o pereche. Nu erau noi și nu era nici sezonul potrivit pentru ei, dar n-am rezistat tentației de a-i îmbrăca, plecând în prima mea vacanță. Iarna debutase mai devreme. Căzuse zăpadă din belșug. Și, cum se apropia Crăciunul, era aglomerație mare pe trenuri. Încât n-am găsit loc în compartiment. Am tremurat pe coridor, foarte mândru de pantalonii mei scurți, cu picioarele roșii ca focul din cauza frigului. Când am coborât la Voila, unde venise cu o sanie să mă ia, tata s-a speriât...

Pe "unchiul George" nu-l mai zăream decât rar. Atunci, mă dădeam respectuos la o parte, zicând, protocolar, "bună ziua", dacă era cineva prin preajmă, sau "sărut mâna", dacă eram numai noi. El îmi răspundea înclinând ușor capul, fără să mă învrednicească, de obicei, cu o privire. Trecea marțial, semeț, ca un comandant pe lângă un băiat de trupă. Probabil, vroia să-mi atragă atenția că nu trebuia să mă aștept la nici o bunăvoință din partea lui și cu atât mai puțin la vreo protecție. Doar când era bine dispus și nu se găsea nimeni altcineva pe coridor, îmi adresa o

întrebare binevoitoare, de genul: "Îți lipsește ceva?" Intimidat, mereu cu teama că putea observa ceva nereglementar în ținuta mea, îngăimam ce-mi trecea prin minte. Și abia așteptam să-mi întoarcă spatele. Într-o zi, un om de serviciu m-a convocat la "domnul subdirector". M-am speriat. Făcusem ceva care-l supărase? Am bătut la ușa cabinetului de la etaj și am așteptat să-i aud vocea zicând, autoritar, "intră". L-am găsit așezat la un birou impunător. N-a ridicat ochii din hârtii decât după un timp. Atunci mi-a comunicat că puteam să-i cer bani pentru caiete și rechizite, dacă aveam absolută nevoie, pregătind în prealabil o chitanță.

Între anii 1938 — 1941, cei cinci bursieri de la "Spiru Haret" am fost trimiși la internatul liceului comercial "Nicolae Kretzulescu", aflat pe o stradă liniștită, paralelă cu strada Negustori, într-o clădire șubredă, cu un singur etaj, pustie azi. La acest internat, disciplina era mult mai relaxată. Nu era nevoie de nici o învoire pentru a pleca în oraș. Directorul, un domn cu albeață la ochiul drept, nu avea deloc ambiții pedagogice, ne lăsa de capul nostru. Elevii mai mari se duceau, când aveau bani, la bordel, "Crucea de piatră" nefiind foarte departe de internat, după care își povesteau cu lux de amănunte, în dormitor, isprăvile. Cei mici jucam fotbal cu o minge de cârpă, pe stradă, sau ne întreceam să aruncăm pietricele, la țintă, în curtea, năpădită de urzici și de iasomie, a bisericii din apropiere.

Alte amintiri din acei ani nu prea am. Doar câteva imagini disperate: noaptea cutremurului din noiembrie '40, când ne-am repezit în stradă și, exact în fața mea, a căzut de pe clădirea liceului, aflată vizavi, o statuie de bronz; mitralierele clăntănind, în împrejurimi, în zilele rebeliunii legionare, în vreme ce noi, înghesuiți în sufragerie și neștiind ce se întâmpla, ascultam speriați; și duminica în care un pedagog cu cizme roșii și obrazul bubos a făcut o coloană cu elevii trecuți de cincisprezece ani și, încă, "neinițiați". Îi ducea, "cu cântec înainte, marș", la bordelul din "Crucea de piatră", cum i-ar fi dus la baia comunală.

10. Am avut un vis oribil. Se pornise o furtună și, deodată, l-am văzut în curte pe profesor. M-am mirat că era tară umbrelă și am ieșit să-l poftesc în casă. "Am venit să vă operez", mi-a zis el, grăbit. Am simțit în clipa aceea că rămân fără aer. "Dumneavoastră?" "Da, eu". "Dar dumneavoastră nu sunteți chirurg", am îndrăznit. "N-are a face, m-a liniștit el. Nu mai e timp să căutăm unul. Azi e ultima zi. Mâine va fi prea târziu". M-am învoit să mă

duc la spital, dar profesorul n-a vrut să audă. M-a amenințat că, dacă îl voi obliga, mă va opera cu forța, deoarece situația o cere. Și a scos din buzunar o mască de tifon.

M-am trezit, firește, lac de sudoare.

11. Înțeleg inutil unele lucruri, am impresia. Întotdeauna, am crezut că o slăbiciune asumată fortifică. Acum, văd că nu e deloc așa. Dar ce schimbă asta? Parcă aș fi o busolă stricată la care nu se mai distinge Nordul. Și, în continuare, problema mea e aceeași. Cum să umplu un timp care a devenit prea larg.

12. — Trecusem de mai multe ori prin dreptul aceluia șopron părăsit, de la marginea orașului, fără să fim curioși să pătrundem în el, își reluă povestea doctorul Luca. Și chiar în după-amiaza în care ne-am hotărât să aruncăm o privire înlăuntru, am făcut-o mai mult în joacă. Am dat la o parte crengile unei tufe mari de răchită care crescuse în fața porții șopronului și ne-am uitat prin crăpăturile dintre scânduri. Nu se zărea, însă, mai nimic. Căci doar o slabă fâșie de lumină, de la o fereastră unde își țesuse un păianjen pânza, subția întunericul. Apoi, am observat că lacătul de la poartă atârna deschis. Dacă vroiam, puteam intra. Ceea ce am și făcut, lămurindu-ne că șopronul acela era o fostă magazie de scânduri în care fuseseră strânse diverse lucruri ieșite din uz, printre care și o caleașca veche, fără roți, cu pernele de piele, jupuite, și cu felinarul căzut pe un maldăr de paie, lângă un teasc de struguri stricat. Am vrut să închid poarta la loc, dar Tereza m-a oprit: "Mie îmi place aici — a hotărât ea. Nu ți se pare romantic?" Șopronul arăta mizerabil.

Putea fi socotit "romantic" doar în bătaie de joc. l-am spus-o, dar efectul a fost pe dos. Mi-a declarat că ar încânta-o să ridice șopronul la rang de castel și să se simtă în el ca o castelană. "E chiar interesant — s-a aprins ea — să te crezi «castelană» într-un șopron părăsit".

A doua zi, ne-am întâlnit tot acolo. A venit cu un buchet de tuberoze. A rupt câteva tulpini și mi-a uns brațul stâng cu suc, explicându-mi, foarte convinsă, că învățase asta de la o vrăjitoare din Chios: "Vreau să te silesc să visezi cu mine". Și a continuat pe latinește: Bestarberto corrumpt visceres ejus mulieris. Apoi, a râs satisfăcută: "Acum nu te mai poți împotrivi. Te-

am vrăjit". Încă și mai intrigat am fost când a pretins că mă visase înainte de a mă cunoaște. "Cum poți să visezi pe cineva pe care nu l-ai cunoscut?" m-am mirat eu, sincer. S-a uitat la mine lung: "Tu n-ai visat niciodată lucruri pe care nu le-ai văzut?" Și, oarecum, surprinsă de mirarea mea, a schimbat vorba: "Sunt în mâna ta acum, Luca. Și știi de ce?" "De ce?" "Simplu — a zis ea. Dacă poți să-mi aduci bucurie sau tristețe, înseamnă că sunt în mâna ta".

Adevărul e că exista ceva care mi se părea exagerat în felul cum îmi gâdila amorul propriu, îmi zicea că o durea capul, ziua, din pricina timpului care trecea prea încet, că se pomenea uneori cu sânii îngreunați de dorul meu și că-i era drag până și mirosul transpirației mele. Când am avertizat-o, amuzat, că am și cusururi, mi-a răspuns, însă, cu o ironie: "Dacă ai fi perfect, n-aș avea nici un merit că te iubesc". Apoi, mi-a dezvoltat teoria că o femeie se înjosește când iubește un bărbat care îi este inferior, că, în mod normal, pentru a-și putea dăruia dragostea unui bărbat, femeia are nevoie să-l admire. Alteori, mi-a atras atenția că femeile fac adesea greșeala de a da bărbaților mai mult decât pot să primească, dar că ea nu putea arde cu o flăcără mică și liniștită. "Prefer să-mi închipui că am ce-mi lipsește, fiindcă simt nevoia să am măcar așa", mi-a spus într-o seară. Țin minte că afară era lună plină. Lumina care pătrundea prin fereastra șopronului îi înălbea fața. S-a ridicat de lângă mine și a încercat, fără succes, să pună la loc felinarul caleștii. Când a revenit, mi-a reproșat: "Eu aș putea să călătoresc o viață întreagă în această caleașca fără roți. Tu n-ai putea. Simt asta". "Simți prost", i-am zis, supărat că mă credea lipsit de imaginație. Dar a avut dreptate, adăugă doctorul Luca, urmărind un gând nemărturisit.

13. Într-o dimineață ploioasă, (mă aflam în vacanță), "omul cu goarna" ne-a adus la cunoștință intrarea României în război. În zilele următoare, au început să plece pe front flăcăii și bărbații tineri din sat. Întors, toamna, în București, n-am observat schimbări importante, provocate de război în atmosfera orașului. Cucoanele își etalau toaletele de toamnă, iar trăsurile treceau pe Calea Victoriei ca în vremurile normale. În schimb, mă apropiam de o perioadă fără de care viața de licean ar fi rămas, mai departe, anostă.

De data aceasta, n-am mai mers la internat. M-am despărțit de ceilalți patru bursieri de la "Spiru Haret". Între timp, "unchiul George" devenise

director al liceului. În această calitate, avea dreptul să ocupe clădirea rezervată funcției, situată în imediată apropiere, la întretărirea străzilor Italiană și Vasile Lascăr. Era o casă veche, boierească, fără etaj, de pe la începutul secolului, cred, sau chiar dinainte, având o intrare principală, acoperită de o galerie cu geamlâc, invadată de iederă, și una de serviciu, dând tot în curte, dar în capătul celălalt. Cum numărul încăperilor depășea nevoile familiei "unchiului George", casa fiind foarte spațioasă, domnul Ioniță m-a anunțat că una din camere îmi era rezervată mie. Așa îi comunicase "domnul director". Firește, n-am fost întrebat dacă vroiam să aleg între a sta mai departe la internat și a locui alături de "unchiul George". Domnul Ioniță trebuia să execute o dispoziție.

Ce anume îl determinase pe "unchiul George" să mă aducă lângă sine? Vroia să mă supravegheze mai atent, întrucât împlinisem cincisprezece ani? Bănuiesc că motivul real nu prea avea legătură cu pedagogia. Cum benefăciam la noul "domiciliu" nu numai de o cameră, ci și de hrana necesară, bucurându-mă, așadar, de "casă și masă", bursa revenea "unchiului George".

Camera "mea" (oricum, prima despre care pot vorbi astfel) avea două ferestre spre strada Vasile Lascăr și una, obturată de iederă, spre curtea clădirii, ce servea și ca spațiu pentru depozitarea lemnului de fag de care avea nevoie liceul. O ușă dădea spre sufragerie. Aceasta a fost încuiată, deoarece eu urma să iau masa la bucătărie. Alta dădea spre scara ce ducea la intrarea principală, de care nu aveam voie să mă servesc. Camera nu era rea, era luminoasă, dar semăna cu o enclavă. Ca să plec sau ca să vin, trebuia să străbat un coridor lung, prin fața încăperilor ocupate de familia "unchiului George"; ajungeam la bucătărie, iar de acolo la intrarea de serviciu. Mobilierul, adus de domnul Ioniță, consta dintr-o masă îngustă și lungă, din scândură de brad negeluită, un pat de fier, care-mi asigura o bună educație spartană, și un scaun. Încolo, nimic. Nu exista dulap. De fapt, nu prea aș fi avut ce pune în el, garderoba mea fiind extrem de sumară: uniformă și vreo trei schimburi. Tot avutul meu intra în cufărul pe care-l țineam sub pat. Manualele și caietele mi le țineam pe masă, iar cărțile "extrașcolare", câte îmi putusem cumpăra, le puneam, pe lângă pereți, pe jos. De un scaun în plus nu era nevoie, căci nu puteam primi oaspeți. De altfel, ce coleg ar fi acceptat să vină la mine, riscând o întâlnire cu "Șoacățu"?

În acea cameră, având ferestrele acoperite cu hârtie vânată, de camuflaj, cum cereau rigorile războiului, și bine încălzită iarna de o bună sobă de teracotă pe care o puteam îndopa la discreție cu lemne din rezerva liceului, am luat cele mai importante hotărâri ale adolescenței mele. De ea se leagă singura mea "nebunie" adevărată.

14. Fac o pauză pentru a lua o nitroglicerină. Am permanent pastilele la îndemână. Presupun că în asemenea momente mă sperii mai mult decât ar fi cazul.

15. La puțină vreme după ce am fost mutat de la internat, am descoperit marile biblioteci din București. Mi-am procurat permise și la Biblioteca Academiei și la Biblioteca Universitară și, astfel, după-amiezele mele, goale până atunci, au căpătat un sens. Mi le petreceam răsfoind prin fișiere, uimit de jungla amețitoare a titlurilor, apoi, bineînțeles, în sălile de lectură. Începusem cu romanele lui Alexandre Dumas, cu Cronin, cu Sienkiewicz, și am ajuns la "Eroii" lui Carlyle, singura carte pe care mi-a recomandat-o "unchiul George". Într-o bună zi, însă, undeva prin apropierea străzii Batiște, am dat din întâmplare peste o bibliotecă mai modestă, unde se împrumutau cărți. Am solicitat două, lăsând drept gaj carnetul de elev. Le-am primit. În două nopți le-am citit și m-am dus să iau altele. Așa a început totul.

Cum regia casei ce fusese dată în folosință "domnului director" intra în contul liceului, nimeni nu ținea socoteala luminii pe care o consumam noaptea sau a lemnului pe care le îndesam în soba de teracotă de cum se răcea vremea. "Unchiul George" nu mă controla ce făceam. În trei ani, a intrat de două ori în camera mea; o dată ca să mă ia la rost, deoarece găsisese în cutia poștală o scrisoare parfumată adresată unui "mucos" (acesta eram eu), altădată ca să mă sfătuiască să țin un jurnal de lectură, prilej cu care mi-a vorbit despre "Eroii" lui Carlyle. Încât, după ce închideam ușa în urma mea, puteam să fac orice pofteam, să-mi folosesc serile și nopțile cum mă tăia capul. Important era să nu primesc la școală note care să-mi pună în pericol bursa. Și am profitat, prompt, de această libertate, de îndată ce am descoperit biblioteca de unde puteam împrumuta cărți. Amânând pentru orele târzii de noapte pregătirea lecțiilor de a doua zi, citeam ca un apucat.

Uneori, mă repezeam să fac însemnări, cum mă îndemnase "unchiul George". De regulă, înghițeam, însă, pagină după pagină, pe nerăsuflăte, fără să mă ridic din pat. Și, din ce în ce mai mult, corvoada pregătirii lecțiilor devenea un obstacol supărător. De aceea, într-o noapte, am luat, după o scurtă deliberare, o decizie eroică, poate singura hotărâre fermă din viața mea. Am înșirat pe o foaie de hârtie toate materiile școlare. Apoi, fără să-mi tremure mâna, am tăiat cu o linie groasă jumătate dintre ele. Contam pe capacitatea memoriei mele de a "captura" în recreații conținutul paginilor pe care le aveam de învățat pentru orele de științe naturale, fizică sau geologie, domenii unde am rămas, de-atunci, cu lacune definitive. În felul acesta, am mărit substanțial timpul pentru lecturi și am putut să împing spre dimineață plictisitoarele obligații școlare, satisfăcute în grabă, ca să pot dormi măcar câteva ore înainte de a fugi la liceu.

Au fost niște ani la care nu mă pot gândi decât cu un amestec de melancolie, uimire și recunoștință. Căci, fără ei, adolescența mea ar fi rămas teribil de fadă. Niciodată n-am mai fost capabil de o asemenea libertate, de atâta uitare de sine. Veneam de la liceu, mâneam în grabă ce-mi dădea servitoarea la bucătărie, după aceea fugeam imediat la bibliotecă. Restituam cărțile citite și luam altă provizie. Întors acasă, mă închideam în cameră și mă așterneam pe lectură. Dacă promisiunile unui titlu nu se confirmau, luam altă carte, căci "prada" era în fiecare zi consistentă, iar lăcomia mea nu se împiedica în "prejudecăți". Îmi lipsea o scară limpede a valorilor, ceea ce m-a ajutat să rătăcesc în voie, în calitate de cititor "curat", într-o lume unde nu mai existau nici războiul, nici liceul și, chiar, nici Lisa, punând alături cărți capitale de altele doar la modă sau alese întâmplător, li amestecam pe Dostoievski și pe Stendhal cu D'Annunzio sau cu Pierre Loti, pe Caragiale cu Damian Stănoiu, pe Sadoveanu și Rebreanu cu Octav Dessila și Drumeș. Mă împărțeam între Bacovia și "București, orașul prăbușirilor", alternam "Roșu și negru" cu "Invitație la vals", pe Gogol cu Erich Maria Remarque (foarte în vogă), pe Dante cu "femeile celebre". După "Menuetul", am citit toate romanele lui G. M. Vlădescu. După "Medeleni", nu mi-a scăpat nimic din pelteaua romanțioasă a lui Ionel Teodoreanu. Am luat din Boccaccio sau din "Amantul doamnei Chaterley" doar partea deocheată, din "Anna Karenina" doar adulterul, din "Oedip" doar incestul, însă fervoarea mea era pură. M-am "inițiat", totodată, în filosofie, în artă, dând buzna fără nici o pregătire în domenii aproape virgine, devoram tot ce-mi cădea în mână despre cei șapte înțelepți ai

Greciei antice sau despre erezia lui Akhenaton în Egiptul vechi, pentru a mă întoarce, apoi, la literatură, unde îmi improvizam idoli sau obsesii (cum ar fi "soarele negru al melancoliei", după ce l-am citit pe Gerard de Nerval). Am suferit cu David Copperfield și cu tânărul Werther, am convorbit cu fostul călugăr franciscan, Rabelais, dar treceam de la Hegel la Zola și de la discursurile lui Cicero la un Louis Dumur, cu o dezinvoltură de ignorant în transă. Căci marea șansă a acelei aventuri, ca ea să arate cum a arătat, a fost tupeul de a socoti accesibil orice. Altminteri cum aș fi putut să-i amestec pe Nietzsche cu Casanova sau pe Montaigne cu Bacalbașa? Noapte de noapte, cărțile au jucat pentru mine rol de Șeherezadă. Râdeam, plângeam, sufeream, urmăream cu sufletul la gură acțiunea unor romane ieftine, nu mai așteptam vacanțele, nu mă mai simțeam străin în București. În micul meu ghetou sufletesc se petreceau acum lucruri extraordinare. Cu libertatea pe care mi-o dădea lipsa criteriilor, mă pasionam și după capodopere și după maculatură. Și poate că aceasta a fost în favoarea mea. Neîndrumat de nimeni, am avut posibilitatea să mă lămuresc singur asupra unor lucruri. Am citit nenumărate cărți proaste, ba chiar am fost entuziasmat de ele. Mi-am găsit singur maestrul și, pe unii, cu dificultate. M-am pomenit în fața unor cărți foarte importante fără să fiu intimidat, inhibat, de celebritatea lor și am renunțat la somn, inclusiv pentru aventurile submarinului Dox. În schimb, din întâmplările reale, petrecute în acei ani, nu-mi amintesc aproape nimic. Locul lor e plin de pete albe în memoria mea. N-aș putea să relatez, dacă mi-ar cere cineva, nimic interesant despre lecții sau despre pățaniile din clasă. Nici măcar războiul n-a lăsat urme.

N-am lipsit din București, între 1941 și 1944, decât în vacanțele de Crăciun, de Paști și vara. Cu toate acestea, nu-mi amintesc de nopți sfâșiate de urletele sirenelor sau de oameni fugind, îngroziți, pe stradă. În mod straniu, războiul a înseninat pentru mine o perioadă fericită. De altfel, tot ce știu despre al doilea război mondial cunosc din filme și din cărți. La vremea respectivă, n-am citit nici un ziar, n-am ascultat nici un comunicat la radio, n-am văzut nici un jurnal de actualități. Războiul era tot atât de departe de grijile mele ca războiul peloponesiac. Spre rușinea mea, spaimele și derutele provocate de mișcările frontului mi-au fost cu desăvârșire străine. Nu-mi păsa ce se întâmpla cu Europa. Sufeream pentru moartea Annei Karenina sau pentru melodrame de duzină, umblând prin toată lumea, de la ecuator la pol, și prin toate timpurile. Revăd trenurile înghețate, cu tancuri și soldați, îndreptându-se spre front, din zilele când plecam în vacanță sau

veneam din Lisa, dar despre ce se petrecea în București, atunci, pot povesti un singur lucru; am fost martor când niște polițiști îmbrăcați în civil, postați pe bulevard în dreptul Cercului Militar, tăiau cu foarfecele cravatele prea bălțate ale malagambiștilor*, acuzați că nu se îmbrăcau decent într-o țară aflată în război.

**Malagambiștii erau nonconformiști care purtau pantaloni strânși pe picior, gulere înalte și haine cu umerii deșelați, modă lansată într-un bar din centrul capitalei unde Sergiu Malagamba își demonstra virtuozitatea la baterie.*

A fost perioada cea mai sinceră din viața mea, după plecarea din Lisa. Poate, singura. În rest, chiar nevoia de a simți mereu un zid în spate m-a silit să fiu ca o cetate medievală cu podurile ridicate și cu lanțurile, de coborâre, ruginite.

16. — *Mă întreb și azi, băiete, cum ar fi trebuit să mă port, continuă absent, doctorul Luca. Și de ce am avut senzația că o femeie ca ea nu era reală, că venea din altă lume? Mă crezusem, până atunci, un psihiatru priceput și, pe deasupra, fusesem obișnuit să dau importanță femeilor numai în pat, îmi plăcea să spun că femeia este, întotdeauna, "fizică" și că numai bărbatul poate deveni un "animal metafizic", de aceea m-am uitat cu îngăduință la ea când, ridicându-se de lângă mine, m-a chemat s-o însoțesc: "Hai să călătorim. Sau n-ai chef să cunoști lumea?" Ca să-mi demonstreze că vorbea serios, s-a urcat pe capra caleștii și, de-acolo, m-a somat: "Vii?" Era veselă, dar, fiindcă nu m-am grăbit să intru în joc, mi-a zis pe un ton aspru: "Treaba ta. Eu am poftă să călătoresc". Asta m-a deranjat. Înainte, îmi declarase că nu putea iubi decât în genunchi. Acum, devenise aproape voluntară. Am pus capriciul ei pe seama faptului că, în seara aceea, mirosea, puțin, a alcool. Poate, și de aceea m-am încăpățânat să nu cedez. Altminteri, m-aș fi prins în jocul ei, ca să-i fac plăcere și ca să-i dovedesc că nu eram deloc lipsit de imaginație cum mă bănuise. Am rămas, așadar, pe maldărul de paie unde stăteam de obicei culcați, unul lângă altul, după ce ne iubeam, așteptând să coboare de pe capra caleștii. N-a coborât, însă. Și nici n-a mai zis nimic. Nu-i vedeam prin întuneric decât silueta și abia într-un târziu am înțeles că plângea. "E isterică, m-am gândit. Nu i-am făcut pe voie, iar acum mă pedepsește". După ce intrase în viața mea, îmi impunea "filosofia" ei! Vroia să mă domine. M-am ridicat,*

totuși, și m-am dus s-o îmbunesc, căci nu țineam să mă despart de ea. Plângea, în continuare, încet, fără să scoată o vorbă. Când s-a calmat, în sfârșit, s-a întors spre mine și mi-a zis: "Luca, ești un prost". "De ce sunt un prost?" am întrebat-o. "Pentru că nu știi să visezi".

17. La cincisprezece ani, aveam, prin urmare, lumea mea. Școala devenise o anexă. Nu mă mai interesau notele. Nici frustrările nu-mi mai ulcerau sufletul. Nu-mi mai păsa că eram considerat o "curiozitate" sau un "antipatic", un "încuiat", fiindcă nu luam parte la agapele colegiale și n-aveam nici un prieten, purtându-mă ca un adolescent fără adolescență.

Lumea mea nu era, totuși, nici ea ferită de contradicții. Pe la șaisprezece ani, făcusem aproape o pasiune pentru Schopenhauer. Citisem și recitisem "Lumea ca voință și reprezentare". Și, cum Schopenhauer e, se pare, un fel de modă filosofică la români, m-am agățat de pesimismul său ca de un model de gândire, fără să-l înțeleg, de fapt. Aspiram să mă înalț la dezabuzare! Socoteam dezgustul filosofic forma cea mai subtilă a spiritului! Mă străduiam să aprofundez greața de a trăi, convins că numai nefericirea poate deschide orizonturi nebănuite. Mimam suferința, cu o înduioșătoare credință că mă aflu pe un drum important. Încercam să-mi vâr în cap că nimic nu are sens, în vreme ce spionam, la cinci după-amiaza, din spatele unei ferestre acoperită cu hârtie vântată, sânii unei necunoscute ce ieșea, în casa de vizavi, pe balcon.

18. Canicula îmi accentuează durerile de cap și mi-a ruinat de tot somnul. Nu mai pot adormi fără somnifere. Mă pregătesc să plec la o clinică de la Milano, dar nu mă pot vedea întors la viața normală. Simt că am trecut un prag dincolo de care mai există doar amintiri.

19. Ea mergea la Sibiu, unde era elevă la o școală de menaj. Eu veneam în București unde eram, atunci, în clasa a VI-a la "Spiru Haret". Tatăl ei ne dusesse cu sania la Voila, stația de cale ferată cea mai apropiată de Breaza (satul vecin din care era ea) și de Lisa. Acolo am pierdut vreo două trenuri, neîndurându-ne să ne despărțim, după care, ca să luăm totuși o hotărâre, ne-am suit într-unul ce ne-a dus până la Făgăraș. În sala de așteptare, cu ciment

rece și întuneric mirosind a acru, băncile erau ocupate de soldați ce plecau la război. Ne-am găsit cu greu un loc unde să stăm. Prin geamurile murdare nu se zărea nici o lumină afară. Din când în când, treceau, scrâșnind, trenuri de marfă sau cu armament pentru front. Până la urmă, inevitabilă, catastrofa s-a produs. Ne-am despărțit. La vreo două săptămâni, ușa dintre sufragerie și camera mea s-a deschis pe neașteptate. Ironic și răutăcios, "unchiul George" flutura un plic alb, căptușit cu hârtie violetă. "Ce-i asta?" Am bănuț că era o scrisoare venită de la Sibiu și m-am înroșit, probabil, până în vârful urechilor. Socotisem că la acea adresă de pe strada Vasile Lascăr era și "domiciliul" meu. Am înțeles, însă, că mă înșelasem. Și îndrăznisem prea mult imagi-nându-mi că puteam să încep o corespondență. "Unchiul George" a închis la loc ușa fără să-mi dea scrisoarea pe care, probabil, a aruncat-o.

În acea vreme, mă învărteam pe la marginile civilizației. Patru ani, mâncasem în cantine de internat. Acum, mâneam pe pervazul unei ferestre de bucătărie. Seara, auzeam din sufragerie zgomote de veselă, rumoare și ordine date servitoarei. Duminica la prânz, când "unchiul George" avea oaspeți, auzeam și râsete. De intrat, însă, n-am intrat niciodată în sufragerie ca să mă lămuresc cum se mănâncă având un șervet alb pe genunchi. Eram, încă, la jumătatea drumului dintre prânzurile naturale luate pe iarbă ori pe o coastă de munte și ceea ce trebuie să cunoască o persoană civilizată. Ușa sufrageriei s-a deschis, tot pe neașteptate, într-o duminică după-amiază. Fusesse poftit la masă un văr al meu, mult mai mare, care studiasse medicina veterinară la Roma și era medic la Abator. Când au isprăvit masa, acest taciturn, cu care nu stătusem de vorbă niciodată, mi-a propus să merg cu el. M-a dus într-un bloc situat în apropierea Podului Izvor, unde locuia (era, încă, burlac), a deschis șifonierul și mi-a zis: "Ia ce costum și ce cravată dorești". Am ales un costum făcut dintr-o stofă cu dungi de culoarea tabacului, pe un fond albastru jandarm, pe care l-am purtat, apoi, foarte mândru, până în studenție; primul meu costum burghez... Dar gata cu "filosofia"! *Primum vivere, deinde philosophari*, vorba romanilor. Aveam, deci, șaisprezece ani. Găsisem un model filosofic în Schopenhauer și o "profesoară", involuntară, în ale tainelor adolescenței. "Profesoara" era o doamnă blondă cu sâni agresivi care, din motive necunoscute, simțea nevoia în fiecare după-amiază, la ora cinci fix, să supravegheze ceva, jos în stradă, de pe balconul de la etajul al doilea al clădirii de vizavi. Pe la patru și jumătate, mă instalam în spatele uneia din cele două ferestre ce dădeau

spre strada Vasile Lascăr. Rupsesem pe margine hârtia vînată, de camuflaj, care acoperea geamul încât, din postul meu de observație, puteam vedea totul fără să mă dau de gol. Și așteptam să treacă minutele. Preferam să trebuiască să am răbdare, numai să nu pierd "spectacolul"; mereu același; doamna blondă ieșea în balcon și se apleca peste grilajul de fier, etalându-și provocator sâni. Pe măsură ce se apropia ora cinci, emoția mea creștea, gata să mă sufoc. Neliniștile erotice erau ceva nou, un mister care mă amețea. Când o vedeam apărând în balcon, nu mă mai dezlipeam din spatele hârtiei de camuflaj de unde spionam. Nu i-am reținut fața, căci atenția mea era îndreptată asupra sânilor și a picioarelor. Momentul culminant îl reprezenta de fiecare dată aplecarea peste grilaj. Atunci, sâni se dezvăluiau în toată splendoarea lor provocatoare și nouă pentru un adolescent. După ce doamna blondă dispărea, mă întorceam la lumea din cărți.

20. Câți ani au trecut de-atunci? Eram (avea dreptate "unchiul George") un "mucos" în care se trezeau simțurile, încă tulburi, pe un fond romantic desuet. Pe atunci, poate și din pricina războiului, lumea se schimba într-un ritm mai lent. Nu exista — sau nu se vedea din cauza istoriei -nebunia febrilă a progresului care, azi, demodează, rapid, totul. Și e posibil ca inclusiv asta să explice impresia că amintirile mele vin dintr-o altă existență, cu care am legături infime.

În fapt, nu mai cred că e posibilă, azi, o experiență ca aceea pe care am trăit-o eu la "Spiru Haret". Satele din care vin copiii de la țară nu mai sunt ce era Lisa, o lume din alte secole, care-și ajungea sieși. Nu mai există nici licee cu blazon aristocratic. Probabil, am făcut parte din ultima generație de reprezentanți ai Evului Mediu rural de la noi. Ghinionul meu a fost că am avut frâne mult prea bune. Altminteri, putea ieși ceva interesant din experiența mea.

21. — *Femeia, băiete, rămâne pentru bărbat o taină. Dar Tereza era un caz cu totul aparte. Râdea, arătându-și dinții de pisică sălbatică, de câte ori aplecam crengile tufei de răchită ca să treacă pragul șopronului: "Doamnă, vă poftesc în salon". Și-mi mulțumea, ceremonioasă: "Sunteți un adevărat cavaler, domnule". Dar cum încercam s-o trag de limbă, devenea*

rezervată. Îmi zicea: "N-ai cum să înțelegi". Sau îmi atrăgea atenția că nu vroia să mai depindă de amintiri. "Bine, dar sunt medicul tău, i-am zis. Ai venit să mă consulți". Nici nu m-a lăsat să termin. "Mă mai socotești o pacientă? " Nu reușeam să scot nimic de la ea, era ca o cameră închisă. Când m-am oferit s-o însoțesc la plecare, dimineata, m-a refuzat. Ba, chiar m-a amenințat că, dacă-mi trece prin minte s-o urmăresc, n-o voi mai vedea niciodată. Într-o seară, n-am ieșit s-o întâmpin. Am auzit-o din șopron, întrebând cu o voce sugrumată: "Luca, ești aici? " Am tăcut în continuare, iar ea a zis și mai speriată: "Lasă glumele". După aceea a izbucnit într-un plâns nervos și mi-a trebuit foarte mult s-o calmez. Era o ființă cu un echilibru extrem de șubred. I se deslușea pe față fie o cuminenie tristă, de copil, fie ceva pervers, cu neputință de numit, care-mi amintea de avertismentul colegului meu de la spital în legătură cu plantele carnivore. Când i-am pomenit de acest avertisment, a râs cu poftă și m-a asigurat că n-a interesat-o niciodată să facă victime. Nu i-au plăcut, însă, bărbații care i-au căzut în genunchi. „ Fiindcă au fost și din ăștia, a adăugat- amuzată, or eu fac parte dintre femeile care respectă, mai degrabă, biciul". După care a redevenit serioasă, atrăgându-mi atenția, pe un ton aproape supărător de data aceasta, că nu recunoștea nimănui dreptul de a se amesteca în viața ei. "Nici chiar mie?" am întrebat-o. A stat o clipă pe gânduri, pe urmă mi-a zis sec: "Nici chiar ție". Din pricina întunericii, nu-i vedeam fața. Afară, începuse să plouă. Se auzeau picăturile scuturându-se pe acoperișul de scânduri al șopronului. "Mă crezi nebună, nu-i așa?" m-a întrebat, atunci, cu o veselie forțată, mai degrabă dureroasă.

O socotisem o femeie slabă, dar începeam să descopăr că uneori slăbiciunea e mai primejdioasă decât forța.

22. Sinucigașii provin, probabil, nu dintre cei scârbiți de viață, ci dintre cei cu vitalitate excesivă. Dar de ce va fi vrut Dumnezeu să amestece ceea ce emoționează și ceea ce ne distruge?

23. Uitându-mă la oțetari, îmi amintesc că aveam douăzeci de ani când m-a surprins antipatia lui Baudelaire față de arbori, dusă până la a nu suporta să vadă un peisaj nici la saloanele de artă. "Nu voi crede niciodată

— zicea el — că sufletul zeilor locuiește în plante". După mai bine de cincizeci de ani, nedumerirea mea a rămas aceeași. Se aude o mașină a Salvării. Sau, poate, e o mașină de pompieri. Din pricina secetei, s-au înmulțit incendiile. Liniștea umple, apoi, din nou curtea. Mă uit la o reproducere a "Porților Paradisului" sculptate de Ghiberti pentru Baptisteriul din Florența. O clipă, am impresia că, acolo unde porțile se unesc se vede, subțire ca o lamă de cuțit, o dungă luminoasă. Ce se află, oare, îndărătul lor? Să fie moartea o lumină violentă pe care n-o poți privi?

24. Brusc, mă tem că l-am judecat nedrept pe "unchiul George". În fond, mi-a făcut numai bine.

M-a adus în București, mi-a dat posibilitatea să învăț la un liceu ultraselect, m-a obligat să mă descurc fără tutela părinților, după capul meu. Într-un fel, lui îi datorez cea mai mare aventură a adolescenței mele, descoperirea lecturii. Nu m-a pisat cu sfaturi, nu m-a controlat excesiv, nu m-a silit să mă simt în strada Vasile Lascăr ca într-o cazarmă. Ruptura mea de el, care a durat vreo treizeci de ani, a fost o răzvrătire tulbure, ingrată și, poate, copilăroasă.

Ea a început într-o duminică după-amiază în care l-am adus pe tata de la cârciumă mai devreme. Cred că era vara anului 1943. Terminasem clasa a VI-a (a X-a, azi) și mă găseam în vacanță. Mai era până seara. Soarele ardea deasupra turelor celor două biserici din Lisa. Când am intrat în curte, tata m-a luat de mână: "Hai cu mine să-ți arăt ceva". Camera din față era cufundată în întuneric și mirosea a busuioc. Tata a deschis oblonul de la fereastra dinspre curte, ca să pătrundă lumina, apoi a ridicat capacul laviței, scoțând de sub valurile de pânză un teanc mare de hârtii, legat cu sfoară, pe care mi l-a întins. Erau chitanțele date "unchiului George" când îi ceream bani ca să-mi cumpăr caiete, maculatoare sau alte rechizite. Le-am recunoscut imediat, dar m-a șocat faptul că tata le păstrase, să mi le arate. De ce? Niciodată nu bănuisem că ele aveau vreo importanță.

Prin iarnă, m-am pomenit cu tata. Nu mai fusese în București, cred, din anii primului război mondial când venise, ca artilerist, cu armata lui Mackensen. Acum, adusese carnea și slămina unui porc pe care-l îngrășase special pentru cumnatul său. A călătorit toată noaptea, întrucât trebuise să schimbe trenul la Brașov unde așteptase câteva ore în gară, iar pe la zece, unsprezece, dimineața, a ajuns în strada Vasile Lascăr. Când am terminat

orele la liceu, l-am găsit în bucătărie. Discuta cu mătușa Terica. La un moment dat, mătușa Terica i-a cerut servitoarei să pună masa. Tata s-a ridicat de pe scaun, a zis "mulțumesc, noi mergem în oraș" și m-a dus la un restaurant.

Nu știu dacă îi spusese vreodată că eu mâneam exclusiv la bucătărie. Și de ce i-aș fi spus? Mi se părea normal. Dar, probabil, tata vedea lucrurile altfel. A evitat orice comentariu asupra acestei chestiuni, dar cred că pe parcursul plimbării pe care am făcut-o împreună, în Cișmigiu, după ce am ieșit de la restaurant, m-am hotărât să mă mut, în ultima clasă de liceu, la "Radu Negru" în Făgăraș.

25. Pe un platou retras, din vârful unui deal, existau niște dușuri. M-am suit acolo cu gândul să mă spăl de transpirație, deoarece era foarte cald. La poalele dealului, se discuta cu aprindere, în grupuri. Nimeni n-a părut să observe că mă retrăsesem discret. După ce m-am dezbrăcat în pustiul platoului, ferit de privirile celor de jos, și mi-am așezat hainele la oarecare distanță de duș, ca să nu le stropesc, m-am hotărât să mă asigur că nu riscam o vizită inoportună. De pe marginea dealului, am observat că doi bărbați și o femeie suiseră în urma mea pe povârniș și ajunseseră foarte aproape de locul unde mă aflam. Nu-mi dădeau nici o atenție, dar m-am temut că, prin indiferența lor, vroiau să mă păcălească. Poate, așteptau să nu mai fie văzuți de jos ca să mă atace. Am intrat în panică, neștiind ce decizie să iau. Dacă vroiam să scap, strigând după ajutor și fugind pe coastă în jos, mă făceam de râs, căci eram gol. Dacă țineam să fiu pudic, să-mi iau mai întâi hainele și să mă îmbrac, îi lăsam pe cei trei să pună mâna pe mine, să mă jefuiască, după care mă puteam omorî fără să vadă cineva. M-am trezit tremurând.

26. Mă gândesc la scena povestită de Oscar Wilde, petrecută când era transportat de la închisoare la tribunal. Se afla între gardieni, cu mâinile prinse în cătușe. Baia murdară din temniță îl făcuse să uite zilele petrecute prin saloane. Nu mai existau pentru el decât umilințe, mizerie, decădere, dispreț. Deodată, ridicând capul, a zărit un prieten, care-l saluta ridicându-și pălăria. Uneori, un gest, aparent minor, poate salva o lume plină de orori și dezastre. Din păcate, sunt atât de rare!

27. Presupun că modul în care ne asumăm eșecurile are o mare importanță. Uneori, acceptându-le, se mai poate salva ceva prin egoism. La mijloc, nu e doar o chestiune de onestitate. Nu văd cum îți poate fi de ajutor onestitatea într-un deșert când, încotro te întorci, nu mai există decât nisip. Ai nevoie de egoismul care caută o speranță în disperare, atunci.

O lumină tăioasă întunecă în clipa aceasta oțetarii sub un cer spălăcit, care se va colora abia spre seară. Sunt bucuros că nu trebuie să înfrunt mirosul de hoit al gunoaielor din București ori să mă feresc de câinii vagabonzi care, probabil, caută acum petice de umbră cu limba scoasă. Dar, din păcate, liniștea nu e de ajuns.

28. Zarurile au fost aruncate. Mi-am rezervat bilet de avion pentru 24 august. Voi merge întâi la Roma. De-acolo, la clinica "San Donato" din Milano, cu o recomandare a profesorului. Altădată, pe vremea aceasta, mă pregăteam să mă duc la mare.

august

1. Într-un miez de noapte, am coborât de pe un camion încărcat cu cartofi în Piața Națiunii, actuala Piață a Unirii. Duceam pe umăr cufărul de lemn al tatei și, fiindcă n-aveam bani de hotel, am pornit-o spre marginea cartierului Ferentari, unde știam că locuia o bătrână originară din Lisa. Am trezit în noaptea aceea aproape toți câinii dincolo de bariera "Bacchus" care reprezenta granița oficială, administrativă, a Bucureștiului. Căutam strada Tufelor. Stradă cu nume simbolic, la fel ca numele barierei "Bacchus". Era o noapte înstelată, fără nori, lumina lunii ținea loc de felinare, dar asta nu mă ajuta prea mult să mă orientez. Și n-am avut noroc să văd pe cineva căruia să-i pot cere lămuriri. În acea mahala, locuită de oameni necăjiți care se culcau devreme, nu exista viață de noapte. Târziu, când nu mai credeam

că voi închide ochii până a doua zi, am găsit, în sfârșit, strada Tufelor și m-am oprit la numărul 24, în fața unei case mărunte de chirpici, cu acoperișul de tablă aproape ascuns de ramurile unui zarzăr. Cum nu exista sonerie, am bătut în gardul de scânduri. Într-un târziu, a apărut, somnoroasă, coana Veta pe care am lămurit-o cine eram și cine îmi dăduse adresa.

După examenele de admitere, când m-am prezentat la Universitate să solicit un loc în căminele studențești și cartelă la cantină, un student din ultimul an, un blond spălăcit, mi-a pus în față o "adeziune". Nedumerit, am întrebat ce era. "Te înscrii, întâi, în «Tineretul progresist»", mi-a zis, sec, individul. "Și dacă nu vreau?" "În cazul ăsta, nu primești nici cartelă, nici loc la cămin". Nu aveam mari principii de apărare, nu știam ce hram purta "Tineretul progresist", dar felul cum fusesem repezit m-a făcut să-i întorc spatele. Am decis că voi rămâne să locuiesc, provizoriu, până la găsirea unei soluții, la coana Veta.

Iar "provizoratul" s-a prelungit pe toată durata studenției.

2. O poveste sumeriană veche de mii de ani, scrijelită pe o argilă arsă — prima mărturie despre sentimentele unui om — ne lămurește cum a ajuns un păstor nomad să se fixeze într-un loc: îndrăgostindu-se. Deși fiecare loc pe unde am trecut a lăsat urme în psihologia mea, eu m-aș putea socoti și azi un "nomad". Ideea că sunt un intelectual venit de la țară nu mă mai satisface. E prea generală. Făgărașul, unde am absolvit ultima clasă de liceu, mi-a dat, pe lângă unele bucurii, nu tocmai conforme cu regulamentul școlar, măsura plictiselii într-un oraș de provincie unde nu cunoști pe nimeni; mă învârteam pe Corso ore întregi, după-amiaza, ca să-mi umplu cu ceva timpul. Nici de mahala nu m-am legat prea mult, deși nimerisem în cea mai pitorească, poate, mahala din București. Ea m-a făcut doar să înțeleg că nu trebuie să confund mahalagismul cu mahalaua administrativă.

În acea vreme — anii '46 -'47 —, în Ferentari, dincolo de "Bacchus", era epoca "garderobelor obligatorii". Pentru a te întoarce nevătămat acasă, după ce cobora întunericul, trebuia, adesea, să fii cu ochii în patru, ca să poți s-o iei la fugă în caz de pericol; altminteri, riscai să-ți lași hainele celor care ți le "cereau", întrucât poliștii nu se aventurau prin acele locuri rău famate. Și ce "distracție", chiar ziua, să treci de bariera "Bac-chus"! Acolo era o groapă, lată cât strada, în care se strângea apa ploilor. Trebuia să mă descălț

când ajungeam pe marginea bălții, să-mi suflec pantalonii, iar după "traversare" să mă spăl pe picioare la o cișmea.

Locuiam trei într-o cămăruță, principala odaie a casei, coana Veta și soțul ei, un bătrân pensionar, dormind în antreu. Ceilalți doi erau "Truman", cântăreț de biserică, refugiat din Basarabia, și Liviu, funcționar vremelnice pe la Regia tutunului. Nu exista lumină electrică, nu exista apă curentă, nu exista foc. De altfel, nu exista nici sobă. Îmi făcusem din "straiul" de-acasă un sac polar în care mă vâram iarna și nu-mi păsa că pereții odăii erau reci ca ai unei peșteri. Neplăcut era doar faptul că, ieșind din sacul polar, trebuia să pun piciorul pe podeaua de lut, care "ardea ca gheața". În mijlocul odăii, în puținul spațiu rămas liber, se afla o mică masă ovală, cu un ceas deșteptător. Din odaie se putea ieși, pe fereastră, direct în noroiul sau praful de pe strada Tufelor, fără să mai trecem prin antreu, când nu vroiam să-i deranjăm pe coana Veta sau pe bătrânul Moșuleț. Dimineața, plecam toți trei, fiecare la treburile sale. Doar seara ne întâlneam. Vara, între examene, îmi mutam, ziua, sediul pe acoperișul de tablă, sub crengile zarzărului care se revărsa peste casă. Acolo, îmi potoleam foamea cu zarzăr, când mă plictiseam de citit. Liniște aveam destulă, căci pe strada Tufelor nu trecea nimeni. În patru ani, o singură mașină a speriat găștele. Femeile din cele vreo douăzeci de gospodării își vedeau de treburi, îmbrăcate în capote, prin curți, fără să iasă la porți decât dacă izbucnea vreun scandal în mahala. Bărbații plecau în zori, pe la fabrici, iar seara se înghesuiau într-o crâșmă sordidă de lângă bariera "Bacchus".

3. În loc să mă liniștească, hotărârea de a mă duce la San Donato, sperând că voi scăpa cu o "angioplastie", cum (aproape) m-a asigurat profesorul, mi-a dat griji noi. Nu-i exclus să ajung să fiu operat de urgență, fără preliminariile obișnuite.

Cam asta mă preocupă acum, în vreme ce seceta continuă. Cerul rămâne decolorat și mă feresc să ies afară la amiază când e pârjol. De multă vreme, nici ciorile n-au mai reapărut pe zid în cursul zilei. Nu sunt, totuși, păsări de deșert.

Trăiesc, s-ar zice, pasiv. Orice presupune efort mă obosește. Dar, poate, au dreptate cei care cred că numai ceea ce se face cu pasiune merită să fie făcut.

Oricum, m-am lămurit de ce bătrânețea e un amestec de melancolii și iritare.

4. Bolile de inimă sunt socotite de mulți "o șansă", în comparație cu altele. Teoria e că nu suferi, mori fulgerător, fără să apuci să te chinui și să te degradezi. De parcă ar exista morți frumoase, invidiabile!

5. E ora trei noaptea. Nu știu ce am visat, ca să-mi pot explica starea de disperare în care m-am trezit. Înainte de a mă ridica din pat, auzeam timpul vâjâind ca o apă undeva afară. Mă gândeam că nu întâmplător spaniolii au redus numărul muzelor la trei: Viața, Dragostea, Moartea. Acum, nu mai am nevoie să-mi explice nimeni de ce un deget scheletic desenează, la Goya, în țărână, cuvântul "nada" ("nimic") și că disperarea poate fi o formă greu suportabilă de a iubi.

Și la ce-mi folosesc, oare, recapitulările? Un singur adevăr important ar trebui spus. Că viața interioară, pe care am socotit-o un privilegiu, mi-a otrăvit viața. Ea a fost marele meu dușman. Încă din adolescență! Dacă-i reproșez ceva "unchiului George" e că m-a lăsat de capul meu, că mi-a dat prea multă libertate.

6. De abia m-am întrebat la ce-mi folosesc recapitulările și — ironie! — tipătul unui cocoș anulează întreaga mea educație urbană. Am rămas, probabil, cu un reflex rural de care nu mă pot lepăda. Și nici nu vreau, de fapt! De cum ridic ochii și văd tabloul unde tata e tânăr artilerist, orice reținere legată de țăranul român mi se pare necuviincioasă. Sentimental, voi depinde mereu de un sat. Nu mă voi putea alătura niciodată celor care îi dau zor cu disprețul lor "urban" împotriva civilizației noastre agrare, deși cunosc limitele acestei civilizații mai bine decât ei. Crescut într-o lume unde timpul nu era linear, ci întors asupra lui însuși, iar istoria nu avea nici un înțeles decât pe vreme de război, sunt mai în măsură să-mi dau seama că ea a oferit românilor un "specific", fie și depășit. Căci și "veșniciile" expiră.

Simt nevoia să reiau ideea că Dumnezeu e țăran. Un Dumnezeu burghez mi se pare, din multe motive, o blasfemie. Un Dumnezeu intelectual mi se pare un nonsens. Cum să aibă Dumnezeu dubii? În schimb, mi-l pot

închipui pe Dumnezeu ascultând cum se trezesc sevele pământului primăvara. Noptile de Înviere, în București, au ceva de chermeză, vag religioasă. E adevărat că despre "cerul înstelat de deasupra noastră" am învățat, la filosofie, în București. Dar de văzut nu l-am văzut niciodată aici. E o amintire dintr-o vreme în care habar n-aveam de metafizică.

7. Monseniorul nu coborâse de trei zile, la ora convenită, și nici mai târziu, să ia cărți noi. Maria îi șoptise tânărului custode, fără să se arate, însă, din cale-afară de mirată, că nici în salonul pendulelor nu intrase. Doctorul Luca nu venise nici el, marți după-amiază. Grădinarul îl zărise, dimineața, ieșind dintr-o tavernă, împleticindu-se și doborât de nesomn, dar după-amiaza îl așteptase degeaba să-și facă apariția.

Cum tânărul custode nu se mai lovise de o asemenea situație, nu știuse cum să procedeze. Se uitase, nedumerit, toată seara cum se scurgeau orele, fără ca Monseniorul să intre pe ușă, și așteptase, neîndrăznind să treacă peste un ritual. De abia când pendula din perete a bătut miezul nopții s-a hotărât să plece. A lăsat cele două cărți pe masă, pentru ca Monseniorul să le găsească dacă, eventual, îi venea ideea să coboare în timpul nopții, și s-a dus să se culce. În seara următoare, a așteptat la fel, până la miezul nopții. Și tot în zadar. Dimineața, Marta și grădinarul, de la care a încercat să afle noutăți, ridicaseră din umeri.

Ca să treacă timpul, în cea de a treia seară, Julius a verificat încuietorile la toate dulapurile cu cărți și a pus în ordine, din nou, volumele despre mări și oracole. După ce pendula a bătut miezul nopții, a inspectat obloanele, pentru a se convinge că vântul nu smulsese nici unul, și a încuiat cu grijă ușa, cum făcea de obicei. Afară, s-a îndreptat, absorbit de gânduri, spre poartă și doar când a ridicat ochii a remarcat că întreg cerul era plin de stele. S-a oprit, uitând de nedumeririle pe care i le crease Monseniorul, căci un cer atât de frumos nu mai văzuse demult. Stelele păreau spălate cu apă de izvor, atât de curat străluceau, iar luna răspândea o lumină argintie, misterioasă, pe frunzele de glicină. Și nici urmă de pâcla nu exista, deși vântul nu se oprise. Dimpotrivă, zbuciuma, mai furios, tufele de trandafiri.

Julius era derutat de-a binelea. Niciodată nu se mai întâmplase așa ceva, ca "vântul din sud" să sufle fără să aducă nici un fir de praf. Undeva, în apropiere, cocoșii de tablă de pe acoperișuri scoteau sunete ascuțite, care se înfingeau în tăcerea nopții ca niște pumnale. Când a ajuns la poartă, a

auzit și cum pocneau crengile rododendronilor, lovindu-se unele de altele la fiecare rafală mai puternică, în vreme ce, neliniștitor de curat, cerul anunța, parcă, o nenorocire.

8. — *Ce s-a întâmplat cu Monseniorul? a vrut să afle Julius, a doua zi, când, în sfârșit, doctorul Luca a apărut.*

Bătrânul s-a prefăcut, însă, că nu l-a auzit. Și-a așezat bastonul lângă masă și s-a prăbușit pe scaun, vizibil istovit. Pendula din perete arăta ora cinci după-amiază, dar doctorul Luca părea să nu fi închis ochii de mult timp. Avea privirea mai tulbure decât de obicei, iar pe fața lui roșie plutea o umbră de îngrijorare.

— *Ce e cu câinele ăsta? mormăi el. Printre rafalele vântului, se auzea, într-adevăr, de-afară, un schelălăit de câine. Era gata să mă muște, se plânse bătrânul. Cred că are și o boală urâtă de piele.*

— *S-a strecurat azi-dimineață în curte, îl lămuri Julius. A încercat grădinarul să-l alunge, pe urmă i s-a făcut milă, căci e șchiop și jigărit.*

Dar nu despre câine vroia Julius să discute.

— *Cum vă explicați că nu mai e praf? Și, totuși, vântul n-a încetat.*

— *N-am nici o explicație, ridică din umeri doctorul Luca.*

— *Dar s-a mai auzit ceva despre expediție? De obicei, bătrânul afla prin taverne ultimele zvonuri. De data aceasta, însă, s-a uitat lung la pendula din perete, de parcă o zărea prima oară atunci.*

— *Nu. N-am auzit nimic.*

9. *Pe măsură ce se apropie data plecării, mă cuprinde mai mult teama. Nici oțetarii nu-mi mai spun mare lucru. Ar trebui să mă relaxez, cumva, altminteri îmi compromit și puținele ore în care reușesc să închid ochii. Și, Doamne, ce sănătate de fier am avut! M-am străduit mult ca s-o zdruncin.*

10. *Cred că eram doar în parte sincer când am vrut să demitizez prestigiul înțelepciunii. Exista, probabil, și o parte de "poză" în pretenția mea că a fi "cu măsură" nu e o calitate, că abia dorind, îndrăznind, iubind "fără măsură" ne dăm măsura întreagă. Dar e, am impresia, și ceva serios sau, măcar, discutabil, într-o asemenea idee. Cel puțin, la suprafață (acum,*

nu am răbdare să aprofundez, cum nu am răbdare să dezvolt nici un gând). Căci înțelepciunea e plină de restricții: să nu faci, să nu dregi, să te abții. Or, dacă reținerile ar avea valoare, ar însemna că eu am fost de mic înțelept. Lipindu-mă de ziduri, stând mereu în defensivă, am făcut ce recomandă înțelepții. Și ce-am reușit? Să trec niște "bălți". Am pierdut nenumărate ocazii de a ieși din bârlogul vieții interioare. M-am umplut de melancolie, precum câinii de purici. M-am ales cu înțelegerea ireparabilului.

11. *La început, copiii din Asybaris s-au bucurat să vadă stoluri de pescăruși instalându-se ca o tabără militară în marginea de nord a orașului. Veneau, încântați, să se joace cu ei. Prindeau din brațul râului, ce trece prin apropierea străzii Cămătarilor, peștișori pe care îi ofereau ca pradă și scoteau țipete isterice de câte ori pescărușii coborau să-i înhațe din palmele lor. Spectacolul și veselia au încetat, însă, în ziua când un pescăruș și-a înfipt pe neașteptate ciocul în ochiul unui copil, umplându-i de sânge. În acel moment, toți au înțeles că asistaseră la un avertisment. Și, în locul curiozității, a apărut panica.*

Acum, pescărușii, veniți, se pare, de pe țărmul misterioasei mări de la miazănoapte, dorm, când se lasă întunericul, în frunzișurile rododendronilor, iar în zori, de cum se luminează cerul, se pornesc să facă oculuri repezi deasupra acoperișurilor, devenind din ce în ce mai agresivi, fără ca nimeni să-și poată explica de ce. Dar, mai ales, faptul că "vântul din sud" nu mai aduce deloc praf mărește starea de nesiguranță, de derută, din oraș. Toți se întreabă dacă deșertul, căutat, de atâta timp, de cei din Asybaris există. Noaptea, cum se trezesc din somn, se reped la ferestre, sperând să vadă cerul acoperit de pâclă. Și nu mai reușesc să ațipească după ce se conving că stelele strălucesc ca niște diamante. Dimineața, la primele ore, ies pe străzi să afle dacă a sosit cumva vreo veste de la expediția plecată la începutul verii. Tavernele sunt mai pline ca de obicei, dar seamănă cu niște cimitire, atât sunt de liniștite. Cei care stau pe la mese își beau vinul fără să se uite deloc la vecini. Cu toții așteaptă să se petreacă, în sfârșit, o minune care să le redea liniștea.

— *Dumneavoastră, i-a adus aminte tânărul custode doctorului Luca, ați râs mereu de echipele care au plecat în sud. N-ați crezut nici o clipă că vor găsi vreodată ceva.*

— *Așa e, a consimțit bătrânul, renunțând să protesteze.*

— Prin urmare, ar trebui să fiți mulțumit. Vara aceasta v-a dat dreptate. Doctorul Luca nu se arată deloc încântat de compliment.

— E adevărat, băiete. Îmi puteam îngădui să mă îndoiesc cât timp exista posibilitatea să mă înșel.

12. Ce poate urma într-o lume fără incertitudini? O asemenea lume e la fel de greu de imaginat ca una fără Dumnezeu.

13. Părinții mei și-au conceput viața ca o misiune de îndeplinit. Renunțările erau un lux pe care nu și-l puteau îngădui. Tata trebuia să cosească iarba de pe Seaca, să are, să semene, să aducă lemne din pădure, iar mama, după ce din primăvară până ce cădea zăpada nu avea timp decât duminica să-și spună în liniște rugăciunile, trebuia să toarcă iama fuioarele de cânepă din care țesea, tot iarna, pânza pentru cămășile noastre. Toate problemele mele provin, probabil, din înstrăinarea de această mentalitate. Ce misiune mi-am atribuit eu?

14. Am avut o noapte aproape albă. Așteptând să-și producă efectul somniferul, am luat o carte și am adormit cu lumina aprinsă. Pe la unu noaptea, m-am trezit și n-a mai fost chip să readorm. M-am gândit la tot felul de grozăvii până dimineața.

15. Unde am citit, oare, că n-are rost să te interesezi prea mult de istorie, fiind suficient să-ți amintești cum l-a omorât Cain pe Abel? O astfel de judecată te poate îndemna să vezi răul doar în alții. Aplecarea mea spre tristețe ar fi fost, însă, de ajuns în orice istorie ca să devin un soi de "rebut" melancolic.

16. Mă întreb, totuși, de nu cumva amintirile ajung să fie o capcană. Mai devreme sau mai târziu, am sfârși prin a obosi să descoperim mereu că nu mai suntem ce-am fost. N-am mai fi nici măcar în situația unei hiene care se

hrănește din resturi. În consecință, cred că voi renunța la recapitulări. Nu pot găsi în ele decât cauze, explicații. Or, eu aș avea nevoie de altceva. Într-un deșert, probabil, nu te uiți în urmă. Ce să vezi? Vântul ți-a șters, deja, urmele. Privirea caută, stăruitor, orizontul, în față, unde, pe nisipul fierbinte, tremură o nălucire care te poate stimula să sperii. Un pustiu nu e niciodată fals. El minte doar pentru a te încuraja să mergi mai departe, ceea ce face din amăgire ceva vital.

17. *Îmi imaginez că, de la întemeierea orașului, venirea verilor a însemnat mereu, în Asybaris, o așteptare, o speranță. Cei plecați în sud mergeau cât puteau mai departe, pe urmă se întorceau. Își întocmeau raportul, spunând amănunțit pe unde au trecut și ce au văzut, sugerând în final ca în vara următoare să se încerce alt drum. În sezonul ploilor, se făceau planuri pentru reluarea explorărilor și se aștepta vremea potrivită. Dar acum nimeni nu știe ce va urma. Doctorul Luca și-a amintit ce-i spusese, cândva, "fratelui Martin"; că nevoia de Dumnezeu este chiar Dumnezeu. După părerea bătrânului, absența lui Dumnezeu e suportabilă doar fiindcă e nesigură.*

— *Câtă vreme n-avem nici o certitudine că Dumnezeu nu există, suntem la adăpost. Ți dai seama ce nenorocire ar fi o dovadă că ne-am înșelat?*

Vroia să plece. În ultima clipă, însă, s-a răzgândit.

— *Poate, ar trebui să-mi termin povestea. Cine știe câtă vreme te voi mai deranja cu prostiile mele.*

10. — *În seara aceea, mirosea mai tare a alcool. Deși își pusese un strat gros de pudră peste cearcăne, se vedea că era răvășită de o suferință ascunsă, care-i înăsprise trăsăturile. N-am bănuțit, totuși, ce va urma. Am avut, doar, un acces de duioșie, fiindcă nefericirea m-a intimidat totdeauna, și ani încercat s-o mângâi. S-a ferit, însă, de. mine. "Lasă-mă", mi-a zis, rece, ca unui străin. Nu mai înțelegeam nimic. Ne despărțisem, ultima oară, ca de obicei, cu căldură și părere de rău. Ce se întâmplase după aceea? A intrat cu mine în șopron, dar n-a vrut să stăm pe maldărul de paie. S-a dus la caleașcă, s-a ghemuit pe capră și a rămas tăcută multă vreme. Într-un târziu, m-a strigat: "Nu vii și tu?" Mi-am închipuit că-i trecuse supărarea. O clipă, am bănuțit, chiar, că era dispusă să reia jocul cu călătoriile.*

Uneori, nefericirea cere droguri. De altfel, îmi schimbasem părerea. Refugiul în vis reprezintă aproape un viciu la unele femei. O compensație. Încât m-am hotărât să n-o decepționez. Și m-am grăbit să mă urc în caleașcă alături de ea. Poate, greșeala mea a fost că am forțat un ton vesel: "Doamnă castelană — i-am zis, ca s-o amuz — vă însoțesc oriunde vreți. Sunt la dispoziția dumneavoastră. Încotro doriți să pornim?" În șopron pătrundea un șuvoi de lumină, căci luna tocmai ajunsese în dreptul ferestrei. Nu-i deslușeam prea bine figura, însă mi-am dat seama că gluma mea căzuse rău. Când am vrut să-i prind mâna, și-a retras-o. "Lasă, altădată", a zis, cu o voce obosită, acoperindu-și fața cu palma. Am mai făcut o încercare, la fel de neinspirată: "Nu mai ai poftă să vedem lumea? Stai ca o veveriță care-și aduce coada peste ochi". Credeam că, într-o asemenea împrejurare, soluția cea mai bună era s-o silesc să zâmbească. Nu știam că viața nu urmează totdeauna regulile din psihiatrie. În clipa următoare, am descoperit că plângea, de aceea își acoperise fața. Probabil, lacrimile au ușurat-o, căci, după un timp, m-a rugat s-o iert pentru felul în care se purtase. Și chiar s-a străduit să pară firească: "Altădată, dacă vei mai dori, putem porni și în călătorie. Mergem să vedem cum se azvârle în Gange cenușa morților". Apoi, a mai spus ceva în doi peri. Niște vorbe care ar fi trebuit să mă pună în gardă: "Eu m-am jucat cu viața, de fapt. Și, dacă va fi nevoie, voi încerca să mă joc și cu moartea la fel". Bucuros că nu mai avea aerul suferind cu care venise, am trecut peste vorbele ei fără să le dau importanță.

Nu mai era, însă, femeia care-mi declarase, veselă, că se supune sclaviei cu condiția să n-o strângă zgarda. Devenise iritabilă. Am căutat s-o conving să aibă încredere în mine, dar m-am izbit ca de un zid de tăcerile ei. Și dacă, înainte, puteam discuta despre orice, acum trebuia să-mi aleg cu grijă cuvintele, de teamă să nu ating vreun punct delicat. Am observat și că nu mai purta la gât iconița pe care i-o dăruisem. "N-are rost să mă leg de obiecte", a fost singura explicație pe care mi-a dat-o. Era o seară copleșitor de frumoasă, pe care o țin minte tocmai din pricina contrastului cu ceea ce se întâmpla. Uitându-se la bucata de cer înstelat care se vedea prin fereastra șopronului, mi-a făcut, cu o tristețe rece, o adevărată teorie a despărțirilor. A susținut că, în nu puține cazuri, femeia și bărbatul nu știu să se despartă la vreme. Așteaptă să dispară tot ce i-a apropiat și legat, până ajung să le fie silă de ei. În loc să transforme despărțirea însăși în ceva deosebit, de care să-și aducă aminte cu duioșie mai târziu, târăsc un rest de

dragoste ca un hoit care miroase urât. Înțelegeam că nu vorbea întâmplător și am întrebat-o: "Ai vrea să ne despărțim?" Cum auzisem cleveteli pe seama mea și a ei la spital, am sfătuit-o să-și schimbe medicul, ca să nu mă poată învinui nimeni că aveam legături cu o pacientă. În rest, nu vedeam nici un motiv de despărțire. Probabil, mi-am ales, însă, greșit momentul în care i-am dezvăluit ce aflasem, fiindcă a tăcut și a început să-și aranjeze părul, cu mișcări încete, prelungite, care nu se mai terminau. Apoi, îndreptându-se spre poarta șopronului, mi-a zis doar atât: "Fie cum vrei tu". Nu credeam că va pleca. Dar a plecat. Și am așteptat-o în zadar serile următoare.

După o pauză lungă, în care nu se mai auzi decât vântul care continua să sufle cu putere, doctorul Luca își căută bastonul.

— Așa am ajuns, băiete, în acest oraș al rataților...

19. De când "vântul din sud" nu mai aduce nici un fir de praf viața din Asybaris s-a dereglat. Din inerție, bărbații se strâng și acum prin taverna, dar abia se ating de vinul din pahare. Acasă, femeile nu-i mai bombăne. Au încetat și întrunirile "sectei" găzduite de Nelly. Seara, străzile sunt goale. O teamă nelămurită stăpânește orașul chiar după ce pescărușii se culcă în rododendroni. Au dispărut vânzătorii ambulanti, cerșetorii, vagabonzii, ghicitoarele care le dezvăluiau clienților viitorul, iar oamenii de ordine umblă, doi câte doi, înarmați și pregătiți să se folosească de arme dacă e cazul, căci pescărușii au ajuns să fie din ce în ce mai obraznici și mai agresivi. Acum pot fi văzuți și pe strada Cămătarilor unde cele mai multe magazine au închis, din lipsă de clienți. Anticariatele, îndeosebi, au fost lăsate de izbeliște, deoarece nimeni nu se mai interesează de vremurile vechi. Julius s-a numărat printre ultimii mușterii. A colindat anticariatele vrând să cumpere toate cărțile despre deșerturi, încredințat că, atunci când se va hotărî să reia lupta cu pendulele, Monseniorul își va schimba preferințele de lectură. Pe urmă, a renunțat. A preferat să deschidă larg ferestrele bibliotecii pentru a urmări cum se formau, neliniștitoare, pe cer și dispăreau hieroglifele albe desenate de pescăruși, în vreme ce pendula cu ramă de sidef din perete măsura timpul cu o încetineală bolnavă.

La câteva zile după asta, Maria a năvălit pe ușa bibliotecii. Îi sticleau ochii de răutate când l-a anunțat pe Julius că "bătrânul bețiv" nu mai colinda tavernele din Asybaris. Îi lăsase o scrisoare "doamnei Nelly" în

care îi spunea niște "prostii" despre faptul că în Asybaris "și Dumnezeu e amenințat de surmenaj" — auzi ce i-a trecut prin cap! —, iar la sfârșit o anunța că pleca spre miazănoapte. Se va întoarce când va reuși să găsească marea de unde vin pescărușii. "N-o s-o găsească", hotărâse, satisfăcută Marta. "Dar Monseniorul? a întrebat Julius. A plecat și el?" "A dat de tot în mintea copiilor, a înnebunit, i-a șoptit, șuiert, Maria, făcându-și mâinile pâlnie, la gură. N-are rost să-l mai aștepți".

Năucit de aceste vești și întrebându-se dacă putea avea încredere în Marta, Julius a așteptat s-o audă îndepărtându-se, a închis cu cheia ușa bibliotecii, ca să nu intre nimeni în absența lui, și a urcat, apoi, scara, pătrunzând, pentru prima oară de când se afla în serviciul Monseniorului, în coridorul prost luminat, la capătul căruia veghează muza tăcerii. A găsit destul de ușor salonul pendulelor. A împins ușa încet, ca să se poată retrage imediat, dacă era cineva înlăuntru. Și a pășit cu grijă, orbit de semiobscuritatea din încăpere. Abia după câteva clipe a putut să distingă măsutele de abanos și pendulele așezate pe ele. Păreau a fi toate la locul lor, acoperite, însă, de un strat gros de praf, semn că, de mai multe zile, Marta renunțase să le mai șteargă. Julius își făcu loc cu greu printre măsute, foarte înghesuite din pricina spațiului strâmt. Era impresionat de dezordinea sunetelor pe care le auzea, căci bătăile nici unei pendule nu se potriveau cu celelalte. Ajuns aproape de fereastră, se lovi, însă, din greșeală de una din măsute și, îngrozit, se pomeni că pendulele de pe ea căzură pe podea cu un zgomot asurzitor. În clipa aceea, îl cuprinse panica. Dacă va fi surprins acolo? Cum putea să explice îndrăzneala de a pătrunde într-un loc interzis? Din pricina panicii, răsturnă și alte măsute, cu pendule cu tot. Înfricoșat de vacarm, nu mai avu puterea să se stăpânească și se repezi orbește spre ușă. Nu mai vroia decât să se vadă scăpat din acel loc infernal unde bătăile pendulelor se amestecau acum cu zgomote de obiecte călcate în picioare și sfărâmate. Simți că nu făcea decât să mărească dezastrul, dar nu se opri decât la capătul coridorului unde muza tăcerii stătea cu degetul pe buze.

20. S-a năpustit iarăși peste curte un cântec de cocoș. Ciorile s-au trezit din toropeală și au ridicat capetele, curioase, răpuse de căldură. Apoi, am avut impresia că aud liniștea putrezind, încet, la soare. Altădată, asta m-ar fi

emoționat. Acum, mă gândesc, cel mult, la substanțele din corp care produc — se zice — stările romantice.

Probabil, și asta e o consecință a infarctului; în loc să mă emoționeze cerul aproape alb sau o frunză clătinată de vânt, mă preocupă orice înțepătură în zona inimii. Nu mai sunt decât un bolnav care-și studiază boala. Și, pe măsură ce se apropie data plecării la "San Donato", îmi e tot mai greu să mă gândesc la altceva, deși fac eforturi. Azi, m-am speriat când m-am privit, la baie, în oglindă. Nu mă răsesem de trei zile, iar asta mă îmbătrânește și mai mult. Am vrut să zâmbesc, dar n-am reușit să obțin decât o grimasă. Aveam un aer de pustnic sălbătic, care a ieșit la gura peșterii.

21. Ultima oară l-am văzut pe "unchiul George" când avea nouăzeci de ani. Sătul să trăiască singur — mătușa Terica murise demult, iar verii mei, Matei și Norița, se exilasera amândoi — vânduse cea mai mare parte a mobilierului din garsoniera unde locuia și se hotărâse să plece în Italia, la Norița, stabilită la Adria, o mică localitate aflată undeva lângă Rimini. Obținuse pașaportul și vizele, Norița sosise să-l ia. Garsoniera era acum aproape goală. Rămăseseră (deși poate că și acestea erau vândute) un pat, pe care stăteam, fiindcă nu mai exista nici un scaun, biroul, prin rafturile căruia "unchiul George" scotocea după hârtii vechi, o mică bibliotecă fără cărți și o mașină de scris, veche, prăpădită, pe care mi-o oferise, fără să insiste.

A fost o despărțire civilizată. Atât de civilizată încât nu putea fi decât falsă. Fiecare dintre noi se străduia, parcă, să ascundă cât mai bine ce gândea. Fără să mai aibă deloc prestanța de odinioară, "unchiul George" se învârtea prin încăpere, dându-mi o ciudată senzație de fantomă a altor vremuri. Numai ochii inteligenți și nasul vulturesc mai aminteau de cel care fusese. După ce a legat cu sfoară dactilograma unei monografii a Lisei pe care mi-a încredințat-o în speranța că mă voi obosi s-o public, m-a condus până la lift. Acolo ne-am mai îmbrățișat o dată. Am bănuțit că n-o să-l mai revăd și am regretat în acel moment că fusesem, poate, nedrept cu el. Din Adria mi-a trimis scrisori afectuoase în care marea obsesie a vieții lui, cariera, nu-l mai interesa. Devenea, în schimb, din ce în ce mai sentimental pe tema Lisei și a copilăriei. A învățat italiana doar pentru a-și satisface nevoia de a avea public întrucât, la fel ca în Lisa, pe vremuri, îi plăcea să se

audă vorbind, într-o zi, am aflat că a murit. L-a doborât, la nouăzeci și patru de ani, o criză cardiacă.

22. Vis premonitoriu? Întors cu spatele, privind pe fereastră niște munți vineții, acoperiți cu pâlcuri de chiparoși, un bărbat îi explica femeii de lângă el (nici unul nu păruse să observe prezența mea) că trebuia să mor deoarece așa e tradiția în insulele Fidji, ca bătrânii să fie înlăturați. "Astfel, se ușurează drumul progresului, explica el. Prin alte părți, progresul e întârziat, făcându-se cu bătrânii academii". Și a râs. Un râs uscat, neplăcut, cinic. După care a adăugat, fără nici o legătură, că imaginația este ca sexualitatea. Ne reprezintă, fără să fim stăpâni pe ea. Și a râs din nou. Dar de ce eram în insulele Fidji? Ce căutam eu acolo? Am vrut să fug, dar ușa camerei era încuiată. Și nu găseam cheia nicăieri. Disperat, am bătut cu pumnii în ușă. Atunci, cei doi s-au întors spre mine. Spre uimirea mea, am descoperit că aveau, amândoi, fețe de copii. Și că bărbatul semăna cu colegul de școală primară din Lisa care, într-o zi de iarnă, mă păcălise, convingându-mă să-mi lipesc limba de zăvorul înghețat de la poarta școlii; urmarea fiind că fugisem spre casă cu gura plină de sânge. "De ce bați în ușă?" m-a întrebat, răstit, bărbatul. "Vreau să trăiesc", i-am spus, cu vocea sugrumată de emoție. El a râs. Mai auzeam acest râs când m-am trezit.

23. Dimineata anunță o zi cu lumină agresivă. Niște zdrențe albe atârână pe cer. N-a mai plouat de mai mult de o lună, încât ramurile oțetarilor au ajuns să scârțâie de câte ori le clatină vântul.

Geamantanul mi l-am pregătit de aseară. I-l dau șoferului care a venit cu taxiul și-l rog să mă aștepte câteva minute. Cum e suficient timp până la plecarea avionului, nu mă grăbesc. Îmi permit chiar să mă conving pe îndelete că las totul în ordine. Văzând tabloul tatei din armată, mă încearcă un regret; că nu m-am dus, într-o zi, la Lisa. Între vârstă tânărului artilerist cu tunică vișinie și a mea e, acum, o diferență de cincizeci de ani, dar eu nu-l pot privi decât cu ochi de copil. Aproape că-mi vine să-i cer binecuvântarea. O clipă, mă simt din nou într-un timp incert, apoi, cu gesturi automate, pe care mă strădui să le golesc de orice înțeles, de parcă m-aș teme să nu-mi treacă prin minte ceva neplăcut, încui ușa. Îndreptându-mă spre poartă, ascult cum sună pașii pe dalele de ciment. Ce-ar fi -îmi

spun- ca vara aceasta să fi fost doar un vis, din care mă voi trezi într-o toamnă ploioasă, mirat că am studiat o vară întreagă niște oțetari anoști? E unul din micile jocuri cu care caut să nu mă las prins în apele putrede ale fricii. E de ajuns că fac parte din specia celor care se consumă pentru orice fleac și pun totul la inimă. Din care pricină, poate, am clacat. Cum n-am însușiri de stoic, trebuie, măcar acum, să le suplinesc cu ce pot. În ultimul moment, mai arunc o privire în urmă spre zidul din fundul curții. Ca de obicei, moțăie pe el câteva ciori. E ultima imagine pe care o zăresc înainte de a deschide poarta, cu o mică ezitare, exact cum se întâmplă în visele mele.
